

Expres cultural

Anul II, nr. 4(16), aprilie 2018 • Apare lunar

24 pagini

Alexandru ZUB

Stâlpii societății

pag. 3

Liviu Ioan STOICIU

Uniunea Scriitorilor din România...

pag. 3

Constantin COROIU

Paradisul perisabil

pag. 4

Gellu DORIAN

Un veac de literatură...

pag. 4

Liviu CHISCOP

Protocronismul românilor în...

pag. 7

Doina

(Oralității)

! merg și scriu — și scriu! —
și că te caut nu-ți promit,
iar compun mintal
de când hîrtia s-a scumpit,
scriu pe creier
cu negreala de pe suflet
negru negru negru negru —
și negreala asta negreșit
apele-or s-o spele —
cînd îmi va ploua direct pe creier —
asta după ce-mi voi fi vîndut calota
fiindcă osu-i bun pentru hîrtie —
zilnic beau otrava lor,
mă omoară, știu, dar cu zăbavă,
doamnelor și domnilor!

Cezar Ivănescu

Daniel CORBU

POEZIIS

pag. 4

Nicolae Busuioc în dialog cu Diana Vrabie

pag. 12-13

Mihai Dinu GHEORGHIU

Sociograme(1)

pag. 14

Florin Faifer - 75

pag. 16

Adrian Dinu RACHIERU

Despre romanul politic

pag. 19

Dana ȚABREA

Gunoierul: Un spectacol de văzut...

pag. 22

Constantin PRICOP

Direcția critică

pag. 24

„Lasă pe mâine ceea ce nu vrei să faci niciodată.” *Pablo Picasso*

Expres cultural

Director fondator și coordonator: Nicolae Panaite

Redactor-șef: Constantin Pricop

Secretar general de redacție: Victor Durnea

Colegiul de redacție: Radu Andriescu, Florin Faifer, Dan Bogdan Hanu, Emanuela Ilie, Nicolae Ionel, Gabriel Mardare, Cătălin Mihuleac, Flavius Paraschiv, Cătălin Mihai Ștefan, Cătălin Turliuc, Diana Vrabie

Alexandru ZUB:

STÂLPII SOCIETĂȚII – pg. 3

Liviu Ioan STOICIU:

UNIUNEA SCRITORILOR DIN ROMÂNIA... – pg. 3

Constantin COROIU:

PARADISUL PERISABIL – pg. 4

Gellu DORIAN:

UN VEAC DE LITERATURĂ ROMÂNĂ... – pg. 4

Diana VRABIE:

MICUL PRINȚ: O MITOLOGIE A PARADISULUI PIERDUT – pg. 5

Emil BRUMARU:

BASM ROMANTIC – pg. 5

Dan Bogdan HANU:

DOG'S DIARY (DIN VREMEA CÎNELUI SUB... – pg. 5

Daniel CORBU:

NICHITA DANILOV. CEREMONIALUL NEOROMANTIC... – pg. 6

Liviu CHISCOP:

PROTOCOLISMUL ROMÂNILOR ÎN AREALUL... – pg. 7

Daniel CORBU:

POESIS – pg. 8

Cristina ȘTEFAN:

DINCOLO – pg. 9

Emanuela ILIE:

POPASURI LIRICE, DE LA KOGAION LA ATHOS – pg. 9

Florin FAIFER:

OGLINDIRI – pg. 10

Liviu PAPUC:

ARHIMANDRITUL IOSIF BOBULESCU – pg. 10

Gheorghe SIMON:

SUSPIN ÎN ALB – pg. 11

NICOLAE BUSUIOC ÎN DIALOG CU DIANA VRABIE – pg. 12, 13

Mihai Dinu GHEORGHIU:

SOCIOGRAME(1) – pg. 14

Gabriela CHIRAN:

POEZII – pg. 14

Master X-FILES:

SINGUR PRINTRE MUSLIMI... – pg. 15

FLORIN FAIFER - 75 – pg. 16

Iulian Marcel CIUBOTARU:

O SCRISOARE A LUI MIHAIL KOGĂLNICEANU – pg. 17

Nicolae CREȚU:

REQUIEM DADA POUR VASILE ROBCIUC – pg. 18

Radu PĂRPĂUȚĂ:

TIMPUL CA UN PONEI – pg. 18

Adrian Dinu RACHIERU:

DESPRE ROMANUL POLITIC – pg. 19

Doru CIUCESCU:

BUMERANGUL – pg. 20

Ioan ȚICALO:

A MURIT DUMNEZEU?... – pg. 21

Ioan RĂDUCEA:

DICTATURI ONIRICE – pg. 21

Nicolae IONEL:

OGLINZI PARALELE – pg. 21

Dana ȚABREA:

GUNOIERUL: UN SPECTACOL DE VĂZUT LA SALA... – pg. 22

Alexandru-Radu PETRESCU:

REVERBERAȚII ALE POETICII GESTULUI DIRIJORAL... – pg. 22

Victor DURNEA:

ÎN CĂUTAREA „UNEI IMAGINI CÂT MAI EXACTE... – pg. 23

Constantin PRICOP:

DIRECȚIA CRITICĂ – pg. 24

Felix AFTENE, CHEMAREA

Persoanele sau instituțiile care vor să sprijine financiar revista pot depune sumele în contul:

RO23BPOS24006748050RON01- Banc Post Iași.

Revista poate fi procurată din rețeaua de librării SEDCOM LIBRIS Iași, S.C. AMO PRESS GRUP S.R.L., precum și de la sediul redacției din strada Trei Ierarhi, nr. 2, et.1, Iași, cod 700028.

Abonamente

Pe adresa redacției, prin mandat poștal, în contul revistei.

84 lei / an + 24 lei taxe poștale,

42 lei / 6 luni + 12 lei taxe poștale.

Vă rugăm să scrieți pe mandatul poștal sau pe documentul de plată adresa poștală completă și perioada de abonare.

Revista apare cu sprijinul Editurii ALFA și al Fundației „C.A.V.”

Responsabilitatea asupra conținutului textelor revine în întregime autorilor.

Rugăm colaboratorii să ne trimită textele până pe data de 10 a lunii în curs; articolul trebuie să cuprindă cel mult 7.000 de semne.

*Ilustrăm prezentul număr cu lucrări
ale artistului Flavia Pintea*

E-mail:

exprescultural@gmail.com;

Site: <http://exprescultural.ro>

ISSN: 2537-5989

Alexandru ZUB

Stâlpii societății

Dacă reluăm aici un titlu binecunoscut, fără a ignora conotația ironică, este pentru că el ne apare semnificativ pentru căutările celor preocupați la noi de posibilitatea forjării unei societăți civile. Pe ce se poate *intemeia*, paradigmatic, aceasta? Fiind vorba, în definitiv, de o construcție, chiar dacă provizorie, fragilă, renovabilă, te gândești în primul rând la *temelii*, care sunt ideile, principiile de viață, dar și la *stâlpii* de susținere a ei, care sunt modelele, figurile arhetipale pe seama cărora societatea își perpetuează, de la o generație la alta, valorile.

Când e vorba de om, lucrul cel mai de seamă – spunea Goethe – e personalitatea. Un gând ca acesta se întâlnește, în taină, cu o întregă „pedagogie” populară, „țesută” instinctiv la orice neam. De unde respectul aproape religios pe care comunitățile de tip tradițional îl acordau figurilor reprezentative, ontologic vitale, pe care se întemeiau. Vrajitorul, șamanul, preotul sunt ipostazele cele mai cunoscute și mai durabile. Etnologii ne instruiesc în această privință, conturând o întreagă serie de figuri-instituții pe care se sprijină pretutindeni lumea în devenirea ei agitată, nesigură, convulsivă. Ceea ce ne spun azi un G. Dumézil despre lumea veche sau un G. Duby despre umanitatea medievală consună cu o lungă și complexă tradiție, pe seama căreia s-au închipuit și pentru timpurile mai noi tot felul de tipologii. Carlyle identifica la timpul său ipostaze ale eroicului în religie, literă, creație, politică, în ideea de a sugera modele, culmi de realizare umană în toate aceste domenii.

Când vorbește de *martir*, de *erou*, de *înțelept*, ca ipostaze ale unei substanțe unice, adevărul, Eminescu reia în fond un gând mai vechi, prezent în mai toate culturile și activ îndeosebi acolo unde existența colectivă a fost mai puțin tulburată de ingerințe externe. „În epoce eroice, când lupta pentru existență e grea, observă același, curajul, puterea de sacrificii, caracterul nestrămutat, care nu cunoaște frică de moarte, ajung la cârmă și mențin cu tărie existența statului; când, din contra, viața fizică a statului e întrucâtva asigurată și când munca și tendința de economie ajung a fi firul roșu al vieții naționale, ajunge sus știința disciplinată și cunosătoare, căci științele nu sunt decât ochii muncii”. Trebuie să recunoaștem aici nu doar ipostaze de personalități în diverse epoci, dar și o evoluție, o deplasare de accent de la însușirile cavaleriste de altă dată, admirabile și necesare în egală măsură, spre eroismul muncii anonime, al cunoașterii, element pe care se sprijină în genere lumea modernă. E oarecum o deplasare de la individ la comunitate, căci știința însăși e un factor tot mai acuzat colectiv.

Modelele umane ce s-au impus de-a lungul timpului sunt multe, desigur, însă ele pot fi reduse la câteva esențiale în orice cultură. Pentru ultimele secole, marcate de ideea reșezării omului în drepturile sale de individ și cetățean, se recunoaște mai ales triada *învățător* (în sens larg), *preot*, *judecător*, ca fiind indispensabilă în orice comunitate. Despre cel dintâi spunea Cantemir că e demn de stimă

îndeosebi dacă știe a împodobi pe om cu „încrednicii și învățători”. O *Carte trebuincioasă pentru dascăli* (1785) făcea din „chemarea” învățătorului o „temelie” pentru comunitate, lucru admis și de Asachi atunci când aprecia munca respectivă ca fiind „cea mai grea, mai demnă de al nostru respect și recunoștință”. Pe ea, numai, se poate clădi un edificiu social mai armonios. Și aceasta voia să însemne, pe lângă difuziunea obișnuită de cunoștințe, un apostolat. În plină renaștere românească, Vicențiu Babeș le cerea învățătorilor, de aceea, să fie „apostoli” și să deschidă mintea poporului spre știință, bine, frumos. Datoria lui era să se pună mereu în slujba comunității, să identifice talentele, să le înlesnească dezvoltarea optimă. La fel gândea un alt dascăl contemporan, I. Codru-Drăgușanu, recomandând ca însușiri indispensabile oricărui învățător „zelul pentru binele comun”, cinstea, omenia, atitudinea paternă față de noile generații. El trebuie să fie mereu un „exemplu de virtute, de moralitate, de modestie”. Căci e modelul la care se raportează cei din jur, funcția lui socială comportă gravitate. De unde concluzia „peregrinului transilvan”, el însuși pedagog de elită: „Vai învățătorul care dă ocaziune de scandal, vai învățătorul fără conștiință, vai învățătorul mercenar! Ministerul [adică serviciul – n.n.] învățătorului

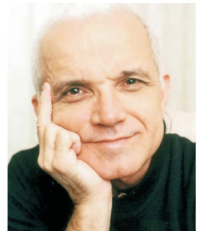
e iremunerabil, e fără preț!” Se poate spune că nu există un apelativ mai cuprinzător, mai prestigios, de vreme ce chiar Iisus era, pentru ucenicii săi și pentru mulțimile din preajmă, un *învățător*. În sensul deplin al cuvântului, el definește un personaj apt să instruiască, dar și să învețe la rândul său, adică

să se perfecționeze odată cu mediul pe care îl vrea modelat după *mintea și inima* sa. Desigur, sunt multe feluri de învățătură, însă nu comunică ele întreolaltă? Știința se îngemănează firesc cu philosophia perennis care nutrește orice teologie, orice direcție spirituală în ansamblu. Dacă am evocat aici mai ales rolul învățătorului este pentru că în ultimele secole, cu deosebire după Revoluția franceză de la 1789, societatea s-a laicizat progresiv, ceea ce a făcut ca preotul să piardă pe alocuri preeminența în favoarea omului școlii.

La noi, ca și în restul Europei sud-estice, lucrul acesta e mai puțin frapant, totuși destul de limpede ca sens. Se poate spune chiar că *învățătorul* și *preotul* formau în societatea noastră un tandem pe care ideologia regenerării și-au sprijinit programele în etapa de tranziție, adăugând și un al treilea factor, *judecătorul*, ajuns să joace un rol tot mai însemnat pe măsură ce se adopta o legislație modernă. Ajunge să amintim reflecțiile formulate pe această temă de Kogălniceanu, Maiorescu, Haret, Iorga, Pârvan, între alții, pentru a sugera că factorii în cauză alcătuiau realmente niște *stâlpi ai societății*, așa cum s-ar cuveni să ni-i dorim mereu. Fiindcă biserica, școala și justiția sunt așezăminte indispensabile în orice moment din istoria unei comunități, cu atât mai mult într-o perioadă de întempestivă înnoire.

Apud Alexandru Zub, *Chemarea istoriei. Un an de răspântie în România postcomunistă*, Junimea, Iași, 1997, p. 133-137.

Liviu Ioan STOICIU

Uniunea Scriitorilor din România, „cea mai puternică asociație scriitoricească din Europa”

Anul viitor, în 2019, Uniunea Scriitorilor împlinește 70 de ani de activitate neîntreruptă „ca instituție de utilitate publică” (acordată prin Decretul nr. 267 / 24 iunie 1949 al Prezidiului MAN; până în 1990, când a devenit Uniunea Scriitorilor din România, se numea Uniunea Scriitorilor din R.P.R., inițial, apoi din R.S.R.). În martie 1949 au fuzionat Societatea Scriitorilor din România cu Societatea Autorilor Dramatici și a apărut Uniunea Scriitorilor. Conform Statutului, *Art. 1. Uniunea Scriitorilor din România... este succesoarea Societății Scriitorilor Români înființată în anul 1908. U.S.R., declarată persoană juridică română de utilitate publică..., este asociație profesională de creatori literari, nonguvernamentală și nonprofit, constituită în scopul de a apăra interesele de breaslă, economice, sociale și morale ale membrilor ei și de a-i reprezenta în raporturile cu autoritățile, cu alte asociații de creatori, cu persoane juridice și fizice din țară și din străinătate.* Altfel, Uniunea Scriitorilor rămâne o organizație de creatori, care își desfășoară activitatea conform propriului Statut. Dacă punem la socoteală și cei 40 de ani de existență ai Societății Scriitorilor Români (în funcțiune din septembrie 1909) din Regatul României, putem consemna că *asociația profesională de creatori literari* (care e mai mult decât un sindicat al scriitorilor) împlinește anul viitor 110 ani! Tot respectul... E o adevărată minune că Uniunea Scriitorilor din România a rezistat 70 de ani pe baricade, în condițiile în care prăbușirea comunismului a adus și aneantizarea uniunilor de creatori literari din țările „lagărului est-european”. Au fost președinți ai Uniunii Scriitorilor, până la Revoluție, succesiv, Mihail Sadoveanu, Mihai Beniuc, Demostene Botez, Zaharia Stancu, Virgil Teodorescu, George Macovescu, Dumitru Radu Popescu. În 1990, conducerea Uniunii Scriitorilor a demisionat. A fost ales președinte Mircea Dinescu. Între 1996 și 2000, Uniunea Scriitorilor l-a avut președinte pe Laurențiu Ulici, iar între 2000 și 2005 pe Eugen Uricaru. La Conferința Națională din iunie 2005 a fost ales președinte Nicolae Manolescu, mandat reînnoit în noiembrie 2009 și în octombrie 2013 (președintele e ales pentru cinci ani)... Uniunea Scriitorilor, la această oră, e considerată „cea mai puternică asociație scriitoricească din Europa”.... Asemenea celorlalte uniuni de creatori (recunoscute în ANUC), din 2006 Uniunea Scriitorilor își întărește poziția legal, moral, prin acordarea „suplimentului de pensie” și a indemnizațiilor de merit, membrii săi rămânându-i solidari.

În aprilie 2018 sunt alegeri în Uniunea Scriitorilor — au fost convocate adunările generale ale filialelor sale. La cele 20 de filiale ale Uniunii Scriitorilor se acordă voturi ale membrilor lor pentru candidații la președinția Uniunii Scriitorilor și candidații pentru președinția filialei (cei aleși vor face parte din Consiliul Uniunii Scriitorilor). Va fi votat în plus un al doilea reprezentant în Consiliul US la filialele cu mai mult de 150 de membri. S-au înscris cinci candidați la președinția Uniunii Scriitorilor, Nicolae Manolescu e pregătit să primească un nou mandat

(ceilalți patru vor risipi voturile anti-Manolescu). Nicolae Manolescu e mândru că echipa sa (Gabriel Chifu, Varujan Vosganian; plus colegii din redacția *România literară*, directorul cu relațiile externe, Răzvan Vonceu; directorul cu imaginea, Daniel Cristea-Enache; directorul cu programele, Sorin Layric) a ținut Uniunea Scriitorilor pe linia de plutire, e stabilă financiar. În principal, la zi: a) Uniunea Scriitorilor are nouă reviste literare subvenționate de stat (prin Legea nr. 136/8 iunie 2015, fără precedent; revistele sunt denumite „instituții de cultură – fundamentale pentru identitatea națională”); b) legea timbrului literar din 1994, blocată de editori, a fost reabilitată de Curtea Constituțională (și Uniunea Scriitorilor urmează să recupereze banii restanți); c) US a obținut, printr-o Hotărâre de Guvern, dreptul de a închiria spațiile de la Casa Vernescu, în noile condiții legislative, ceea ce-i asigură o sursă de venituri stabilă; d) US a menținut în vigoare indemnizația de merit; e) a făcut demersuri pentru inițierea Legii nr. 8/2006, care acordă suplimentul de pensie membrilor Uniunii Scriitorilor. Nu mai pun la socoteală programele *devenite între timp tradiționale*: „Gala Poeziei Române Contemporane”, „Gala Turnirului de Poezie”, „FestLit” (Cluj), Festivalul „Tudor Arghezi” (Tg. Jiu), „Colocviul Revistelor de Cultură” (Arad), Gala „Scriitorul anului” (Iași), „Literatura Tinerilor” (Neptun), Festivalul „Două state – o literatură” (Chișinău)... Uniunea Scriitorilor a colaborat la acestea cu Filialele sale. S-au adăugat, în 2017, Premiile naționale „Creangă” și „Blaga”. Și, în 2018, Premiul de proză „Constantin Toiu”.

Un punct discutabil pe agenda electorală e legat de faptul că filialele nu au personalitate juridică (contracandidatul Dan Lungu o cere). Actualul președinte al Uniunii Scriitorilor răspunde la acest punct: „Statutul interzice acordarea de personalitate juridică filialelor pe bună dreptate, pentru că ar însemna pierderea calității de utilitate publică, așadar, între altele, a posibilității de a primi bani de la stat, și ar deschide totodată o poartă largă pentru fărâmițarea sau federalizarea US (poartă pe care a intrat deja la UAP Alba-Iulia controversatul avocat și plastician Mârza, târându-și confrății într-un șir nesfârșit de procese, extinse apoi la US și la ANUC!)”. Și Nicolae Manolescu subliniază că *Filialele Uniunii Scriitorilor rețin în întregime, pentru cheltuieli proprii, cotizațiile; că salariile la reviste și la Filiale sunt plătite, nu din cotizații, ci din fondurile centrale, ca și alte cheltuieli pentru evenimente curente. În plus, din cele nouă publicații bugetate, șase aparțin Filialelor din țară...*

Alegerile din această lună se desfășoară respectând actualul Statut al Uniunii Scriitorilor înscris la Tribunal în 2013, contestat în ultimii doi-trei ani în instanță de „grupul de reformiști” intitulat Asociația Uniunea Scriitorilor din România, condus de Cristian Teodorescu. Din câte am auzit, „reformiștii” vor contesta în instanță alegerile din aprilie 2018 de la filialele US (cu ce drept?).

Constantin COROIU

Paradisul perisabil

„Borges contra Borges”, se intitulează o carte de convorbiri cu marele scriitor argentinian, apărută la Editura Dacia (o fi mai existând acea editură de prestigiu?!) în 1991, când piața cărții din România începuse să fie invadată de o sufocantă maculatură autohtonă și străină. M-am conformat îndemnului autorului *Bibliotecii Babel* care spunea, sfătuindu-i în primul rând pe tineri, dar nu numai, că trebuie nu atât să citim, cât mai ales să recitim. Ei bine, am recitit-o și descopăr acum, în lungul șir al scânteietoarelor reflecții și al memorabilelor paradoxuri borgesiene ceva ce într-o primă instanță m-a contrariase. Și asta tocmai pentru că cel ce se rostește este chiar Borges. Adică fostul bibliotecar șef al Bibliotecii Naționale din Buenos Aires, unul dintre marile spirite ale secolului XX care, cum se știe, nu doar se declara ca fiind un produs exclusiv al bibliotecii, al cărții, ci își imagina Universul însuși ca o imensă bibliotecă. Mai mult, ne amintim, în spațiul paradisiac al bibliotecii, și nu altundeva, Borges își trăiește teribila dramă: orbirea. Avea 56 de ani când, povestește el, orbirea a venit „ca un amurg de vară. Eram bibliotecar-șef la Biblioteca Națională și am început să descopăr că sunt înconjurat de cărți fără litere”. Pe urmă „prieteni mei și-au pierdut chipurile” și „am descoperit că nu mai e nimeni în oglindă”.

În faimosul „Poem al darurilor”, tradus în românește de Ștefan Augustin Doinaș, Borges evocă tulburător acea trecere în întunericul luminat totuși de cărți:

„Încet, în noaptea mea, eu pipăi umbra

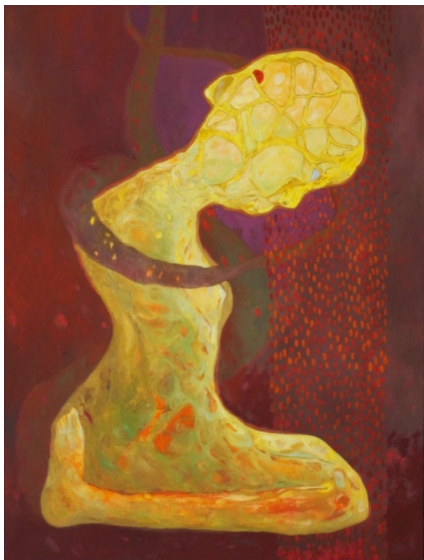
Și vidul, cu bastonul meu șovăitor,
Eu care am visat că Paradisul are
Înfățișarea unei biblioteci”

Dar iată ce mărturisea Borges în 1980, când era octogenar, într-un dialog cu profesorii și studenții Universității din Chicago:

„Am scris o poezie despre Biblioteca din Alexandria și i-am dedicat-o lui Omar, cel care i-a dat foc. L-am făcut să gândească altfel: aici se află memoria lumii, aici avem toate poemele, toate visele, toate ficțiunile omenirii. Ei bine, o să dau foc acestei biblioteci, cărțile se vor transforma în cenușă pentru că știu că la timpul convenit alți oameni vor rescrie aceleași cărți și nimic nu se va pierde cu adevărat”.

Oarecum contrariat, repet, am pus această ficțiune, care nu e numai ficțiune, căci arderea celebrei biblioteci este un fapt istoric, pe seama mereu surprinzătorului joc al ambiguității eminamente borgesian. În fond, mi se pare evident, este ideea unei neclintite încrederi în perenitatea spiritului creator uman și nu în depozitele de obiecte fatalmente perisabile, efemere, care sunt cărțile, manuscrisele, arhivele. O idee exprimată și de un alt mare cărturar, G. Călinescu, născut în același an ca Borges (1899), dar care o afirmă înaintea confratelui și contemporanului său din cealaltă emisferă a globului. Să vedem ce spunea Călinescu apelând la... bibliotecă, adică la un număr din 1969 al revistei de ținută europeană, editată în acea pretinsă de unii Siberie a spiritului: „Secolul 20”. Este textul, atunci inedit, al unei conferințe nedatate, rostite, pare-se, la deschiderea cursurilor Facultății de Litere a

Universității București, anul academic 1947-1948. Adresându-se studenților în filologie, Călinescu spunea: „Un arhivist se plânge într-o publicație că dosare foarte importante au fost descărcate cu furca și astfel risipite. Ce fericire pentru știință! Din codru rupi o rămurea / Ce-i pasă codrului de ea... Un eveniment capital pentru cultură a fost arderea bibliotecii din Alexandria. Un incendiu, din când în când, e salvator. A o plânge înseamnă a nu fi filosof pentru că, în mod fatal, epoca noastră, de pildă, va fi încheiată și cu cea din urmă foiță de hârtie, ceea ce nu înseamnă că umanitatea își va pierde facultățile ei mintale”. Spirit histrionic și puțin cabotin ca și Călinescu, Borges replica uneori derutant pentru cel ce îi rememora un vers ori o îi evoca frază memorabilă pe care o scrisese sau o rostise: „Am spus eu asta? Ce n-aș da s-o fi spus”. Dacă i s-ar fi reprodus fragmentul din conferința ținută în 1947 de G. Călinescu ar fi putut reacționa astfel: „Ce n-aș da s-o fi spus eu primul!”. Dar nu de priorități e vorba aici (judecățile de acest tip cad în ridicolul protocronismului), ci mai degrabă de afinități electice, opinie ce este motivată inclusiv de structura numărului de acum aproape 50 de ani al revistei „Secolului 20” din care am citat. El cuprinde trei secțiuni: prima

este consacrată lui G. Călinescu, a doua lui Jorge Luis Borges, iar a treia lui William Faulkner.

Revin la Borges care a trăit timp de trei decenii „înconjurat de o ceață luminoasă” și care, în tot acest timp, nu a mai putut citi decât cu ochii altora, în primul rând cu cei ai credincioasei și misterioasei Maria Kodama, și care era adeptul relecturii, fiindcă în viziunea lui nu cartea în sine are valoare, ci numai spiritul care intră în contact cu ea într-un moment sau altul: „Noi avem cărțile și aceste cărți sunt de fapt vise și, de fiecare dată când recitim o carte, cartea s-a schimbat puțin, iar noi ne-am schimbat puțin la rândul nostru”.

Așa cum, la o nouă lectură, parcă s-a schimbat și cartea la care m-am referit în aceste însemnări. O carte gravă care „cădea” atunci când a apărut, în 1991, într-o lume buimacă și superficială ce trăia în ritmul Lambadei și citea cărți de Sandra Brown sau memorii deghizate ale atâtor impostori. Recitind-o, am avut sentimentul că, odată cu ea, s-a schimbat puțin și modestul ei cititor care semnează aici. Să fie oare numai iluzia potențată de rostirile celui care a scris „Istoria eternității”?!

Gellu DORIAN

Un veac de literatură română între Prut și Nistru

Se știe că granița unei țări este stabilită de arealul vorbirii fluente a limbii materne. Procentul de vorbire a unei limbi identitare într-un areal geografic trebuie să fie peste 50%. Identitatea unui popor este, de asemenea, în primul rând stabilită de limba maternă: ești român dacă între granițele țării tale vorbești limba română, ești ungur, dacă între granițele țării tale vorbești limba maghiară, rus, la fel, și așa mai departe. Cetățenia e una, naționalitatea e alta. Poți fi cetățean român și vorbi limba maghiară, de exemplu. Dar nu despre aceste chestiuni vorbim aici, ci despre un fenomen literar, care, în fond, face parte din istoria literaturii române, și anume despre literatura scrisă în limba maternă în ultima sută de ani în spațiul dintre Prut și Nistru, teritoriu aflat, în această perioadă, în cea mai mare parte de timp sub ocupație, fie țaristă, fie sovietică, vremelnice între granițele României și în ultimii douăzeci și șapte de ani într-o țară independentă, cu constituție proprie, cu limbă „proprie”, cea „moldovenească”, de grai românesc, nici măcar dialectală. Am putea include aici și spațiul bucovinean aflat și el sub diverse ocupații, cea mai lungă și devastatoare fiind cea sovietică. În tot acest areal, conform *Istoriei critice a literaturii române...* a lui Nicolae Manolescu, putem vorbi de scrieri literare de mai bine de cinci sute de ani. Dar acum pe noi aici ne interesează literatura română scrisă timp de o sută de ani între Prut și Nistru.

Limba română și în aceste spații, aflate vremelnice în afara granițelor țării, a rezistat și s-a dezvoltat în toate perioadele de ocupație. Am putea privi arealul de vorbire a acestei limbi în decursul istoriei, rezistând tuturor provocărilor, ocupațiilor, migrațiilor și, mai ales, a impunerii unor alte limbi de ocupație (de la cea romană, care a găsit aici o limbă asemănătoare cu latina vulgară, care a evoluat diferit de limba latină a vremii, oficială, de cea italiană, apropiată limbii române, la cea săsescă sau maghiară a imperiilor care au dominat partea Transilvaniei și Bucovinei, până la limbile slave, în special rusa și ucraineana, care au deformat graiul moldovenesc și au creat leagănul „matern” al unor alogeni, care se dau greu desprinși de acest spațiu. Rezistența pe care a dovedit-o limba română trecând prin aceste vicisitudini ale timpului dovedește koine-ul acesteia din cele mai îndepărtate vremuri, la care s-a adăugat evoluția formatoare în gramatică specifică și definitorie, prin vorbirea din ce în ce mai corectă și scrierea care i-au dat carata identitară.

În acest spațiu vitregit dintre Prut și Nistru, în ultima sută de ani, de la unirea Basarabiei și Bucovinei cu regatul din 27 martie 1918, s-a scris literatură română de calitate, chiar dacă cele mai importante istorii ale acestei literaturi de cele mai multe ori nu prezintă și analizează și literatura română din acest areal de vorbire și scriere a limbii române. Anii interbelici au fost și cei mai elocvenți, când valuri de profesori din regat s-au așezat în Basarabia pentru a-i învăța limba română pe românii de acolo. Atunci au apărut și cei mai importanți intelectuali ai acelui spațiu, care, după 1940, au trebuit să se refugieze în România, cei care au apucat, sau să ia calea lagărelor sovietice, unde s-au pierdut.

S-a scris literatură română de

calitate în această perioadă. Chiar și de la impunerea scrierii cu caractere chirilice, după 1940 și până în 1991 când s-a trecut iarăși la scrierea latină, s-a scris literatură de bună calitate. În acest spațiu au apărut scriitori ca Grigore Vieru, Dumitru Matcovschi sau Ion Druță. Mai toți poeții promoției șaptezeci au scris în limba română cu caractere chirilice, au debutat cu cărți în această scriere. Translatarea lor ulterioară a dovedit că era o literatură de calitate. Iar după 1991, apariția în acest spațiu a unor scriitori din tinăra generație a demonstrat că aceștia nu se deosebesc cu nimic de scriitorii din România. Revistele literare de acolo, de la cele revoluate, cum era la acea vreme „Literatura și arta”, „Glasul” până la „Contrafort”, „Est”, „Semne” și acum „Revista Literară” dovedesc, la rândul lor, o încadrare perfectă în ceea ce definește arealul larg al manifestării vii a literaturii române. De asemenea, Uniunea Scriitorilor de acolo, chiar și pe vremea când răspundea ordinelor de la Moscova, de la Marea Uniune a Scriitorilor Sovietici, s-a dovedit a fi fost oaza de adevărat românism dintre Prut și Nistru. Evident că nici ei, ca de altfel și la noi în acea perioadă, nu au scăpat de valul proletcultist, care a făcut ravagii, dar a trecut repede în lada de gunoi nereciclabil a istoriei.

Revista „Hyperion” a ilustrat în primul număr pe acest an bună parte din realizările literaturii române dintre Prut și Nistru în acest ultim secol. Am făcut acest lucru printr-o antologie a poeziei românești din această perioadă, o selecție de peste cincizeci de nume, realizată de Lucia Țurcanu, cit și prin grupaje consistente de poezie și proză ale unor autori din toate generațiile de acolo, printr-o anchetă cu zece întrebări la care am invitat să răspundă mai mulți scriitori din R. Moldova (au răspuns doar cinci scriitori din toate generațiile), și o altă anchetă cu o singură întrebare, la care am invitat să răspundă scriitori din România (la care au răspuns doar șase scriitori), dar și un interviu amplu cu Arcadei Suceveanu, președintele Uniunii Scriitorilor din R. Moldova, precum și alte interviuri și opinii legate de istoria falsificată a acestui teritoriu. Trebuie să remarc cu tristețe că, deși am invitat mulți scriitori să răspundă la această anchetă, puțini s-au încumetat să o facă. Mulți au declarat că nu sunt pregătiți pentru așa ceva, că nu sunt la curent cu fenomenul literar de peste Prut sau pur și simplu nu au dat nici un semn. Să fie oare ignoranța, fie complexul, știu eu, condescendența față de o parte importantă a literaturii române din afara actualei granițe? Poate și una și alta sau mai multe cauze ori motive care au ținut (și țin) departe sau deoparte literatura română de acolo, care nu a intrat nici în manualele școlare de la noi, nici în studiile de critică și istorie literară sau în cercetări de licențe, masterate sau doctorate, punți prin care măcar informarea despre această literatură să ajungă în fața celor care sunt desemnați de profesiile lor să se ocupe de așa ceva. Știm și noi, poate acest minim efort al nostru de a atrage atenția și așa, prin paginile revistei „Hyperion” consacrate fenomenului literar din acel spațiu românesc, în acest an al Centenarului Marii Uniri, să miște inimile și mințile celor care, se pare, vorbesc doar de formă și nu în fond despre acest prim secol de Românie.

D. VRABIE

Micul Prinț: O mitologie a paradisului pierdut

Metaforă subtilă a ingenuității umane, coloană simbolică a paradisului pierdut, ***Micul Prinț*** de Antoine de Saint-Exupéry ascunde în pluriere esenței sale candoarea gesturilor primare, în care ne-spusul sfidează rostirea, în care zvâcnirile răvășite trimit dincolo cuvinte, iar mirarea sinceră devine motor al universului. Chintesența sa se plămădește din magie și vis, naivitate și joacă, exuberanță și dezinvoltură, convertite la vârsta maturității într-o dramatică nostalgie după paradisul pierdut.

Între cărțile lui Antoine de Saint-Exupéry, a căror tematică e preponderent axată pe semnificația acțiunii umane ca principală coordonată a existenței, ***Micul Prinț*** trece drept o splendidă feerie de vacanță. Autorul glisează în spațiul vârstei de aur, abandonându-se fanteziei sale de copil mare. Sub o formă exterioară aparent mai mult decât accesibilă, plină de candoare și delicatețe, Antoine de Saint-Exupéry aspiră să restabilească pentru oamenii acestui pământ vechile armonii și rânduieii, a căror pierdere a dus după sine dezechilibrul spiritual. Ei își consumă destinele într-o lume în care „nimic nu e perfect”, însă unde totul ar trebui să atingă idealitatea, grație resurselor imanente de perfectibilitate. Regăsirea căii pierdute ce duce spre vârsta copilăriei, al cărei simbol este micul prinț, ar putea fi una din modalitățile de restabilire a armoniei umane.

Plecând de la dezideratul iubirii, ca esență a omenescului, a dăruirii, a toleranței, a generozității, scriitorul francez lărgeste semnificațiile acesteia, proiectând-o totodată drept o negare a solitudinii, a îngâmării, a degradării morale. Abordând copilăria prin prisma iubirii pure, el reușește „să pună în plină lumină în cărțile sale un adevăr străvechi, dar pe care oamenii îl uită adesea: valoarea vieții efemere se manifestă pe pământ prin flori, zâmbete și focuri aprinse în noapte, uneori la mari depărtări unele de altele. Sensul acțiunii omului este de a lupta pentru ca focul să nu se stingă, pentru ca florile să nu fie năpădite de buruieni, pentru ca micul copil ce ar putea deveni într-o zi un nou Mozart să nu fie asasinat” (Irina Eliade).

Fără a fi o povestire pretențioasă, ***Micul Prinț*** se pretează lecturii atât ca pură fabulație cu alură de basm modern, ca narațiune științifico-fantastică, ca alegorie cu substrat moralizator, cât, și mai ales, ca meditație profundă, îmbrăcată în haina poemului în proză. Povestirea prefigurează conflictul între două lumi: lumea candidă și senină a copilăriei și lumea oamenilor mari, care au adormit copilul din ei. Amintirea copilăriei ferice spre care omul matur se întoarce mereu, ca spre un liman paliativ, relevă incapacitatea adulților de a înțelege lumea „jocului, a boabei și a fărâmei”. Așa se face, spre exemplu, că o pălărie nu e o pălărie, cum ar crede adulții, ci un șarpe boa care a înghițit un elefant. În acest sens, ***Micul Prinț*** devine însăși personificarea copilăriei, a purității și a ingenuității

vârstei.

Călătorind de pe o planetă pe alta, Micul Prinț descoperă absurditatea unor realități în spatele cărora se ascunde un rege, cu atitudini și purtări de monarh absolut, cu toate că n-are nici un supus; un vanitos, pentru care oamenii nu există decât în ipostaza de admiratori ai persoanei sale; un bețiv, care bea „pentru că îi este rușine că bea, condamnat astfel să trăiască într-un cerc vicios, lipsit de orice perspectivă și speranță” etc. Planetele colindate de acest copil universal devin simboluri ale altor lumi, implicând atât o realitate exterioară, cosmică, în sensul comun al termenului, cât mai ales, o realitate interioară, diferită de la un individ la altul. În urma acestui traseu inițiat, corespunzător unei profunde experiențe de cunoaștere, Micul Prinț descoperă viața cu valorile care îi dau un sens, într-o societate care și-a pierdut simțul adevăratelor fundamente umane. Semnificația simbolică a călătoriei sale inițiatice se limpezește. Actul de cunoaștere aduce o altă înțelegere a lucrurilor, o altă atitudine de asumare a propriului rol. Descoperirea acestor raporturi și explicarea lor stă sub semnul poeziei.

„Dragul meu prieten,

Era cel de-al patruzeci și treilea apus de soare ratat din acea zi. Floarea pentru care m-am întors de pe planeta ta țipa că stau toată ziua cu burta la soare și nu sunt în stare de nimic. Mai și tușea fără să fie răcită. Supărat de mofturile ei am început să plâng. Oaia, cea pe care mi-ai desenat-o închisă în cușcă, a început să behăie”, deapănă povestea Micului prinț, ce se adresează autorului său, într-o cheie postmodernă, Valeria Sitaru, în unul din numerele „Luceafărului de dimineață”.

Printr-o strategie pirandelliană, în care impovizația naratorială permite hălăduirea personajului prin pluriere scriiturii, cerându-i socoteaslă autorului, imaginăm astăzi un Mic Prinț modern, care ne ajută să visăm, menținându-ne într-un perimetru al imaginației debordante, unde oile plutesc pe crengile pline de fructe, din scoarța baobailor țâșnește apa, florile sînt mofturoase, iar vulpea consiliază. Și toate aceste lucruri devin posibile pentru că ***Micul Prinț***

Sigiliu

Emil Brumaru

BASM ROMANTIC

Cînd am intrat castelul părea gol,
Doar un paianjen tresărea-ntr-o plasă
Împotmoliță-n muște de mătase
Pe care dînsul tocmai le mîncase,
Și cîte-o zîină rea, la mare țol,
Urca treptele turnului de-a-ndoașe.
Apoi a scîrțîit o ușă grea, de fier,
Și te-am zărit culcată în crivat,
Cu sîinii globulari și fundul lat
Și tu cu degețelul m-ai chemat
Să-ți potrivesc întîii mai bine perna
Ca să-ți admir comoara cu lanterna,
Și șobolanii s-au rostogolit,
În timp ce ne iubeam, la infinit...

Sigiliu

constituie spațiul tuturor posibilităților, al libertății neîngrădite, al reveriei demiurgice. „***Micul Prinț*** e o poveste despre singurătate, prietenie și iubire – și, înainte de a fi o istorie fabuloasă, despre călătorii printre stele și scoborări în sălbăticie, e o poveste destul de sau foarte tristă, e o metaforă plină de poezie și de profunzime despre ce pierd adulții atunci când părăsesc lumea copilăriei” (Iulia Popovici).

Lirismul dens, savoarea descrierilor, farmecul sugestiilor, forța alegoriei și a simbolului, bogăția și varietatea leaxi-cului, profunzimea meditației poetice fac din ***Micul Prinț*** o carte al cărei mesaj artistic explicit este dublat de o deosebită încărcătură afectivă. Este cartea unui anumit moment din viața fiecărui copil, este un seducător prilej de reverberații în viața oricărui adult.

Dan Bogdan HANU

Dog's diary (din vremea cîinelui sub acoperire involuntară)

Toate jocurile s-au stins, au murit și asta îmi dă forța – ba chiar mă silește la urgență – de a nu mai putea evita ofensiva, chiar și la pachet cu neșansa de a nu fi luat în serios (am fost, cu adevărat, vreodată?) sau, în sens larg, în seamă. Mă golesc, cad în gol, pe o întindere ce numără zeci de ani. Scrisul, vâlmășagul de proză, notații cu mai curînd intenții decît pretenții eseistice,deghizate uneori, poeme și toate celelalte, pegra, molima, lăbărtate pe minteăș 22 de caiete, cofraje care se umplu din ce în ce mai repede, nu-i decît o plasă, o plasă pe care, de la un moment (punct?) neclar încolo, am țesut-o tot mai mărunț, mai deasă. La final, mă voi zdrobi de ea, așa, ajunsă aproape pe deplin compactă, o platformă dură, plămădită din cel mai rezistent ciment al renunțărilor, retragerilor, amînărilor, restrîngerilor, recludziunilor și altor re-uri irepetabile, prescriptibile nicicînd.

Dînd-o într-ale criticii, pășind pe vasele-i arături, ar fi, de obicei, de datorita ori de competența ei să prepare astfel de plase, trîincia lor nefiînd, altfel, un gest (act) nici umanitar, nici de curtoazie, în lipsa ei, care nu va fi fiînd nici pe departe stăpîna, în lipsa ei motivată, conspirații nu există nicidecum, cel puțin nu se găsesc destule sau acele probe care le-ar devoala fără tăgadă prezența, victimele colaterale umplu însă listele, asta da, listele pe care nimeresc cei cu destinul în pioneze, cineva care, nu se știe niciodată prea clar, îți aparține sau căruia tu îi aparții, i-ai fost dat în grijă, în gestiune, pe inventar, instinctul de conservare, cum e trecut, oficial, în actele psihologice, travestit, poate, în monolog, începe să toarcă, să împletească mîndrețe de plasă, fenomenologie a eterogenului, a aproximativului, cădelnișînd o singură, unică, temă, a timpului care, cu vremea, le răstoarnă după bunu-i plac, care se pare că e totuna cu justa măsură, pe toate. Temă străfulgerată, la răstimpuri, de somațiile sau invitațiile (și ele, viitoare somații) celor obișnuți să te tragă la sol (de parcă i-ai judeca din ceruri) și la răspundere, să-ți îndemne nervii la tăcere.

Așa exilat lăuntric, ajuns la etajul 46, mai degrabă la pragul 46 al subteranei, am rămas tot cu baierile sufletului larg, indecent de larg, deschise, inexplicabil (e o rețetă care „dă roade” de-o

viață, dar care tot străină îmi rămîne) cum, însă rezistent la amestec, la metisaje, fibră pură, ce mai, la încartuirii mărețe, bine dătătoare și făcătoare la/ de CV, la clanuri & coterii, fără veleități de condotier, lup single. Iacătă-mă! Lamentabil, să mai întreb, astăzi, să te mai interesezi (sau, mai grav, să le gratulezi cu vreun pelerinaj), de vechi figuri – fosile bă, ...și te-ai trecut și pe tine, de-a-npicioarele, în dreapta lor lume! – care ți-au străjuit, cumva, mai direct sau mai pe departe, drumul, dar care nu mai ocupă poziții, nu mai vămulesc influențe, nu mai fac și desfac noduri ierarhice, așa ceva nu mai poate fi taxat nici măcar ca inabilitate, e, de-a binelea dizgrațios, deplina, desăvîrșita stupiditate, în lectură deschisă: n-ai treabă, proiecte, nu ești angrenat, angajat, atestat, nu dai vreun simultan de cel puțin 5 cărți, finanțate de, ehe, ehehe, a, și nu lecturezi, nu te adapi, într-o sincronie de neclintit, la vreo alte 25 (5² pentru amatorii de variațiuni), ești de-a dreptul nesorios, necreditabil. Cu riscul de a fi luat exact opusul a ceea ce sînt, singurul meu proiect de care am știință și mă voi ține pînă la capăt (inclusiv al zilelor), e exilul interior, alunecat ușor, ușor, binîșor, precum bisericile pe șine, înainte de '89, spre cel cît se poate de exterior, exilul strecurat în paginile jurnalului și, dacă, precum din Soare, acum miliarde de ani, Pămîntul, s-o desprinde din acesta și cîte un volum, cu atît mai bine

Provocări? Una cît pentru totdeauna, cît să nu mai fie nevoie de vasodilatatoare: a te perfecționa neîntreput, a învăța la sacrificiu (cum) să rămii singur. Incredibil, cită trudă! Autodidact, îmi fabric pe propria piele metodele, mă lepăd de ele după ce observ că au căpătat un lustru de recognoscibilitate, fără modele, nu modelelor de orice fel; e drept, nu duc lipsă de sugestii din partea colegilor de breaslă, se străduiesc și ei să mă asigure că's pe calea cea (mai) bună, regală nu alta.

Pînă la 18°, dar dacă interesele firmei o cer, cum ele sînt mai presus, nu se știe pînă cînd..., la corporație, performînd pe baricadele și meterezele computaționale, după, o ard la tobe sau sar cu parașuta sau dau o scurtă de mercenariat pe advertisingu' lu' ..., ca orice inventiv și debordant conceptor de proiecte, nu pot

neglija cotele de risc și, în consecință, verific ridicarea adenalinei la locu' de muncă, mai executînd cîte un cep & mai dînd cîte o copcă în monolitul corporatist, așa, ca să defrișez monotonia, să arunc în aer stabilitatea și toate peratologiile falimentare și să-mi ofer posibilitatea de a savura realitatea deloc virtuală a unui buzunar privat, iar noaptea, ei bine noaptea dau peste cap potențiometrele testosteronului, na!

Da, după cîte se pare, (ei) nu înțeleg actul generozității gratuite, iar eu nu fac eforturi spre a-i dumiri de intențiile mele, niciodată supuse unui background pragmatic. Cum se întîmplă să le dăruiești ceva, din pura plăcere a reînnoirii, a primenirii unor (re)întîlniri, încep să promită, să-și ofere serviciile, să-ți facă propuneri de cooptare, să te invite (ca) să... (însă toată povara îmi revine tot mie, căci știu, de ar fi să le iau drept bune, aș deschide o epocă a eschivelor, a vultelor declinante, a amînărilor drapate în falduri de nesecate amabilitățuri). Ajung să mă simț, degrabă, vinovat, ca și cum, fără să vreau, fără să știu, aș fi apăsător, cu cele mai firești și obișnuite gesturi, niște taste, niște senzori nevăzuți, răspîdiți în aer sau ca și cum mi s-ar fi împleticit degetele în niște sfori și pînă atunci ascunse marionete m-ar fi împresurat, dîntuînd amețitor în jur, căutînd să-mi intre în grații, nereușind decît să rupă coaja și să declanșeze supurațiile umilinței.

Fiînd un tip respectuos, cu frică de Dumnezeu, cu frică de viitor, una pe care prezentul o afișează ca pe imaginea unui trecut balastier, cu date impracticabile, de neprocesat, nu ai dreptul să pui la îndoială nimic, cu atît mai mult capacitățile ocupanților firmamentului, nu cedezi nici în fața celor mai strașnice ispite și canonade ale evidenței, smerit înaintea succeselor în rafale ale altora, înclini să crezi că, de cîte ori se trece la locuri comune, la subtile alunecări în decor, nu-l mai interesezi pe celălalt, așa că, bursier pe la înaltele școli ale anonimatului, lipsit de cele mai elementare dotări într-ale causeriei, de cele mai elementare afaceri, tendințe carieriste, amante ș. cl., stand up and take a walk... posteritatea îți va fi recunoscătoare.

Nichita Danilov. Ceremonialul neoromantic sau neîntrerupta navetă între sacru și profan

Dostoievskian în căutări și întrebări, bacovian în obsesii și în realizarea plastică a poemelor, de multe ori urmuzian în rezolvările ideatice, Nichita Danilov debuta la douăzeci și opt de ani cu volumul **Fântâni carteziane** (Ed. Junimea, 1980). Iată un autoportret din acea perioadă: „Cu fruntea alungită ca un ou/ trece pe străzi poetul Nichita Danilov (...) Cu barbișon, baston și halou/ Se plimbă prin parcul Copou/ Marele poet Nichita Danilov”. Egal cu sine însuși în cele șapte cărți de poezie publicate până acum (**Fântâni carteziane** - 1980, **Câmp negru** - 1982, **Arlechini la marginea câmpului** - 1985, **Poezii** - 1987, **Deasupra lucrurilor, Neantul** - 1990, **Mirele orb** - 1995 și **Suflete la second-hand** - 2000, **Centura de castitate** 2007), cu un deosebit cult al sacrului, ce-l diferențiază net de congeneri, singularizându-l, Nichita Danilov este un poet al hazardului, al morții, al mirajului și miracolului cosmic, al întrebărilor grave și al misterului lumii: „Am murit când Dumnezeu nu se născuse încă/ - spune poetul în *Secolul XX* - și m-am născut când Dumnezeu -era deja mort!// *Secolul XX* era pe sfârșite./ Marquez scrisese Un veac de singurătate/ Nietzsche -Așa grăit-a Zarathustra./ Omul puse pasul pe lună./ Din cer se prăbușeau/ îngerii morți!// La orizont se vestea/ al treilea război mondial./ Einstein murise/ și Dumnezeu era deja mort!// Se sfârșea sfârșitul unei lumi/ și începea începutul unui om/ în care nu mai credea nimeni. / Pe străzi bătea un vânt tot mai negru./ pe cer vulturii se roteau/ tot mai neliniștiți./ Un dangăt tot mai funebru/ vestea un nou început, // Alleluia!”

Îl consider pe Nichita Danilov un poet al neoexpresionismului, un expresionism îmbogățit prin picturalitate și obsesii post-moderne, ideatice și lingvistice. Poemele sale sunt doldora de viziuni suprarealiste, proiectate într-un peisaj de o remarcabilă rezonanță a detaliului plastic: „Făcu deasupra sa o gaură-n cer/ prin care vorbea cu neantul./ Striga: Ce este răul?/ Adevărul? Binele?/ După trei zile venea răspunsul:/ un hohot subțirel de răs urmat de chicoteli scurte./ întreba: Ce este înțelepciunea?/ Iubirea? Sufletul?/ După trei zile venea răspunsul:/ un behăit subțire de țapi însoțit de cotcodăceli/ de cal, guițat de bou orăcăit de câine și altele.//... Întrebă: Cine ești Tu?/ După trei zile veni răspunsul:/ un behăit subțire de țap/ urmat de cotcodăceli de cal/ orăcăit de câine, guițat de porc, / mieunat de bou și altele.” (**Neantul**). Sau, în aceeași idee: „Stau trei îngeri decapitați/ la capătul unui peisaj galben./ Peste ei pică seara/ Primul e verde ca iarba;/ al doilea-roșu ca focul,/ al treilea vânat ca luna.// Capetele le-au căzut la pământ/ și acum în jurul lor crește iarba. / Primul ține în mână o trâmbiță,/ dar nu are gură să sufle într-însa.// Al doilea ține o sabie,/ dar nu mai are putere s-o ridice deasupra. / Al treilea are în mână/ o sferă de foc și-năuntrul ei crește iarba.// Perechi de îndrăgostiți/ în jurul lor au făcut cerc/ și dansează în iarbă.// Zac trei îngeri decapitați/ la capătul unui peisaj galben”. (**Arlechini la marginea câmpului - tablou fără ramă**).

Parabolice, solemne, ritualice, poemele lui Nichita Danilov au o substanță tragică. Fantezia lui este, așa cum spuneam, de esență plastică: „Un bărbat încă tânăr/ stă în fața unei ferestre deschise/ și scrie într-un registru mare și verde, / Bărbatul încă tânăr/ poartă tricorn și livrea. În fața geamului său/ e un abator de miei./ în mijlocul abatorului e o ghilotină. /Dincolo de ghilotină, un câmp verde. / Câte un miel se ridică în două picioare, / behăie în liniște/ apoi i se taie gâtul/ pe câmpul mare și verde./ Bărbatul tânăr poartă/ monoclu, tricorn și livrea./ Ochii lui sunt albaștri/ mâinile fine./ Deasupra lui atârână/ un orologiu din craniu de deal” (**Ghilotina**). Adevărate înscenări neoromantice, în spatele cărora bănuim mereu un regizor ilustru, poemele lui Nichita Danilov cuprind mari viziuni,

realizate printr-un joc permanent al halucinației, dar și al lucidității. Să cităm doar un fragment din **O Pythagoras**: „Bântuie tristețea abstractă/ peste creierul și inima lumii. / Și creierul și inima lumii se întristează. / Triunghiuri înaripate și-n flăcări/ spintecă cerul./ Bubuie clopotul ordinii sacre/ peste înălțimea de piatră./ Se sfărâmă-n bucăți muzica lucrurilor”.

Ușor de observat în poemele lui Nichita Danilov e tehnica acumulării și a repetiției care aprofundează și mărește starea poetică. Tensiunea e dată de aceste acumulări progresive. Poemul este construit cu o maximă încordare a spiritului, încet, sistematic, ca într-un desen în care pictorul desenează mai întâi trunchiul și apoi, rând pe rând, crengile, ajungându-se până la fruct: „Ninge sau poate plouă/ peste un câmp de cadavre. / Ninsoarea e neagră și umedă, ploaia e neagră și rece./ Prin ninsoare sau poate prin ploaie/ trece un om foarte slab/ cu o pelerină roșie./ Omul e înalt și fața lui este roșie./ Omul e alb sau poate negru,/ dar fața lui este roșie. / Păsări roșii sau poate

negre/ se rotesc peste creștetul lui și țipă / Ninge sau poate plouă/ peste un câmp de cadavre,” etc. (**Cain**). De observat jocul de culori, asociațiile cromatice care ajută, ca într-un tablou, imaginea plastică. Spectacolul poemelor lui Nichita Danilov e unul tragic. Groază, spaimă, dezolare, prăbușire a lumii în sine. O escatologie fără ieșire, însăși conștiința e tragică. Poetul e un neliniștit și un neîmpăcat cu sine: „Poet al liniștii, te întreb: / Starea lăuntrică și-o pătrunzi îndeajuns oare?/ Nesfârșita durere, goliciunea și spaima ce-ți sfâșie inima e adevărata ta goliciune, / adevăratul tău gol? / Cu un deget îți susții fruntea / cu un altul îți sprijini la fel de melancolic bărbia,/ dar starea lăuntrică și-o pătrunzi îndeajuns?/ neîmpărtășita ta dragoste, neîmpăcatul/ tău destin. Te pătrunde veni-nul /” (**Poet al liniștii**). La această răscruce de sensuri, poetul încearcă să se definească, nemulțumit de nici o identitate. La fel ca Rimbaud altădată (Je est un autre) el își descoperă un al doilea eu, pe care-l acceptă, negându-l pe primul: „Se învârt deasupra capului tău/ aureola plină de fum și de sânge/ Iau apă din căuș și îmi privesc chipul/ înainte de a mi-l sorbi

strig:/ acesta nu sunt eu și aceasta nu este fața mea/ și apa-mi răspunde:/ acesta ești tu și aceasta este fața ta/ pe care-o ascunzi în clarul de lună/ Păsări de noapte se lasă pe umerii mei/ și pe creștetul meu buha țipă ca un horn/ peste orașe însângerate/ peste vechi case părăsite/ și străzi albe ca varul/ văd câinii vagabonzi/ cum se învârt în fața bisericii seara/ și ling crucea celui răstignit sub măslini înroșiți/ îmi acopăr cu mâinile fața și strig:/ acesta nu sunt eu și aceasta nu este fața mea”. (**Peregrinări**). Însucenând, dezmembrând, rearticulând, așezându-și eul într-un joc al hazardului, creând o atmosferă demnă de un Edward Munch cu mijloacele unui Van Gogh, poetul ne apare ca un căutător absolut, un apostol al cunoașterii pure, terminând orice avatar ca și predecesorul Don Quijote, ilustrul învins. De cele mai multe ori zarurile (forța destinului) se rostogolesc pe un „deșert de cenușă” (existența): „La capătul numerelor e un alt șir de numere. / Soarele n-a mai apus de câteva luni și le luminează/ și acum dezolarea. Ele stau în fața unor porți mari/ și intră pe rând unul în altul, dar nu se măresc/ și nici nu se micșorează. Se incolăcesc într-un tot/ mărindu-și și mai mult tristețea și dezolarea”. Pe lângă trimiterele biblice, Nichita Danilov operează cu mari simboluri (*Nimeni, Muntele, Deșertul, Porțile, Marile Cețuri* etc.), iar poemele sunt concepute, așa cum au observat și alți comentatori, ca metafore. Miezul celei de a doua cărți publicate, **Câmp negru**, pagini de rezistență în tot ce-a scris până acum Nichita Danilov, îl constituie ciclul intitulat **Nouă variațiuni pentru orgă**, unde, printr-o extraordinară viziune a succesiunii (opt călugări care scriu fiecare o psaltire, Kiril, Ferapont, Lazăr, Daniel, Celălalt Kiril, Atichin, Celălalt Ferapont, Celălalt Lazăr, fiecare uitându-se în psaltirea celui dinaintea lui) sugerează destinul orfic, ideea jertfei prin creație. Cităm doar un fragment din poemul **Lazăr**: „Deasupra fratelui Ferapont stă fratele Lazăr./ Deasupra fratelui Lazăr nu mai e nimeni. El e într-adevăr foarte singur. Nu privește nici în afară, nici înăuntru, dar vede tot, Deasupra lui/ nu mai e nici un puț. / El e mai trist decât însuși Cristos. În fiecare zi/ putrezește câte puțin și cade-n fântână. / Fratele Ferapont își înmoaie pana/ în rănilor lui și-și scrie psaltirea. / Rănilor lui sunt limpezi ca niște fântâni/ și nu putrezesc, nici nu dor”.

Apărând ca o voce originală, distinctă în peisajul poetic al generației ‘80, deși câteva influențe din Mihai Ursachi, Constant Tonegaru și Leonid Dimov au fost remarcate, Nichita Danilov este, în modernitatea sa, un poet al marilor gesturi neoromantice, „al ființei aflată mereu la confluența dintre evidență și aparență, dintre realitate și irealitate”, cum spunea Victor Felea încă din 1980, la apariția primei cărți, **Fântâni carteziane**. Scriitor adevărat, căutând și alte modalități de expresie, Danilov a scris între timp și două cărți de povestiri, precum și patru romane de excepție, **Tâlpi** (Ed. Polirom, 2004), **Mașă și extraterestru** (2005), **Locomotiva Noimann** (2008), **Ambasadorul invizibil** (2011), a provocat chiar și **Apocalipsa de carton**. De toate acestea va da seamă, fără doar și poate. Pentru că spune poetul: „Îngerul meu tămăduitor/ n-are aură, nici aripi. / Îmi pune degetul pe rană și-mi spune: / Exiști, Danilov, exiști? // Exist, exist îi răspund. / De mai bine de un sfert de secol/ nu fac decât să exist. / Atunci fii mai sigur de tine/ și există cu adevărat! // Exist, exist îi răspund”. (**Alt secol**).

Îmbogățind harta lirismului vizionar, imprevizibil, navetând fără oprire între sacru și profan, propunând un model existențial la nivel liric, Nichita Danilov este unul dintre cei mai profunzi și mai originali poeți români contemporani.

D. Corbu

Protocronismul românilor în arealul european în viziunea unui romancier german

Pe ultima pagină (207) a celui de-al șaselea roman al său - *Taina strămoșilor* - Paul-Lucian Letzner a considerat necesar să-și exprime gratitudinea față de sora sa Cristina care i-a sugerat ideea abordării, într-un roman, a unei teme inedite în literatura noastră: protocronismul românilor în spațiul geografic, lingvistic și cultural european, scriind: „Mulțumiri Cristinei, sora mea, pentru că m-a îndemnat să scriu despre această temă precum și pentru materialul bibliografic pus la dispoziție”. Deși e vorba de o scriere prioritar artistică, ficțională și nu de una cu pretenții științifice, bibliografia consultată de autor trebuie să fi fost, într-adevăr, vastă, impresionantă chiar, ceea ce situează cartea de care de care ne ocupăm la confiniile literaturii cu știința istoriei. Căci *Taina strămoșilor* este, înainte de toate, un *roman istoric* impecabil documentat, edificat pe o sumedenie de afirmații ale unor scriitori antici precum Suetonius, Dio Cassius, Jordanes ș.a., dar și ale unor istorici români cum ar fi A. D. Xenopol, Nicolae Iorga, Vasile Pârvan etc. Fiind însă vorba de un roman, Paul-Lucian Letzner imaginează - ca și în celelalte cărți ale sale din această categorie - o captivantă poveste, construită în conformitate cu rigorile compoziționale ale genului: expozițiune, intrigă, desfășurarea acțiunii, punct culminant și deznodământ. Deși se petrece în zilele noastre, ramificațiile ei duc spre profunzimii istorice.

Din subcapitolele de început, având rol de expozițiune, aflăm că familia lui Cosson Oppidan (n. 1930), protagonistul romanului, descinde dintr-un legionar roman, de origine dacă, adus în Anglia de către împăratul Hadrian, în secolul II, de unde mult mai târziu (în 1927) strămoșii săi au venit în Portugalia. Întors din Primul Război Mondial cu diverse decorații de merit, Dacian Oppidan, tatăl lui Cosson, fusese răsplătit de guvernul britanic, pentru eroismul său, „cu o sumă substanțială de bani și cu câteva terenuri de pășunat pe lângă Newcastle upon Tyne, un oraș roman, pe numele său vechi Ponce Aelius, aflat lângă Zidul lui Hadrian din sudul Scoției”, fiindcă familia lor se ocupase dintotdeauna cu creșterea animalelor...

Un prim element al intrigii romanului îl reprezintă înființarea, de către Cosson și Dacian, în anul 1950, a unei asociații numite „Dacus Veritatis Revelatio” (dezvăluirea adevărului despre daci), în care ei au cooptat prieteni ai familiei, de origine dacică, aflați în Marea Britanie, în Peninsula Iberică sau în alte părți ale lumii, din așa numita *diaspora* românească. „Drept emblemă a Asociației *Dacus Veritatis Revelatio* ne informează autorul fusese adoptat Dragonul Dacic, invocator al energiilor sacre, prezent și în zilele noastre în bisericile creștine din România, pe obiectele de cult, precum și pe clasicile veșminte preoțești. Pe vechile icoane cu Sfântul Gheorghe, capul dragonului, al balaurului presupus „învis” de către Sfântul Mare Mucenic, este identic, am putea spune, cu cel de pe stindardul geto-dac”. (p. 11).

Incipitul romanului ne introduce „în atmosfera frumoasei vile a familiei Oppidan din Barra, nu departe de orașul portughez Aveiro”, unde, într-o zi din februarie 2012 „așezați în fotoliile confortabile din fața șemineului aprins bătrânul Cosson încearcă să-l informeze pe nepotul său Vezina asupra misiunii pe care acesta urma să o îndeplinească în România. Fiindcă acum, după Revoluția din 1989 (care reprezintă cel de al doilea element al intrigii), se prefigura din nou un moment propice pentru redeşeptarea mândriei naționale. Ilustrativ pentru talentul de povestitor al autorului și mai cu seamă pentru capacitatea sa de portretizare este, în această prima pagină a romanului, modul în care ni-l descrie pe bătrânul Cosson care, deși trecut de 80 de ani, „era un bărbat de circa 1,90 m. înălțime, solid, cu ochii albaștri, cu un păr creț, șaten. (...) Barba neagră, deasă, mare, dar îngrijită îi acoperea aproape întreaga față. Fie că era în casă sau afară, fie că era vară sau iarnă, Cosson purta o căciulă de lână neagră, aspră, al cărei vârf era înclinat ușor spre frunte” (p. 1). Ulterior, în subcapitolul *Dacia liberă* a lui Burebista, revenind asupra acestui element de vestimentație care era, de fapt, un semn distinctiv pentru rangul social, Cosson îi spune lui Vezina: „Căciula pe care o vezi că o port este numită pileus. Poziția pe care mi-o așez pe creștetul capului este aceeași pe care înaintașii familiei noastre aveau voie să o poarte inclusiv în fața regilor daci, pentru faptul că eram nobili”. (p. 23). Și nu e deloc întâmplător faptul că pileusul de pe creștetul lui Cosson seamănă izbitor cu ceea ce pare a se afla pe Sfinxul de Piatră din Bucegi, a cărui imagine a fost plasată de autor, în chip inspirat, pe coperta cărții de care ne ocupăm aici. Nici alegerea numelui Cosson nu a fost fortuită, vocabula respectivă existând și azi în limba română unde desemnează moneda dacică din aur. Dar Cosson sub forma *Kozani* este și un toponim în Grecia de astăzi, fiind numele unei prefecturi unde trăiesc aromânii (românii macedoneni). De acolo a venit, pe la 1800, străbunicul matern al poetului Alecsandri, care s-a stabilit în București unde, fiindcă știa grecește, i s-a zis „Gheorghe Cozoni Grecul”. E știut că dacii, atât cei din nordul Dunării, dar mai ales cei din sud (aromânii și meglenoromânii de azi) erau bărbați puternici, buni luptători, folositori, la Roma, în

spectacolele cu gladiatori. Aceste însușiri s-au prezervat până astăzi, iar un unchi a lui Alecsandri, Mihalache Cozoni, nașul de botez al poetului, de pildă, e cel care, exact în urmă cu două veacuri, l-a ucis în luptă dreaptă pe temutul haiduc Andrii Popa...

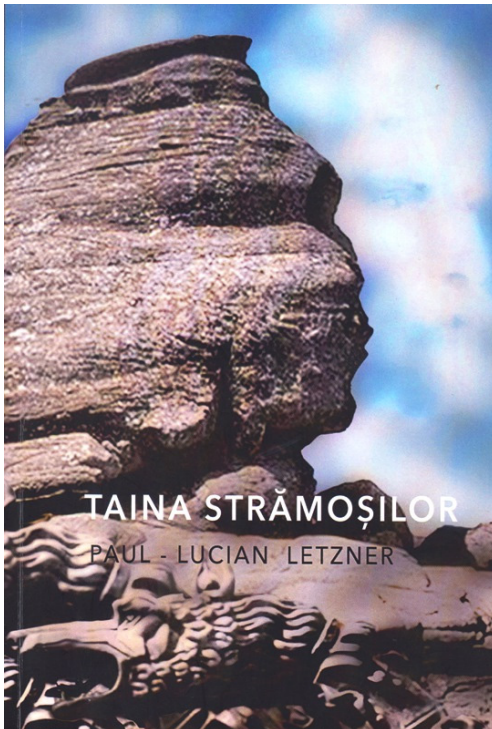
Pentru a-l însoți în România pe Vezina, dar și pentru a-l instrui în tainele istoriei și ale limbii geto-dacilor, Cosson o invită în vila sa de la Aveiro, pe domnișoara Adriana Mușat, asistentă la catedra de istoria României și a Sud-Estului European de la Universitatea din București. Vorbindu-i despre ea nepotului său, Cosson o caracterizează astfel: „A scris diverse lucrări în domeniul istoriei tracilor, axate pe istoria dacilor. Își pregătește teza de doctorat intitulată *Dacia - promotorul civilizației europene*. A absolvit Facultatea de Istorie ca șefă de promoție. Într-un cuvânt, este exact persoana de care are nevoie organizația noastră *Dacus Veritatis Revelatio*, pentru a scoate la lumină adevărul despre daci”. (p. 91). Dialogând cu Vezina pe tema protocronismului civilizației dacilor în spațiul european, Adriana formulează, la un moment dat, în acești termeni, obiectivul acțiunii lor în România: „Este datoria noastră, Vezina, să le oferim românilor adevărata identitate și, în același timp, să le acordăm dacilor, strămoșii noștri, onoarea pe care o merită. Pe când strămoșii noștri aveau

o cultură, o scriere, o demnitate și o organizare socială, o metalurgie, un olărit etc., toate moderne pe atunci, foloseau generoasa rețea de râuri, spre a pune în mișcare morile pentru măcinat cereale, dar și angrenajele pentru prelucrarea inului și a lânii, străbunii popoarelor dezvoltate de astăzi, prădau miriștile și holdele de grâu, călcându-le sub copitele cailor și ducându-și proviziile de carne sub șa. Cotropitorii sălbatici de atunci ocoleau însă cu grijă munții dacilor, unde și-ar fi putut găsi pieirea” (p. 95).

Dar poate că argumentele cele mai convingătoare pe care i le-ar fi putut oferi Adriana Mușat lui Vezina în privința supremației civilizației tracilor în spațiul vechii Europe ar fi fost cele de ordin lingvistic, fiindcă așa cum afirmase cândva Dimitrie Cantemir – „limba nebiruit martor iaste”. Iar un astfel de martor putea fi însuși numele Adrianei - *Mușat*, vocabulă dacică rămasă până azi cu sensul inițial de *frumos* doar în dialectele sud-dunărene ale limbii române, fiindcă în nord antroponimul respectiv, care dăduse numele unei dinastii moldave în secolul XIV, și-a pierdut înțelesul originar. În schimb, un alt cuvânt tracic și anume troian (care dăduse numele cetății Troia ultim bastion sudic al tracilor, pe țărmurile Mării Egee) se păstrează până astăzi în limba română exact cu sensul de cetate, de loc întărit pentru apărare! (Cf. DEX). Instruindu-l pe Vezina în problematica migrației triburilor tracice, începând din mileniul III î.Hr., pe teritoriul Europei, de la Marea Egee la Atlantic, bunicul Cosson rostește la un moment dat, acest adevăr: „Limba latină, așa numită „vulgară” a romanilor, era identică cu cea a dacilor, pentru că locuitorii Peninsulei Italice aveau de asemenea origini trace. În discuțiile cu dacii, romanii nu aveau nevoie de interpreți. Similitudinea limbilor va fi mai târziu confirmată de Columna Traiana, prin faptul că Traian li se adresa dacilor fără mijlocirea vreunui traducător” (p. 41). De altfel, Traian însuși declarase, în două rânduri, că este de neam tracic (ca și, ulterior, alți împărați romani sau împărătese, precum Elena, mama lui Constantin cel Mare, ambii celebrați, în calendarul creștin, la 21 mai). Iar optsprezece veacuri mai târziu, tot fără intermedierea vreunui translator, li s-a adresat poetul Frédéric Mistral urmașilor vechilor traci (români, aromâni, italieni, provenșali, catalani, portughezi etc.), care, spre surprinderea lor, s-au putut înțelege între ei atunci, la 25 mai 1878, când s-au adunat în număr de șazece de mii, pe Esplanada Peyron-ului, deasupra orașului Montpellier, din sudul Franței. La capătul unui deceniu de cercetări pe această temă, un tânăr istoric român, ajuns acolo, serie: „Privesc această „arenă” uriașă, și un fior mă cutremură: veniți din toate colțurile Europei, în esplanada aceasta din Montpellier, s-au întâlnit peste șazece de mii de oameni, care credeau un singur lucru că fac parte din același neam latin: provenșali, italieni, catalani și spanioli, vlahi rumeri, ciribiri, macedo-români și câte alte familii ale aceluiași neam s-au adunat cu toții, chiar aici. Pentru un moment, ramurile s-au aplecat până la rădăcină, pentru un moment, toate acele inimi s-au

unit”. (Cătălin Manole, *Frații noștri occitani. Incredibilele descoperiri ale unui jurnalist român, în Salonul literar*, nr. 93, 2017, p. 42). Evaluând aceste întâmplări de la statura ceasului de-acum, îți vine să crezi că a fost parcă mâna destinului că poezia *Cântecul gîntei latine* - premiată și recitată atunci la Montpellier - să aparțină unui descendent al românilor macedoneni, trăitor și azi în țările („vlahiile”) de la sud de Dunăre. Acest poem al lui Vasile Alecsandri a devenit imnul latinității, imnul marelui popor fărâmițat și împrăștiat în Europa. Alecsandri a fost purtat ca un rege în tot sudul Franței și i s-au acordat cele mai înalte onoruri...

Revenind la *Taina strămoșilor*, e de spus că protagoniștii romanului scris de germanul Letzner, își pun, la un moment dat, aceste legitime întrebări: „De ce oare nimeni nu a acceptat ideea că în tot sudul Europei, din Italica și până în Iberia, trăiau tracii, vorbitori ai unei limbi identice cu cea română? De ce nu se poate accepta ideea că românii vorbesc aceeași limbă pe care dacii, în urmă cu peste două mii de ani, au vorbit-o, în timp ce celelalte popoare, așa-numite latine, vorbesc o limbă tracă, adaptată în timp condițiilor lor istorice?” (p. 96). La această întrebare, oarecum retorică, a Adrianei, preopinutul ei Vezina încearcă să răspundă tot printr-o întrebare, al cărei conținut plasează problematica romanului în cea mai

stringentă actualitate: „Cine ar dori spune Vezina - să arate unui popor, care are imense bogății subterane și o climă de invidiat, că este unica națiune care, de peste două milenii trăiește în același teritoriu unde s-a format, că este națiunea europeană cu cele mai nobile rădăcini și care ar putea trăi minunat din propriile bogății...” (p. 96).

Spuneam, într-un context anterior, că *Taina strămoșilor* e o scriere complexă, fiind nu doar un *roman istoric*, ci și unul *politic*, ancorat în actualitate. Ferm convins că și astăzi „câtiva intruși”, cu averi și puteri imense, au dorința vădită „de a împiedica dezvăluirea faptului că civilizația dacilor este superioară celorlalte culturi europene” (p. 106), Paul-Lucian Letzner, formulând, în textul-escortă de pe coperta IV, ceea ce am putea numi *ideea/teza* romanului, conchide: „Agresarea identității spirituale și anularea identității de sine au fost și sunt și în prezent obiectivele principale ale străinilor față de România”. Dar *Taina strămoșilor* e mai mult decât atât, fiind și un *roman de aventuri* și chiar *polițist*, fiindcă realizarea misiunii descoperirea Cărții de smarald în templul subteran din Bucegi (care constituie *punctul culminant* al subiectului) nu s-a putut realiza decât după multe peripeții, generate de confruntarea cu grupări rivale sau cu cele aparținând organelor de securitate ale statului. Într-un plan paralel tuturor acestora asistăm și la derularea unui veritabil *love-story* care-i are ca protagoniști pe Adriana Mușat și Vezina, ceea ce conferă cărții de care ne ocupăm și caracterul unui fascinant *roman de dragoste*, al cărui final/ deznodământ fericit îl reprezintă „nunta lor ca-n povești”, în septembrie 2012, la Villa Oppidan din Barra” (p. 197). În sfârșit, dar nu în ultimul rând, *Taina strămoșilor* e și un roman cu temă religioasă, întrucât taina din *Cartea de smarald* este inspirată din *mitul chistic*.

Ceea ce singularizează *Taina strămoșilor* nu doar în ansamblul creației prozastice a lui Paul-Lucian Letzner (alcătuită, până în prezent, din opt romane de succes), ci și în contextul literaturii românești contemporane e, înainte de toate, faptul notabil că - deși scris și tipărit în Germania (unde autorul, fugit din România înainte de 1989, trăiește și muncește ca ofițer de marină sau inginer electromecanic), la Editura „VDS – Verlangsdrukerei Schimdt” din Neustadt an der Aisch - abordează o temă incitantă și de stringentă actualitate, anume protocronismul românilor în spațiul european și destinul lor în actuala conjunctură geopolitică și economică... Privite din acest unghi, ipotezele avansate de Paul-Lucian Letzner în captivantul său roman nu ni se par deloc neverosimile, deși *Taina strămoșilor* e, în mare măsură, o scriere în genul *historical fantasy*, atât de gustat de publicul de azi. Iar fraza finală, conținând o întrebare pe care adesea și-o pun mulți dintre conaționalii noștri – „Câte generații vor mai trece oare, până ce România va fi recunoscută la întreaga ei valoare?” – ni se pare a fi depozitarea unor subliminale semnificații...

* Paul Lucian Lesnar, *Taina strămoșilor*, Editura „VDS – Verlangsdrukerei Schimdt” din Neustadt an der Aisch - Printed in Germany, 2016. 207 p.

Daniel CORBU

Scrisoare deschisă necititorilor mei

Vouă, celor care nu mă citiți pot să vă spun că nu-mi veți cunoaște vreodată cumplita căi ale cunoașterii de sine nu veți auzi serafimii din poemele mele rugându-se pentru buna întocmire a văzduhului nici *Preludiile pentru trompetă și patru pereți* unde ca pe coridoare pustii am împărțit cuvintele și tăcerea ambițiile întinericului și unde dezrourat prin sălile de așteptare ale istoriei am conversat cu bibliotecarul lui Dumnezeu cu soarele negru al cernelii în aceeași măreție a golului pe care mereu și mereu urmează să-l umplem.

Vouă, celor care nu mă citiți pot să vă spun că niciodată nu vă va răsună în urechi acel sacadat *tha-ka-ti-mu-nu-sipedi* al *Păsării negre* *thakatimunu sipedi* prin livada cu vișini depărtându-se printre zarurile și tomberoanele nopții acel *thakatimunu sipedi* rostit de imperialul corb alegoric altădată vizitator de noapte al bunului Poe cobe a veacurilor poticpote-n visare Viața sau Moartea sau Înfațișarea Ruinii?

Voi, care nu veți citi vreodată *Manualul bunului singuratic* nu-mi veți cunoaște mărturisita cină de taină unde mâncam din aceeași pesmeți ai poezilor blestemați sau mi se umpleau rând pe rând castroane de fulgere nu veți vedea gura mea sărutând lame subțiri și nu veți afla cum se poate muri în mai multe trupuri deodată.

Vouă, celor care nu mă citiți cu privirile afundate în sticla televizoarelor cu gândul înlănțuit de mașini sofisticate de înșelătoare glorie internetă și de alte abțibilduri sonore venite din abundența realului vă doresc fustul apolinic al mareelor și să fiți mai bogați decât pomul de Crăciun din casa săracului și cu bucurii postmoderne să vă-mpodobiți pruncii și femeile voastre.

Vouă, celor care nu veți cunoaște *Plimbarea prin flăcări* cu poemele în care stăm atârnați de întrebările noastre ca hainele-n cuier unde ca în vechea și incomoda realitate întotdeauna e salvat un Barnabas și întotdeauna cineva își oferă palmele pentru cuie vă doresc o viață liniștită departe de lumea dezlănțuit metafizică o viață petrecută în tihnă cu organele voastre prin urmare un stomac hrănit științific o pneumă înobilată oricând de ozon un ficat ușor și rinichi fără dializă.

Vouă, necititorilor, dar și foiletatorilor mei surâzânzi cu adâncă măhnire vă spun: nu veți afla niciodată că fiecare din noi are măcar un zeu îngropat în spatele casei și că semnele morților pun în ordine răsărituri și de ce au trăit aproape un secol spânzurați de mustățile lui Dali. Nu veți avea viziunea zorilor începându-și rugile sacrosante nu veți vedea Caleașca de fulgere ca o nălucă trecând prin mijlocul emoției nici nu veți ști cum jumătate din viață mi-a luat organizarea pustului cum am stat ani și ani înconjurat de vorbe precum înecatul de mare și cum deseori cărțile pot fi mai tari

decât moartea.

Iar dacă vreodată veți întâlni *Poema sfârșitului* sau, vai vouă!, *Documentele Haosului*, ocoliți-le în mare grabă ca pe feerice apocalipse, tsunami, atentate sinistre la liniștea recurentă. Iar dacă vreodată printr-un regretabil hazard vă vor cădea sub ochi *Miezonopticele* înșesate de lumini și urme din care ați putea afla cum în contabilitatea cerească cineva ne numără pașii și ați auzi mormanele de clipe prăbușite în sine și ați urmări devenirea dialectică a celui ce-și chinuie umbra și ați simți apropierea celui mirosind a trădare (câți din neamul lui Cain chipul nu-i poartă?)

și cuvintele mele: – *Răscumpără-mă, frate Iuda, și pe câți arginți vei vrea pe mine mie, la nesfârșit vinde-mă!* asemenea să fugiți și cu nobil instinct și proletară mânie steagul gri al indiferenței cu fală arborati-I!

Vouă, celor care nu mă citiți cu nedisimulată tristețe vă spun: nu veți cunoaște nicidecum înălțarea din *Clarviziunea obscură* nici drumurile celeste *Spre Fericitul Nicăieri* unde chiar șiruind cuvintele pot să tac ore în șir vinovat ca o fereastră înfiptă în ziduri și nici *Corabia*, la care zi de zi am lucrat ca la o mare construcție căreia rând pe rând i-am probat prova, babordul trirema odgoanele gălețile cu rouă corabia care nu-i o corabie ca toate corăbiile corabia de silabe corabia umplută cu lacrimi corabia pe care nu veți urca vreodată și nu veți ști cât de mareț animal e poetul sub foaia de cort a memoriei.

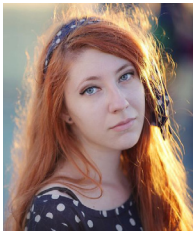
Voi, cei care nu mă citiți care de litera *Evangheliei* mele nu vă veți atinge și nu veți apropia de sinapsele voastre acele versete cu zornet pământesc sărutate de cenușa atâtor trecute disperări nu veți ști cum refuzam cu metodă biletul dus-întors din jacheta conformistului nu veți proba odată cu mine ritualul sălbatic de îmblânzire a spaimei și catharsisul și izbăvirea păcatului ce va să vină apocalipsa de fiecare zi cerul orb agitându-se pe când *Dumnezeu e mort* – spune Nietzsche *e doar obosit* – spun eu – și câteodată amnezic. Vouă, necititorilor mei, ce străine vă vor rămâne *Refugiile postmoderne* cu monologul ingerului căzut în visare vorbind despre mireasma trecutelor glorie trecătoare ca apa prin cada de baie a frumoasei madone sau de fidelitatea neofitilor. De aici ați fi aflat *Poezia ce e?*: Poate ruga poate fântâna din tine albastră cu patru izvoare poate aripa asta străvezie urcând în înalt poate drumul cu vise pavat spre Celălalt.

Vouă, celor care nu mă citiți nu-mi veți cunoaște prietenia cu Borges, Kavafis, Rilke, Pound sau Nichita Stănescu, Odysseas Elytis cu care puneam dinamită sub podurile pe unde trecea poezia leneșă și nu veți ști nici motto-urile la poemele mele care aș fi vrut să vă fie nedoritul cadou de Crăciun: „*E o bigamie să iubești și să visezi*” spune Elytis. Și tot el: „*O nimic toată mi-am dorit și pedepsit am fost cu prea multul*” „*Eu sunt Singurătatea devenită om*”, zice Nietzsche iar bunul taumat Rainer Maria Rilke continuă:

„*O, spune-mi, poete, ce faci. – Preamăresc. Dar ce-i muritor și monstruos cum înduri, cum primești? – Preamăresc. Dar pe cel fără nume, pe cel anonim, cum îl invoci tu oare, poete? – Preamăresc. De unde îți iei dreptul de a fi adevărat în orice veșmînt, sub orice mască? – Preamăresc. Și cum de te cunoaște tăcerea și furia, steaua și furtuna? – Pentru că preamăresc. Astfel „și eu voi semăna cu voi, de-acum nici eu nu mai găsesc întoarceri”* (Esenin)

Vouă, celor care nu mă citiți purtând nevinovate bandaje în îndoiturile inimii deveniți celebri în acest poem despre o singurătate a singurătății cu aleasă compătimire vă spun: aș fi putut să vă fac a iubi pasărea murind în mijlocul cântecului și citind *Lapidariile sau despre sângerarea păsării în zbor* să înțelegeți că arta este minciuna spusă zilnic în fața morții și că cel mai lung e drumul spre noi înșine. Iar dacă vreodată mă veți căuta pentru cronică unui interviu anunțat (poate acela de martor la moartea primului zeu!) mă veți găsi pe străzile mele sau dacă din politețe sau din binecuvântate pricini scrisul meu vă va ademeni mă veți găsi pe-aceleași străzi ce dau buzna în viața mea tremurîndă străzi fumurii străzi cu cîini slăbănogi și speriate fantome străzi cu îndrăgostiți și pătimeșe săruturi străzi ce înghit străzi: bulevardul Carol I înghite strada Eminescu, strada Gane înghite strada Pogor strada Bălcescu înghite strada Grigore Vieru strada Cimitirului strada Libertății... Străzi ce înghit visele trecătorilor străzi pentru cei fără casă și fără de colț friguroasele străzi ale săracilor străzi așezate-n creierul ologilor lumii inefabile străzi ale memoriei străzi ale celor care-și scandează singurătatea străzi care duc în ceruri străzi care duc în pămînt străzi inerte și întrebătoare străzi cîntate de poezii romantici melancolice străzi străzi de pierdut coroana de spaimă străzi pentru cei fără de zbor străzi adormite străzi revoltate de orbitoarea lumină a zorilor. Atîtea zile și nopți în care mă dor străzile de mers. Iar voi, necititorii mei, dacă într-adevăr din cuvântate și binecuvântate pricini ceea ce-am scris vă va ademeni solicitându-vă sistemul nervos vegetativ, simpatic și parasimpatic luând totul ca o probă a probei de probă mă veți găsi la locul știut printre fotonii și frumusonii tăcutei tristeți tot mai fărâmițat de absențe potrivitându-mi monadele tăcerii.

Și dacă găsindu-mă mă veți întreba de viață de moarte de inger sau demon și mă veți întreba de cărțile prin care se plimbă aceleași bodegi aceeași bărbați ce nu obosesc niciodată sau despre cel înveșmântat în carcasa de pământ dospit sau despre același gust al lepădării de sine din gură și dacă găsindu-mă mă veți ademeni cu vorbe goale și fericiri amânate așa cum am și scris CU ALTĂ DEȘERTĂCIUNE VOI RĂSPUNDE DEȘERTĂCIUNII.

Cristina ȘTEFAN

Dincolo

Romanul fantastic ”Dincolo” al lui Dan Perșa ar putea fi clasificat la Low Fantasy: întâmplări supranaturale într-o lume reală, dar este mai mult decât atât. Cascadă epică și lirică deopotrivă cartea, de la editura Meditative Arts, are acțiunea axată pe arhetipul moarte-suflet, iar trasarea personajelor și mesajului are un umor subtil, venit parcă din spiritualitatea rurală a străbunilor, care la moarte se veseleau, se bucurau primind sfârșitul ca pe o izbăvire a suferinței. Fără a fi fixat cronologic și cu o spațialitate redusă la un sat, Scăieni, undeva între dealuri și pășuni, romanul desfășoară întâmplările a patru suflete de oameni care au murit, călătoriile lor, vămile lor, când la îngeri, când la diavoli, amintirile, remușcărilor, toate venite odată cu marea eliberare, destruparea din locașul păraginit al vieții pământene. Ludic, prin excelență, cu o inventivă structurare a planurilor epice, desfășurătorul lasă lectura să zburde imprevizibil, cu un zâmbet șugubăț permanent, cu ironie fină, proprie postmodernismului: meditația pentru calea de după moarte se face cu umor fin și dacă existăm în continuare sub forma sufletului, atunci musai să fim la un înalt grad de spiritualitate, o postură sobră și înțeleaptă. Așadar, pe când cele patru suflete călătoreau printre ”priveștiștile neîntinate ale universului” și ”se bălăceau și ei o vreme în para stelei”, colonelul (unul dintre personaje) a intervenit brusc întru corectarea atitudinii sufletești:

„Nu mai avem nici bucuriile, nici îndoilele omului trăitor, târător pe pământ, spuse colonelul, dar avem altele acum... demne de puterile noastre sufletești, adaugă el.” Meditația auctorială, privind existența și moartea, este liantul acestui roman; că este transcrisă prin vorbirea și gândirea unor personaje ține de tehnica bunului prozator și respectă ireproșabil tipicul fantasticului în literatură: se situează în lumea imaginarului dar se manifestă în realitatea obișnuită. Un roman fantastic bun dă și dorința de a fi real. De ce n-ar fi așa, cu speranța nemuririi sufletului și trecerea într-o dimensiune imaterială, în care noi înșine, sufletele noastre, să dăinuim superior existenței duse terestru? Sunt problematici pe care autorul le deschide simplu, bătând, zâmbind hătru, sperând.

Încă o caracteristică marca Dan Perșa: vocile. Vocile personajelor, câte sunt, câte apar gradat, căci în Scăieni se moare des, sunt vocea unitară a povestitorului meditativ asupra marelui schismă dintre trup și conștiință, o dilemă filozofică ansamblată inventiv din sofisme și raționamentele personajelor aparținând cu fațete diferite unui singur și ubicuu personaj implicit și implicat: autorul, scribul, Dan Perșa.

Dintre comunicările acestor judecăți, a se citi noeme, Dan Perșa transmite: când au căzut din rai, primilor oameni li s-a trezit conștiința. Odată destruparea realizată, sufletul lucrează pentru spiritualizare, mult mai inteligent decât a fost în corpul fizic, mult mai înțelept. Altminteri, cum de ciobanul Petrache, un om simplu și neșcolit, cântărețul din fluier și frunză, ar fi spus, în neologisme:

“Iată iadul, să ajungi între resturile putrezinde ale omenirii... între reziduuri umane ce fermentează într-o cloacă.”

Sau Ghiocel, lăutarul, care trăise trei vieți în trupuri diferite, dar iubise o aceeași femeie mereu, ar fi grăit despre un om care umblase prin toată lumea:

“A trecut prin hinduism, dar a ajuns la iluminare, i s-a relevat că el nu există... și spunea că el n-ar putea îmbrățișa o religie în care omul se arată lipsit de ființă. A trecut prin budism, dar Buddha e un muritor. Prin islamism... care e rugăciune și ritual, dar nu împodobește cu ceva omul. Or, el se voia cel mai puternic om de pe pământ! Până la urmă, a ajuns la noi și a descoperit creștinismul ortodox, care l-a încântat... Ce era omul acesta? Era un soi de erou picareșc, rob cu totul ego-ului său, trupului și minții sale.”

Răzbate și în glasul lăutarului o explicație

a religiilor la un nivel superior de înțelegere și justificare. Sufletele sunt erudite, sufletele sunt de la naștere experimentate și știutoare filozofic. Gândirea lor este superioară, indiferent de ce a fost omul care le-a purtat pe pământ. Și mai sunt cumva egale... Personajele suflete, deși proveneau, ca oameni, din medii diferite, unii din sărăcie lucie, alții bogați, unii cu școală, alții analfabeți, unii buni, alții criminali, fiind în eter, înainte de urcarea la cer, deveniseră inteligente, spirituale, erudite. Clar demonstrează autorul că între trup și suflet materia, numită energie pentru suflet, era total diferită. Gândirea, cunoașterea, impresiile, judecățile aparțin omului abia după dematerializare. Poate fi aici o translație a filozofiei transcendente a lui Kant dincolo. Dincolo de om s-ar putea judeca limitele și premisele necesare la care este supusă cunoașterea umană. Din neputința aceasta, în timpul vieții, decurg toate tarele umane, crimele, războaiele, bolile și toate nenorocirile lumești.

La începutul mileniului trei, omenirea abia dacă se află la vârsta prunciei în cunoaștere și știință. Fizica cuantică, progresele în parapsihologie,

informația distribuită prin internet, succesele medicale, răspândirea unor noi religii sau a scrierilor apocrife, zen-ul, sunt la fel, la vârsta copilăriei, a tatonărilor, omenirea nu stăpânește legile științei și ale universului. De aceea, propunerile, intuiția, filozofia, literatura sf au demonstrat că pot anticipa evoluții care s-au și realizat între timp... avem doar câteva mii de ani care cine știe cât de puțin reprezintă la nivelul universului. S-ar putea ca peste 100 de ani sau mai mult, când se vor demonstra științific energiile sufletului, puterea sa de dănuire, fluxurile care-l leagă la divinitate – dacă ea, divinitatea, este forța de creație a universului – Dan Perșa să fi spus prin acest roman un mare adevăr: sufletul este nemuritor... sau, cel puțin, trăitor îndelung până la un anumit standard de spiritualizare a conștiinței umane. O scară la cer. “Totul este bine”- au fost cuvintele lui Kant când a devenit nemuritor.

Așa cum Bastian, personajul lui Michael Ende spunea că “Povestea fără sfârșit” diferă pentru fiecare, tot așa și romanul “Dincolo” poate să însemne ceva diferit pentru fiecare cititor. Dan Perșa propune și susține o cale de înțelegere a sufletului. Plauzibilă, fabulos de plauzibilă.

Emanuela ILIE

Popasuri lirice, De la Kogaion la Athos

Chiar și fără a fi avertizat în privința identității sociale a autorului (Marcel Miron este preot ce slujește, din 1982, într-o parohie din Huși), cititorul volumului *De la Kogaion la Athos* (Editura Timpul, Iași, 2016) îi observă, imediat, substanța fundamental religioasă. Ce-i drept, și micile concentrate peritextuale anunță preeminența filonului sacru asupra celui profan, într-o înșiruire lirică jalonată de un temerar *Cântec de luptă de la Muntele Athos și o decizie acostare În port spre tărâmul celălalt*. Între aceste repere emblematice, suntem invitați să poposim în cele mai diverse lăcașuri deschise comunicării cultice, așadar propice epifaniei: În portul Vatoped, din nou La Muntele Athos, lângă un sfios Lumânărar la Durău sau chiar în Locul unde se întorc îngerii – spațiu de elecție, cu dimensiuni sofianice încă imaculate: „Ne-am întors la vad/ la Vadul Dâmboviței/ apă înșelătoare/ pe sub care șerpuiește/ intestinul gros al Bucureștiului./ Am primit cipurile/ pentru Calea Lactee./ Printre miliardele de stele/ pașii semănătorilor obosiți/ doar boabele de grâu/ împlânzesc stihiiile./ O! fericiți semănători/ pâinea voastră/ va fi mâncată mâine!”.

Fiecărui popas liric îi corespunde, firește, un eveniment autentic modelator sau măcar un crâmpei de istorie personală subsumată întotdeauna principiului trans-substanțierii. Chiar și acolo unde interfața este asigurată de o amintire personală, recuperată pe cale anamnetică (*Mi-am uitat somnul, Pătuțul mamei, A plecat tata*), de un atașant *restitutio* tragic (*Cântecul statuilor unduitoare de la clubul Colectiv, Plâns colectiv*) ori de un stenic dialog intertextual (*Rugă în miez de noapte, Întâlnire cu Ghionoaia*), palpitul metafizic este asigurat, cu o constanță deloc surprinzătoare. Căci limbajul liric se lasă contaminat de cel liturgic, iar articulațiile poematice rămân tot cele de inspirație evanghelică. Elementele de recuzită obligatorie transferului înspre/ întru spiritual (stâlpii, lumânările, rugul de foc, candela, „pâinea rumenită”, „spicele gata a plesnire” ș.a.) condensează semnificațiile unor evenimente evanghelice esențiale, de la întâlnirile lui Moise cu Dumnezeu la patimile christice, învierea și biruința asupra morții. Majoritatea acestor referințe, desigur, sunt inserate în secvențe confesive care, deși turnate pe tipar poetic, aproximează eterna căutare a Ființei, începută ca derută existențială și continuată, ades, ca jertfire de sine. Într-un loc, ne întâmpină chiar o christomorfoză flancată de mărturisirea unui risipitor (autodeclarat) de tinerețe, ce merită citată în întregime, fiind reprezentativă pentru întregul ansamblu: „De mult/ de demult/ am plecat din casa părintească/ nu-mi mai plăcea apa/ pâinea/ sudoarea/ părinții./ Mă legaseră de doi stâlpi/ dreptatea și adevărul/ toate ale lor./ Cu capul în jos/ ca apostolul Petru pe cruce/ eram singurul care vedeam cerul./ Cei din jur/ priveau cu atenție pământul/ și-mi desenau cărările./ Am evadat/ ca un râu ce rupe zăgazu/ și am curs./ Înainte de a muri/ în mare/ am întrebat un drumeț/ cu cine am asemănare./ El mi-a zis că semăn cu tatăl/ și sunt/ nebun pentru Hristos./ La izvorul cel mai curat al tămăduirii/ înainte de a urca în barcă/ mi-am revăzut părinții./ M-au căutat toată viața/ să-mi dea zestrea/ uitată de mine în mare grabă/ iubirea.” (*Tânăr risipitor*)

Chiar dacă pare, uneori, a miza pe cartea unei *Polifonii* îndrăznețe, poezia din *De la Kogaion la Athos* nu este altceva decât o smerită profesiune de credință, transcrisă de Marcel Miron în cuvenitele cerneluri sacramentale.

Florin FAIFER

cutia cu scrisori

Oglindiri

În sertarul cu amintiri dau peste încă o scrisoare de la Gabriela Omăt. Densă, pălpâind a speranță de mai bine, cu momente de tristețe, dar și cu surâsuri care își au substanța lor. În cuvintele acestui discurs epistolar mă oglindesc.

Ciclotimic sunt pesemne, dar stările mele când așa – când așa nu oscilează atât de dramatic încât să trebuiască să iau măsuri. Ceva însă va fi declanșat în sensibilitatea prietenei din București un semnal de alarmă. De aici, nelișiștea ce pulsează în răvașul pe care l-am primit.

Nu retrag ce i-am spus doamnei Omăt. O anume neșansă m-a urmărit prin vremuri până într-atât că nu știam ce să mai cred. Mă pierdusem de îngerul meu protegitor.

Dar n-a durat la nesfârșit. Dezechilibrele au prins a se calma. Era de așteptat, dacă mă definește, cum cred unii și alții, „alianța” între minte și inimă.

Vara lui 1992

Florin,

Mă faci din nou să comit un gest în exces și să scriu. Mi-am înghițit adineauri protestul, fiindcă firul acestei distanțe imposibile Buc[furești] – Iași e atât de costisitor și timpul tău atât de drămuț. Tu spui la răstimpuri vorbe nocive și eu vin iar să te conjur să alungi aportul ăsta de toxicitate psihică, să putem duce la bun sfârșit ce avem de dus.

Și ce izbutești purtându-te așa? În nici un caz să denoți o reală priză de conștiință asupra destinului tău, ci să-i sporești pur și simplu concentrația nefastă. Și (uite, ți-o spun și pe asta) să produci intoxicație și în jur. Pentru Dumnezeu, nu mai fă asta! Dacă (iartă-mă) ești cumva maniac-depresiv, convoacă-ți, acum, din toate resursele, ciclotimia! Oare nu e cu puțință să procedezi de-acum încolo (bănuiesc că-ți va fi ajungând ce-a fost) la o inhibiție inversă? Adică nu a pulsației vitale, ci a înclinației devitalizante, nu a așteptării binelui, ci a celeilalte? Chiar nu poți tu asta?

Și ca să nu-ți închipui că vorbesc așa, din stratosferă, și ca să fii odată mai sigur că-ți vorbesc din nemijlocită experiență (– mă pot lăuda cu un doctorat în materie), îți relatez o mică pildă. Un cunoscut, o vreme îndestul de prieten spre a sta cu el când și când mai în detaliu de vorbă, mi-a revelat cu ani în urmă, à son insu, în ce păcătoasă aberație mă găseam claustrându-mă, cam cum faci tu acum, în fixația neșansei. Intelectual, cum se poartă acum, de „elită”, îl știam intim familiarizat cu speculația etică și doctrinele

morale, ca să nu mai zic că se pretinde profund creștin – așa că era, nu?, cel mai potrivit interlocutor pe tema asta, a lipsei de noroc.

Îi spuneam că, dincolo de determinația, hai să zicem scrisă în stele a destinului, există și factori favorizanți, de microclimat (în cazul meu și ei mai mulți). Între ei, ziceam, educația e prima. Pe mine m-au crescut cu prescripții de genul „nu intri tu întâi pe ușă, nu vorbești mai tare decât ceilalți, nu stai pe scaun în fața unuia mai vârstnic, nu ieși în evidență când ești în public, nu iei

niciodată bucata cea mai mare dintr-o farfurie, nu începi niciodată o propoziție cu „eu și cutare”, ci „cutare și eu” ș.a.m.d. Rezultatul? – comentam eu – un surplus de inhibiție, dereglând și pulsul celor mai spontane porniri. Replica neuitată porni apoi: „Scumpa mea, am primit și eu o educație identică, numai că asta nu m-a

împiedicat, nici măcar copil, să-mi adjudec prăjitura cea mai mare de pe farfurie și, mai târziu, ce am considerat că mi se cuvine”.

Asta e. Atunci m-am îngrozit. Acum îi dau dreptate. Dacă nu înșfaci, nu ți se dă, și ți se ia și ce ai... Nu vezi tu în jur cât de priincios e chipul ăsta de a te întoarce către viață? Oare de ce n-ai putea tu, F.F. (e sigla ta – cu semn dedublat – din Dicționar), să fii mai atent la atâtea modele proliferante din juru-ne? Nu vezi tu cât de necenzurați luptători sunt semenii noștri cărora li s-a inoculat sau și-au autoinoculat în creieri ideea că li se cuvine?

Deci, oare de ce n-ai putea tu, F.F., măcar acum, în vara asta indecisă a lui '92, să-ți propui să fii altfel decât ești de obicei verile (nefericit parcă ai spus?) Dar principala întrebare e alta. De ce n-ai putea tu, F.F., să te consideri deținătorul unui capital de frustrare și neșansă, și sacrificiu suficient, pentru a te dispensa acum de obsesia că vei avea de plătit o reușită eventuală? Pentru ce nu te-ai antrena spre a-ți interioriza silogismul invers: că ți se cuvine tocmai această eventuală reușită drept plată etc. – pentru că, nu-i așa, totul se plătește?

Suntem, da, robii firilor noastre, dar dacă ele sunt alcătuite deficitar oare cugetul nostru nu le poate veni în ajutor? De fapt, mă refer, F.F., la o anume blândă dar inextricabilă alianță de minte și inimă. Am recunoscut-o, cu emoție, și la tine. Dar într-o aiuritoare disfuncție. Îmi vine să zic că, așa în hăcuri și scurtcircuite, tot mai bine lucrează la ... mine. Și aici te contrazic: eu nu „mă acomodez” cu destinul.

Încerc să rămân verticală, măcar în imaginație.

Uite, m-am așezat la masă și am scris ascultând la un mod sui generis recomandarea ta de a scrie sub suscitare.

Tu ai să încerci să mă ascuți pe „mine” care – cel puțin în cheștiunea dată – mă pot socoti un fel de „tu” în oglindă?

Te rog să mă înțelegi bine. Nu de o nesăbuită, deșănțată autosugestie optimistă am nevoie acum de la tine, ci de un cumpănit aport de încredere, cum să zic, în rezultanta ultimă și neapărat bună a acestei cooperări.

La revedere, G.

Fug, sper să mai prind deschis la Poștă...

Dar treceau luni, treceau ani și, oricât de robustă încredere manifesta G.O., căutând să-și învingă exasperarea, că totul va fi bine, semne încurajatoare nu se iveau la orizont. Aproape că mă obișnuisem cu gândul că voi avea parte de o neșansă. Nu de alta, dar mi se mai întâmplaseră lucruri ciudate...

oamenii din spatele testamentului

Liviu PAPUC

Arhimandritul Iosif Bobulescu

Două acte de donație, din februarie 1881 și din ianuarie 1883, aflate la Arhivele Naționale din Iași (Fond Documente, Dosar 363, nr. 49 și 50) ne atrag atenția asupra unei figuri bisericești ajunsă până la treapta de Episcop al Râmnicului și Noului Severin (între 1880-1886): Arhimandritul Iosif Bobulescu. Prin acestea, înaltul ierarh înzestra Casa Ospitalelor și Ospiciilor Sf. Spiridon din Iași cu 10.000 lei noi, respectiv 15.000 l.n., în vederea întreținerii unor „crivate” în spitalul din Iași și în cel din Botoșani, a împărțirii de „mile de ajutor la văduve și oameni săraci, în fiecare an, în ziua hramului Sfânt Spiridon” și a pomenirii sale și a familiei sale: Iossif Episcop, Filaret Arhieru, Constantin Preot, Maria Presvitera și Pulheria Presvitera, în ziua de 24 ianuarie a fiecărui an.

Cele două acte de binefacere sunt numai o parte din revărsarea preaplinului sufletesc al concitadinului lui Mihai și Harieta Eminescu, odată ce contemporanul lor Ioniță Scipione Bădescu, în discursul de la înmormântare, spunea: „Partea cea mai bogată, cea mai frumoasă a vieții sale, partea cea mai interesantă și ducătoare la nemurire, este aceea consacrată filantropiei, consacrată binefacerilor de tot felul, care fac dintr-însul (...) un adevărat sfânt! Pe lângă îngrijirile și dărniciile varii și multiple acordate într-una numeroasei sale familii – frați, surori, cumnați, cumnate, nepoți și nepoate – a făcut mai multe donațiuni publice: o donațiune de 24.000 lei spitalului Sf. Spiridon din Iași – una de 12.000 lei spitalului din Craiova; 12.000 lei spitalului din Râmnicu-Vâlcea; 20.000 lei spitalului Sf. Spiridon din Botoșani; o altă donațiune făcută comunei natale, Burdujeni, pe care a dotat-o cu o clădire de spital în valoare de 32.000 lei” („Curierul român”, Botoșani, An. V, nr. 28, marți 7 aug. 1890, p. 2).

Potrivit informațiilor de pe internet (Wikipedia), Ioan Bobulescu s-ar fi născut acum 200 de ani, la 15 decembrie 1818, și ar fi murit la 15 decembrie 1890. Dar cum slujba de înmormântare a avut loc, după cum am văzut deja, în august 1890, mai bine trecem peste aceste date „scoase din burtă” și

ne apropiem de spusele aceluiași Ioniță Scipione Bădescu: „El s-a născut la anul 1814 în cotuna Plopenii, comuna Burdujeni – localitate norocoasă, căreia județul și însăși țara îi datoresc până azi mai mulți bărbați de valoare” (trimitere, evident, măcar la familia Scriban).

Etapele vieții sale sunt pe cât de ușor de parcurs, pe atât de bogate în împliniri: „din junețe la seminarul secundar din Iași al nemuritorului Veniamin Costachi (Socola), la 1846 hirotonisit și trimis ca preot la biserica Sfânta Paraschiva din Botoșani” – peste 10 ani – îndeplinind în același timp și sarcina de catihet al școlii dogmatice bisericești din Botoșani; 1855-1860 – la Iași, profesor la Seminarul Socola; de aici trecut în cadrele armatei, ca preot de regiment – 2 ani – înaintat ca Arhieru în 1862, ocazie cu care corpul ofițerilor Regimentului 1 de Lăncieri i-a oferit, în semn de stimă și recunoștință, o cârjă pastorală de argint. Ca Arhieru, timp de 18 ani de zile, deține mai multe funcții importante: vicar al Mitropoliei Moldovei și Sucevei, apoi Egumen al mănăstirii spitalului Sf. Spiridon, până la anul 1880, când a fost ales Episcop al Râmnicului și Noului Severin – până în 1886, „când o crudă și nemilostivă boală îl sili să demisioneze, retrăgându-se și petrecându-și viața de atunci până-n ultimele-i momente în sânul numeroasei și prea stimatei sale familii, în Botoșani”.

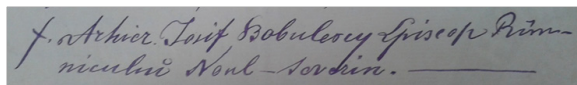
Revenind la înmormântarea sa, care a avut loc la Botoșani într-o zi de joi, 2 august 1890, între orele 12-16, cu o ceremonie funeabră la biserica Vovidenia, oficiată de un sobor de preoți în frunte cu Arhierii Eremia, de la Iași, fost coleg de școală al defunctului, și Dosoftei Botoșăneanul, superior al Mănăstirii Sf. Spiridon din Iași, reprezentant al Mitropoliei Moldovei și Sucevei, cu un discurs și al profesorului de liceu V. Gheorghiu, să scoatem în evidență faptul că onorurile au fost date de o baterie de artilerie și de o companie de dorobanți, iar muzica militară a intonat imnul național, pentru că răposatul fusese apreciat și de autoritățile laice în timpul vieții și era posesorul crucii de comandor al ordinului „Steaua României”, al crucii de mare ofițer

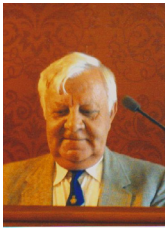
al ordinului „Coroana României”, al crucii „Sfântului Gheorghe” a Rusiei.

O viață bogată, pilduitoare, ale cărei învățăminte sunt mereu actuale.

Fotografie din fondul Bibliotecii Centrale Universitare „Mihai Eminescu” din Iași, Fondul „N.A. Bogdan”, Dosar X, nr. 480.

Suspin în alb

O carte singulară, *Cincizeci de ierni pe Muntele Fuji*, semnată cu anluminură de un poet cu totul singular, Dorin Ploscaru. E cartea de lumină a sufletului, cu grîu încolțit în pămînt viu, cum prin moarte spre înviere se lămurește un tată în fiu. Răspicat, cuvîntul crește pe măsură ce devine Verb în lucrare: vedere, mai întîi, apoi, auzire. Ca un suspin în alb *scrie* Dorin Ploscaru și *se înscrie*, cucernic și cuvios, oficiind în panteonul literiei, sub pavăza duhului și al vederii noastre interioare: *văd pe geam/ anotimpuri/ venind/ bătînd din aripi/ înverzărînd dealul/ albinduînd copacii/ tremură lumina/ în sufletul meu/ pe colină/ privesc fix/ în fiecare dimineață/ ceasul/ să aud/ să văd/ să simt/ cum bat/ clopotele în anotimpuri*. Toate ne apar mai clare spre biruință, mai iscusite spre folosință; de trebuință fiindu-i omului frumusețea vieții, pentru o mai curată trăire, față de tot ce înseamnă zidire, creație neîntreruptă.

Modul poetic de viețuire în prezent e Verbul oglindit prin gerunzii, în tot largul clipei, spre înveșnicire, ca o ninsoare: *flacăra de purpură pîlpînd/ peste imensitatea zăpezilor veșnice (...)* flacăra de purpură zgribulind/ în imensitatea antarctică/ pîlpînd, pîlpînd în lumina soarelui. Cu ardoarea și candoarea iernii scrie Dorin Ploscaru. Înfrigorat și cutremurat, într-un suspin continuu, oriunde s-ar afla, pe calea maramureșeană a răspîntiei, sau pe muntele de sare al tînguiri, el e un plîns nesfîrșit, pînă se vindecă rana luminii, pînă se usucă lacrima și devine literă vie, poezie a poeziei: *ca o rană arsă pe masa de scris/ poezia (...) lemn al finței mele cîntînd/ prin trunchiurile pădurilor/ munților/ vaierul murmurul clocotul (...) acum ți-o trimit fie, iubite/ prieten,/ ca o rană arsă pe masa de scris/ poezia*. În toată splendoarea Verbului, răpit și răpus prin scriere, subțiat, pînă devine liturghie a clipei, molcomind, prin gerunzii, în extaze și tristeți plîns, ne e dat să vedem necuprinderea și tot largul unei locuiri, în vuiet și acord surd de sunete înmugurite, între două litere, pînă atinge miezul de grîu al morții și devine viață, mai lungă decît veacul unei milionime de secundă.

Totul, restrîns, recules, pe cîmpul vederii, urmînd calea morții, într-un sicriș, ținînd strîns, cuvîntul, ca pe un prunc, pentru a nu-l lăsa pradă lumii acesteia, în derivă. E o trecere dintr-o mînă în alta, cum ai ține în palme chiar viața și numele morții: *scormonind în jăratecul nopții/ în tot acest timp el scădea/ se mîcea, uscîndu-se/ se micșora smerindu-se*. Zdrobire și dezrobire, paos al duhului și repaos al timpului, sunt clipe, picături de ceară, lacrimi nevăzute, plîns și neplîns. Și nu e doar pierdere, nici risipire, e o *clopoțire* a ultimei clipe. Pe frontispiciul fiecărui poem e înscris titlul, față și revers, în răsfrîngere pe apa trecerii. Anume lăsate, ele, cuvintele, în forma lor veche și străveche, avînd aerul unei resurecții, o plutire pe suprafața lor lucie, pe unduirea lor eternă: *am văzut irizarea luminii (...) prin care/ se străvede timpul/ prin care se scurge firul acela/ subțire de aer pe care-l poți/ pipăi/ transparent, imaterial alb/ dar în mii de culori irizînd (...) unduiri mii/ pe oglinda liniștită a/ sufletului tău/ contemplînd/ milionimea secundeii efemere/ care curge în oceanul/ veșniciei/ ca un mers al buburzei pe scoarța/ stejarului multisecular*. Starea de grație, plină, e trăire plenară, în duhul literiei, înscrisă și rostită, cu intonație, punctînd lumina, în amiaza extactică, culegîndu-și razele din mărunte și simple fapte, tot atîtea alcătuirii transparente, ca o dimineață, înfrigorată, în graba de a nu uita, pe cît de repede, în reflux, se retrage clipa, pliindu-se, *cum se*

spune pe la noi, unei eliberări din pustia surdă.

Măreția sufletului e atît de expresivă, tocmai prin sărăcia cuvîntului, de a numi exact, cît mai aproape de adevărul omului, ea, tocmai ea, măreția sufletului e surprinsă prin adieri, abia atingîndu-ne vederea, abia mîngîindu-ne chipul. Nu e loc de întristare și nici de crispă, totul e solie a necuprinderii, o bucurie, pînă dai de miezul frîngerii, devenind rod al luminii, rază a Învierii. O adîncire, privind de sus, de pe Rarău, să zicem, o reverie: *se așterne o tihnă apoi/ o liniște/ ca un deal înverzit/ peste care se-așază subțire/ strat de omăt/ o dulce-nviere/ o dulce-nvăluire în mantia/ de lumină taborică/ lumină de miere (...) mîngîiat pe creștet, liniștit/ ca odinioară cînd prunc fiind/ suspinam împăcat.../*

plecat în lumea adîncă/ a dulcelui somn/ somnul de aur, unde miriade de sori/ străluceau/ fără a putea omul să/ spună în grai pămîntesc/ această măreție a/ bucuriei.

Necompus fiind chipul treimic al zidirii, precum viața, în necuprinderea ei, ni se arată ca o lacrimă, pe obrajii pădurii, ca o rază răsfrîntă în sufletul omului, ca o locuire într-un nume (*salustia*) iar numele să ne conțină, ca pe o mulțime (*aiuduri*). Anotimp al restrîngerii și al cumînțirii, după viforul și clocotirea firii, iarna e starea firească a împăcării, a *hodinei* celor învălmășite, al vederii interioare, purificată de ninsoarea clipelor, ca o săvîrșire, cuprinzînd întregul, în ecou de mîngîiere.

Eminescian noian deasupra pădurii, poezia e calea cea mai scurtă și mai sigură de a nu ne rătăci prin desfrunzire, respirînd aerul, cum sufletul răzbate văzduhul și se întoarce de unde a răsărit, vioi, în lumea de apoi a rădăcinii cerești. Pe măsură ce înaintezi în citire, ai vrea să nu se mai termine liturghia rostirii, în sobor de sunete cristaline, rotunde și transparente, prin care te vezi, privit din afară și ai rămîne în strană, în firida contemplării, pînă coboară în *chor* tot harul unei eliberări din îngustime, din strîmtorare, din tînguire și

din plîns perpetuu. Abia în clipa aceea, stăruitor, duhul coboară ușor asupra fiecărui chip și îi schimbă fața de tot ce pînă atunci a fost doar figurare, înstrăinare, furați, răpiți de frumusețe, nefurișăți pe ușa din dos, pe unde fug toți.

Cu un singur cuvînt poți face ca istoria să devină prezent, clipă a jertfirii, vedere, cum te-ai vedea pe tine în desime de raze: *e orbitoare lumina galbenă/ orbitoare,/ înțelegi/ nu o vezi/ ea te vede doar/ pic cu pic/ văd cum se rupe pîinea în patru/ și cum trupul bietului bătrîn/ cu oasele albe purtate prin/ zărcile comuniste/ înghețate-n aiuduri/ e coborît în pămînt*. Năprasnic e duhul trezirii, zdrobitor ca o pădure prădăuită de furtuna neliniștii.

Poezia ca rugăciune e o poezie fără cuvinte, nu ai cum le atinge, cum nu poți atinge un sunet, el e vibrare, atingînd doar în ecou coarda inimii tale, cum e Verbul în lucrare, cum e Duhul, fără chip, ci doar Har al luminii interioare.

Calea cunoașterii, fiind treimică, presupune, mai întîi, simțire curată, apoi, cuget înaripat și abia apoi bucurie duhovnicească, uitînd cu totul de cea pămîntească. Simțirea curată ne conduce pe calea cea mai sigură, trăită, după canonul stavrofor al preoției. Dorin Ploscaru are ocazia fericită de a (se) împărtăși sfintele taine, răspicat și neîmpiedicat, așa cum, acasă, poetul trăiește acum în solitudine, precum Maria Egipteanca. Așa se întîmplă și cu poezia lui Dorin Ploscaru. Ea e ultima împărtășanie înainte de moarte. Numai așa și doar așa poezia devine rugăciune, psalm de îndurare, acatist de înălțare, și nu făcătura de cuvinte: *mergînd prin munții de frunze/ popoare de păduri/ adulmecînd mireasma stacojie a/ toamnei tîrzii/ îți zici: nu vei schimba nimic/ prin puterea Cuvîntului/ nimic/ nu vei urni din loc nici o piatră măcar/ și tu vrei să schimbi oamenii,/ biet naiv,/ și calci și pășești mai departe/ prin frunze/ tot gîndindu-te apoteotic*.

E darul și cîntarul acestui poet singular, Dorin Ploscaru, cumpănind bine smerenia în fața creației, prin ușor și de neatins duhul rostirii: *Ca atunci cînd/ atingi starea de imponderabilitate/ plutind în A/ navigînd intergalactic între spații/ atingînd/ starea de levitație// interstiții cosmogonice/parcurgi într-o clipită/ spațialități nepătrunse de minte/ ți se arată în față/ frumuseți neatinse/ miresme de nepătruns/ bucurii cît muntele himalaya/ îți inundă fința*. Mai bine sărac cu duhul, decît împăunat cu podoabe ieftine, epitețe ofilite, metafore ponosite. Vertical, din alcătuirii tainice, ca un filigran, sufletul poetului Dorin Ploscaru se încumetă și urcă spre înaltul țării cerești, și de acolo, coboară pe scara lui Iacob și a lui Climax, pînă ajunge în inima cucernică, cuceritoare și dogoritoare, a poeziei, ca într-un psalm, duhul contemplării. Sufletul poetului e fereastra cititorului: *1. Respirînd frumusețea munților/ îmbrăcați în hermina tăcerii/ Doamne, cîtă frumusețe și/ milă ai semănat pre/ pămînt/ cît clocot și liniște/ pură/ cît cîntec de argint/ revărsat din izvoare/ magnific diapazon// 2. ce bine este aici. ce răcoare/ ce pace/ aud stîncile fierbinți cum se dizolvă/ cum riurile în lacrimi se/ topesc (...) 6. În fiecare zi mă culc viu/ și mă trezesc mort/ brațele ramuri uscate/ degetele crengi înflorite de/ liliac/ la fereastra ta, cititorule,/ în nopți de tăcere/ cu lună*. Din Iconom al cuvintelor, vulnerabile, Poetul Dorin Ploscaru face să se elibereze Verbul, din strînsimea ascunderii, și să ni se arate în Chip îmbunătățit, înduhovnicit. Înclinate, acum, cu fața spre abisul văzduhului, cele cincizeci de trepte poetice ale urcușului său sunt acum praguri ușoare, ramuri roditoare, în atît alb de suspin, ca un etern amin.

Eseul ocupă o poziție Nicolae Busuioc în

Înainte de a intra în dialog cu Diana Vrabie, universitară și cercetătoare de la Bălți (Basarabia), am revăzut prefața lui A.D. Rachieru la volumul „Cunoaștere și autenticitate (Drama cunoașterii și tentația autenticității în literatura românească interbelică)”, apărut în 2008. Iată una din caracterizările făcute de cunoscutul critic și istoric literar: „Străină de eseismul sprintar, cel care – iubind volutele speculative – se dispensează aproape de bibliografie, Diana Vrabie lucrează pe texte, citează cu sfîntenie, propune subsoluri bogate referențial. E de apreciat efortul documentaristic al universității din Bălți”. Între timp, a scris multe cărți, nu mai vorbesc de numeroasele articole și studii în diverse reviste culturale. Unele dintre aceste scrieri au și ceva din esența „eseului”, așa constată eu, spre deosebire de opinia lui A.D. Rachieru. De aici o primă întrebare:

— *Apreciezi eseul ca gen literar? Să nu spui nu, s-ar supăra până și marele Montaigne, fondatorul lui. Și eu parcă m-aș întrista puțin... Unele capitole din cartea „Kafka sau alegoria omului modern”, scrisă în colaborare cu Maria Abramciuc, îmi par eseuri superbe, mai ales când esențializezi reflecțiile autorului, reprezentate alegoric în „Castelul” și „Procesul”. Până la urmă, perspectivele absurdului și ale grotescului devin poate chiar mai vizibile prin încercările originale de proporții variabile. Nu am dreptate?*

— Tinzând să devină cel de-al patrulea gen literar, eseul este, în mod indiscutabil, o formă de literatură în potenția, după cum lasă să se înțeleagă Alastair Fowler. Indiferent cum l-am califica, „gen”, „anti-gen”, „a-gen”, eseul și-a ocupat, în timp, o poziție extrem de confortabilă, permițându-și să se joace deopotrivă cu granițele între filosofie și literatură, știința argumentativă și imaginația poetică, confesiunea personală și practica intertextuală, de unde imensele disponibilități creatoare.

Dacă Montaigne și-a definit simplu „Essais” (Încercări) teoreticienii de mai târziu (Adorno, Lukács, Benjamin, Borges, Călinescu, Vianu) au extins înțelesul acestui gen literar, încât până la urmă se demonstrează că el nu se supune logicii discursive, nu se derulează deductiv pentru că eseul are o logică inefabilă...

Fascinantele Eseuri ale lui Montaigne sunt foarte apropiate de literatură – prin folosirea naratorului, a personajelor și a situațiilor ficționale, deschizând drum memorialisticii, în sensul apelului la necesitatea autosondării, a descoperirii propriei individualități și, prin aceasta, a înțelegerii ființei umane „minunată de deșarte, diverse și unduioase”. Ador eseurile lui Montaigne, ale lui Borges, Alain Finkielkraut ș. a., care sunt un gen de imensă volubilitate creatoare, cu care, recunosc, cochetez...

În ceea ce privește esența volumului „Kafka sau alegoria omului modern”, concepută în colaborare cu Maria Abramciuc, s-a edificat, într-adevăr, din asamblarea unor eseuri scrise în timp, reflecții lectorale în baza romanelor de ficțiune, dar și a literaturii de mărturisire kafkiene.

— *Coerența acestor reflecții a fost asigurată de ideea alegoriei omului modern, pe care atât de subtil o sugerează întreaga creație kafkiană...*

— Prozator vizionar, deținătorul unui stil inconfundabil, al unei inedite recuzite epice, Franz Kafka, „unul dintre cele mai mari genii ale epocii noastre” (Michel Carrouges), și-a axat creația pe o singură problemă: condiția tragică a individului într-o lume tiranică, guvernată de arbitrar și aservită în totalitate absurdului. Astfel se explică și esența personajelor sale, care nu întruhișează, în mod obișnuit, entități umane, ci sunt reprezentări atipice, esențe metaforizate ale unor concepte filosofice, convertind ideea de predestinare a omului la eșec și zădărnici. Universul său imaginar este axat pe dramaticul sentiment al disoluției și al alunecării în absurd, în nimicul existențial. Reflecțiile autorului, reprezentate alegoric în „Castelul” sau în „Procesul”, în „Metamorfoza” sau în „Colonia penitenciară”, surprind acest proces, căruia îi imprimă dimensiuni filosofice. O lume insolită e conturată din numeroase detalii, prin care prozatorul proiectează scenarii grotești, dezvoltă mecanismele uniformizării și ale desacralizării spațiului uman. Personajele sale trăiesc doar experiențe traumatizante, confirmând, în fine, ideea de eșec predestinat. Fire introvertită și refractară, Kafka a avut o relație specială și cu literatura de mărturisire, refugiindu-se în ea ca într-un mediu predilect, reconfortant, în care energiile oboșite își potolească temporar zbaterea, în care sinceritatea se devoalează nestingherită, iar autenticitatea irumpe, sfidând prejudecățile. Atât în literatura de ficțiune, cât și în cea de mărturisire, Kafka își manifestă disponibilitatea pentru prelungirea existenței în operă, întreaga sa creație

fiind dominată de tentația întoarcerii spre sine, în spațiul trăit în strictă intimitate. „Fiecare om poartă o încăpere în el însuși”, afirma scriitorul, referindu-se la funcția terapeutică a confesiunii prin scris.

— *Să ieșim puțin din labirintul teoriei pentru a intra în cel al amintirilor; amintiri din copilărie. Locul natal, Sorocea, cu frumusețile, natura și istoria lui, rămâne adânc în memorie. Ce ne poți dezvălui?*

— Sorocea vine din oglinda amintirii mele senine, neîntinată de trecerea anilor. La Sorocea mi-am lăsat copilăria descultă și mă întorc periodic să o vizitez. Acolo e casa părintească, părinții, surorile, casa bunicilor cu frasinul din poartă, școala, mlădierea râului Nistru. Pe ulicioarele cu castani ale orașului mi se mai plimbă

anii de liceu, iscoditori, frenetici, zgloabii. Îmi amintesc cu drag că în perioada anilor de liceu am debutat în cadrul cenaclului literar Cetatea Sorociei, coordonat de entuziastul poet Petrică Popa. Peste ani, la o lansare mi-a făcut o surpriză, aducându-mi revista locală în care debutasem cu trei poeme, amintindu-mi că m-am afirmat inițial ca poet și că așa avea niște obligații de revenire în mania poeziei. Un poem din acele vremuri suna cam așa: „În vis / Cadenta ploii / Mă cheamă / Sub aripa albastră. / Rup o floare / De soare-răsare / Și trec nepăsătoare / Pe lângă vara care chiuie / Să-mi vând / Un ultim vis sublim / De tinerețe”. Mici naivități de copilă, ce puneau maturizarea pe seama bătrâneții. Aveam un manuscris întreg pe care, din păcate, l-am pierdut... mi-ar fi plăcut să resimt acea sensibilitate adolescentină

pitită printre rânduri șagălnice. Din anii de liceu nu am mai scris versuri, am preferat să mă uit „critic” la viață și viața mi-a oferit suficiente prilejuri pentru o asemenea perspectivă. Cert rămâne faptul că Sorocea reprezintă un teren prolific pentru irigările poetice. Edificându-și esența prin mit și istorie, Sorocea adună reflexiile lumii cultural-literare, de la debuturile acesteia. Pantelimon Halippa, Constantin Stere, Ion Druță reprezintă imagini elocvente ale pulsului cultural constant al acestui fascinant oraș.

— *Lumea, așa cum o recunoaștem din clipa în care apărem pe pământ este un fel de bibliotecă de semne, o arhivă de texte misterioase, o galerie de imagini fabuloase pentru care simțim că suntem făcuți să le descifrăm și să le citim. Te-ai folosit de o asemenea bibliotecă?*

— „Nu m-am îndoit niciodată de adevărul semnelor, Adso, ele sunt singurul lucru pe care-l are omul

la îndemână pentru a se descurca în lume. Ceea ce nu am înțeles eu era legătura dintre semne”, mărturisește, la un moment dat, unul din personajele lui Umberto Eco din Numele trandafirului. Subscriu întru totul: identificăm semne, încercăm să le citim și să le interpretăm, dar uneori ne scapă conexiunea între ele, veriga în care e tănuț misterul universului. Suntem asediați de o avalanșă de semne, trăim în mijlocul unei rețele complexe de texte din care realitatea ni se înfățișează sub forma unei neîntrerupte canonade informaționale, care ne provoacă la o continuă triere, procesare, corelare și interpretare a semnelor ce se perindă haotic prin fața ochilor noștri. Volens nolens răspunzi provocării prin plonjarea în mirajul labirintului semnelor, prin încercarea citirii semnelor și însemnelor, cu bucuria descoperirii unor noi semne, după care se ascunde chiar esența universului. Adevărul semnelor nu poate fi pus la îndoială, ele sunt chiar părghiile labirintului fluid al lumii, doar că ele nu rămân niciodată izolate, ci se înlănțuie în mintea noastră, întocmind hărți de ipoteze ce le falsifică, le deformează, le reasamblează și le transfigurează după chipul și asemănarea propriei noastre imaginații.

— *Ai citit mult? Rabelais spunea: „Citește ce vrei!”*

— Și mai spunea, în înaltul său spirit renescentist: „Fă ce-ți place!”, în contextul în care telemiții erau „oamenii liberi și de neam bun, doritori de plăcută însoțire, având din firea lor înclinări cumini și cuviincioase”. Am citit mult, dar acest „Citește ce vrei!” sau mai degrabă „Citește ce găsești!”, în contextul când găseai mai degrabă literatură angajată ideologic, mi-a făcut unele servicii în copilărie, diluându-mi energiile lectorale. Aș fi preferat atunci să fi avut un profesor inspirat care să-mi ghideze cu acribie lecturile. Mă bucur că intuiția m-a orientat de

timpuriu spre „Alice în Țara Minunilor” de Lewis Carroll, „De veghe în lanul de seacă” de Jerome David Salinger, „Oliver Twist” de Charles Dickens, „Fetița cu chibriturile” de Hans Christian Andersen, „Cezar” de Al. Dumas, „Vrăjitorul din Oz” de Lyman Frank Baum, „Heidi, fetița munților” de Johanna Spyri, „Lupul de mare” de Jack London, „Micul Prinț” de Antoine de Saint-Exupéry. Față de ultimele cinci din această listă m-am revanșat elegant între timp, dedicându-le prefețe într-un proiect comun cu Editura Prut. Au venit, rând pe rând, „Bătrânul și marea” de Ernest Hemingway, „Moș Goriot” de Honoré de Balzac, „Mizerabili” de Victor Hugo, „Procesul” de Franz Kafka, „În căutarea timpului pierdut” de Marcel Proust ș. a. Scriitorul preferat din literatura română, care mi-a reanimat pasiunea pentru literatură, a fost Camil Petrescu. L-am îndrăgit pentru teoretizarea atât de nuanțată a structurii noului roman, a doctrinei substanțialismului, dar și a conceptului de autenticitate. Din aceeași listă a preferaților fac parte Hortensia Papadat-Bengescu, Max Blecher, Mircea Eliade, Anton Holban, Sorin Titel, Gheorghe Crăciun, Ioan Groșan ș.a. Am fost o generație privilegiată în sensul că, în lipsa tentațiilor tehnologice, am fost mult mai aproape de literatură.

— *Poate nu întâmplător ai ajuns să scrii „Literatura pentru copii”, un volum minunat cu analize literare, note bibliografice și sugestii pentru lectură...*

— Nu mai cred demult în întâmplări întâmplătoare, totul se produce sub auspiciile Providenței. Una din rațiunile conceperii acestui volum a fost chiar dorința de a orienta tânărul cititor, dar și pe cei care îi dirijează lecturile (educatori, institutori, învățători) în arealul atât de variat al cărților pentru copii și adolescenți, propunându-mi, totodată, să examinez literatura pentru copii nu în anato-mia, ci în fiziologia ei, ca fapt estetic și educativ esențial, ca latură și instrument de formare a omului. Printre cerințele cărora am încercat să le răspund în cadrul acestui studiu se numărau: familiarizarea cu direcțiile principale de evoluție a literaturii pentru copii, a autorilor reprezentativi și a unor opere semnificative, stabilirea unui raport ilustrativ între operele din patrimoniul național și universal, între valorile clasice și contemporane; dezvoltarea și valorificarea capacităților și deprinderilor de analiză și interpretare a unor opere literare diverse; evidențierea valorilor educativ-formative ale operelor aparținând literaturii române și universale pentru copii etc.

— *Să înțeleg că nu au mai fost și alte rațiuni pentru această necesară întreprindere, ghidată fiind (este o presupunere a mea) de ideea lui Leibniz – orice enunț trebuie să aibă un temei, un scop...*

— O altă rațiune ce m-a determinat să concep acest studiu viza niște obligații academice în calitatea mea de titular al cursului de „Literatura pentru copii și adolescenți” și așa m-am lăsat sedusă de acest domeniu căruia mai târziu i-am consacrat un „Dicționar bibliografic selectiv de literatură română pentru copii și adolescenți”. Am avut, de asemenea, mai multe proiecte editoriale comune cu poetul Vasile Romanciuc cu care am realizat două antologii elegante pentru copii, apărute la Târgoviște: „Bucurii pentru copii. Poezii contemporane din Basarabia” (2010) și „Bucurii pentru copii. Prozatori contemporani din Basarabia” (2015). În ultimii cinci ani am colaborat cu editura Prut în cadrul colecției „Biblioteca pentru toți copiii” la reeditarea operei scriitorilor români (Grigore Alexandrescu, Dimitrie Bolintineanu, Bogdan Petriceicu Hasdeu, Vasile Alecsandri, Barbu Delavrancea, George Coșbuc, Ionel Teodorescu ș.a.), dar și a celor din literatura universală (Mark Twain,

Al. Dumas, Antoine de Saint-Exupéry ș.a.). Pentru toate aceste ediții am realizat studiile introductive menite să-i apropie pe tinerii cititori de universul artistic al acestor scriitori. O satisfacție a anului 2015 a fost apariția volumului „Lecturi în oglindă: literatura pentru copii în studii critice”, lucrare editată cu sprijinul Ministerului Culturii și aprobată de Comisia de selecție pentru editarea cărții naționale. Mici bucurii, încercări de a reabilita un domeniu fascinant, complex, cu vaste reverberații creatoare, în plină expansiune și dezvoltare, cu prerogative și responsabilități asumate. Dincolo de prejudecăți și stereotipuri, de puneri tendențioase între paranteze și de sentințe alerte, acest gen de scriitură se autentifică în cadrul fenomenului literar universal, în care deține drepturi legale depline. Constituită în regim informativ, moralizator, uneori parodic sau ludic, responsabilă ideologic de calitatea cititorului de mâine, literatura pentru copii și adolescenți și-a depășit ferm statutul de paraliteratură sau subliteratură, de fenomen aleatoriu.

»

extrem de confortabilă

dialog cu Diana Vrabie

» — *Că există literatură pentru copii mici nu mai trebuie argumentat. Pe ea se formează cititorul în devenire, pe acele cărți scrise pe înțelesul și gustul lor, neînsemnând că acestea ies din literatura propriu-zisă, dimpotrivă, realizarea lor artistică trebuie să aibă capacitatea de a induce substanța și frumosul în vederea modelării sufletului și minții celor tineri. Scriitorul trebuie să aibă în vedere simplitatea, claritatea și fantezia, inspirația de a crea pentru această destinație specială, pentru vârsta prin excelență imaginativă, magică, fantastică...*

— Literatura pentru copii și adolescenți (pentru că acesta este termenul pentru care optăm, în virtutea faptului că ea se adresează cititorului în formare) merită toată atenția exegezei de specialitate, pentru că, în esență, aceasta promovează și invită la o cercetare critică în ceea ce privește relația dintre operă și evoluția cititorului copil sau adolescent. Aceasta este una dintre tendințele actuale ale criticii de literatură pentru copii și adolescenți, contrabalansate oarecum de opinia celor care, de teamă să nu dilueze hotarele canonice, declară că literatura pentru copii și adolescenți presupune un efort anemic de lectură, cu o contragreutate ne semnificativă.

— *Mai citești suficient generațiile de azi?*

— Asistăm astăzi la un dezinteres lamentabil al tinerei generații față de actul lecturii (cu fericite excepții), care rămâne piatra de încercare în fața concurenței jocurilor electronice, televizorului sau computerului. Tineri absorbiți îngrijorător de imagini, jocuri, efecte audiovizuale, ce se perindă seducător, în detrimentul lecturii cărților de valoare – sunt astăzi realități ce nu mai frapază pe nimeni. Trăim într-o cultură electronică, audio-vizuală, iar Internetul se dovedește a fi cea mai facilă și rapidă modalitate de comunicare, de transmitere a informației și de divertisment. A schimba starea de fapt produsă este extrem de dificil, dacă nu imposibil. Putem converti eficient resursele internetului în favoarea lecturii: cartea electronică, sau e-cartea – care reprezintă o versiune digitală a unui volum – sunt doar câteva soluții în acest sens.

— *O altă problemă ce duce indirect la lipsa interesului pentru lectură: sunt cărțile proaste care taie pofta cititului. Astăzi când oricine e liber să-și editeze și să-și promoveze cărțile, indiferent de valoarea lor, cititorul mediu este pus la mare încercătură, cu atât mai mult tinerii în formare.*

— Celor din urmă le va fi dificil să stabilească care cărți sunt valoroase, care sunt de nivel mediu și ce intră în categoria numită „maculatură”! Un rol decisiv în acest proces ar trebui să le revină oamenilor de cultură, lor le revine responsabilitatea de cultivare a gustului pentru lectură în rândurile tinerei generații. Or, a scrie astăzi despre literatura pentru copii nu e un lucru ce se „poartă” în mediile literare, de unde ar rezulta un alt factor cu impact asupra calității discutabile a acestui gen de literatură, și anume, dezinteresul criticilor literari, cei mai în măsură să orienteze gustul publicului, prin trierile și sugestiile făcute. Obligația morală și civică a criticilor literari este să-și asume dificilul act de afirmare a valorilor și de identificare a pseudo-valorilor, de orientare a cititorului spre cartea cu adevărat de valoare, contribuind în felul acesta la evitarea lecturilor sterile sau chiar dăunătoare. Literatura proastă ar trebui să fie denunțată ca literatură proastă, nu pentru a-i sancționa pe autori, ci pentru a împiedica instaurarea confuziei de valori. Acestor factori li se adaugă și interesul pur comercial al unor editori, care facilitează apariția unor cărți lamentabile, orientarea defectuoasă în orizontul lecturii în școli; lipsa (sau existența formală) a unor instituții abilitate în a promova literatura pentru copii și adolescenți și acest lanț regretabil ar putea continua. Cum bine observa N. Manolescu, „Cartea s-a degradat în cărți, așa cum Ideea s-a degradat în idei ori Cuvântul în cuvinte... Lectura distruge astăzi cartea, după cum, în epocile religioase, Cartea distruge lectură”...

— *Revin la Montaigne, el spunea că o metodă de lectură este cea de „a căuta adevărul”.*

— „A căuta adevărul” este unul din pretextele lecturii care ne determină să medităm la esența lumii și a lucrurilor din jur și ne ajută să descoperim, dincolo de prea subtilele jocuri ale aparențelor sau ale măștilor de orice fel, cine suntem cu adevărat și care este adevărata esență a lucrurilor. Dar, dincolo de căutarea adevărului, intervine plăcerea lecturii, care explorează limbajul artistic. Prin actul lecturii căutăm adevăruri, dar trăim și emoții estetice, ne lăsăm seduși de vraja poeticității textului, resemantizăm sensul lecturii, intrăm în relație cu textul, îl recreăm și îl ducem mai departe. Roland Barthes operează o distincție, demnă de reținut, între textul de plăcere și textul de desfătare. Dacă textul de plăcere este acela care „multumește, umple, dă euforie; acela care vine din cultură, nu rupe cu ea, este legat de o practică confortabilă a lecturii”, textul de desfătare „te pune în stare de pierdere”, el este cel care face „să se clatine temeiurile istorice, culturale, psihologice ale cititorului, consistența gusturilor sale, a valorilor și a amintirilor sale, pune în criză raportul său cu limbajul”. Dacă textul de plăcere implică inteligența, ironia, delicatețea, măiestria, siguranța, textul de desfătare solicită voluptatea erudiției, savoea limbajului, cultura poliedrică etc.

— *Aproape tot ce ne înconjoară ne încurajează să nu mai gândim, să ne mulțumim cu locurile comune, cu limbajul dogmatic ce împarte lumea în alb și negru, bine și rău, ei și noi. Cum eviți locurile comune?*

— Având în vedere că prin teza de doctorat „Drama cunoașterii și autenticității în literatura românească interbelică”, susținută în 2004, la Universitatea „Al. I. Cuza” din Iași mă declaram „avocata” conceptului de autenticitate (pe care îl corelam inclusiv cu cel de originalitate, calitate de a nu scrie conform gustului unuia sau altuia; cu starea de deplinătate a ființei umane, la care se poate ajunge în urma ieșirii din cotidian, cu însușirea de a fi tu însuți etc.), încerc să fiu consecventă cu mine însămi (o altă accepție, de data aceasta, de ordin etic, a conceptului de autenticitate) prin evitarea locurilor comune, a banalității existenței, a rudimentarului clasament între alb și negru. Mă ajută în acest sens cărțile frumoase care îmi irigă spiritul, dialogul cu oamenii spirituali, călătoriile ce au proprietatea de a te scoate din cotidian, schimbarea registrelor de activități ș. a.

— *Cum apreciezi literatura contemporană din Basarabia?*

— În cea de-a doua jumătate a secolului al XX-lea și începutul secolului al XXI-lea, literatura română din perimetrul basarabean se conturează pe un fundal proteic, animat de contradicții și reconcilierii atât social-politice, cât și cultural-artistice. Ne aflăm la confluența a două veacuri refractare la procesele și curentele epocii, în care evenimentele literare plutesc într-o derivă descurajantă. Literatura română din Basarabia a trebuit să treacă din anii 90 încoace prin schimbări radicale într-o tentativă de sincronizare la matricea firească. Depășind în timp imensele goluri, prin schimbările de ordin artistic, prin efortul de integrare și sincronizare cu literatura română

și cea europeană, prin reevaluarea valorilor, literatura română din Basarabia a obținut un profil distinct, făcând dovada saltului calitativ de la etapa literaturii ideologizate, conectată la criteriile sociopolitice și etice în detrimentul celor estetice la cea preocupată de idealul estetic. Un rol meritoriu l-au avut în acest sens scriitorii din Generația 80 care au reușit să impună schimbarea și sincronizarea discursului literar cu literatura congenerilor de peste Prut (Emilian Galaicu-Păun, Nicolae Popa, Irina Nechit, Vasile Gârnet, Vitalie Ciobanu, Eugen Lungu, Val Butnarșu ș. a.). Marca

literaturii române din Basarabia rămâne structura mozaicală în care coabitează tradiționalismul desuet cu neoromantismul, modernismul întârziat cu post-modernismul livresc. Fenomenul reintegrării conjugă și interferează complexe conștiințe estetice. Cert e faptul că nu putem cerceta fenomenul literar basarabean, ignorând perceperea lui contextuală.

— *Chiar ești îndrăgostită de „dulcele târg”? În ultimul timp ai scris două cărți despre Iași: „Imaginea Iașilor în presa interbelică ieșeană” și „Orașul Iași în evocări literare: de la Costache Negruzzi la Geo Bogza”...*

— Sunt iremediabil îndrăgostită de „orașul

poetilor și al poeziei”, de această comunitate afectivă, organică până și în contradicțiile sale, de acest „paradis pierdut al vacanțelor candid”, cum bine afirma Ionel Teodoreanu. Iașul este orașul studenției mele, al primei iubiri, al marilor lecturi, al inițierilor literare, motiv pentru care rămân indisolubil legată de el.

În anul 2016 mi-au apărut, într-adevăr, două antologii dedicate Iașului, „Imaginea Iașilor în presa interbelică ieșeană”, apărută la Editura Junimea, în care am încercat să surprind tabloul complex al Iașului interbelic, pornind de la ziarele și revistele ieșene reperabile încă la această oră (Insemnări ieșene, Iașul, Iașii, Jurnalul literar, Cuvinte literare, Lumea, Omul liber, Caradașca, Orașul

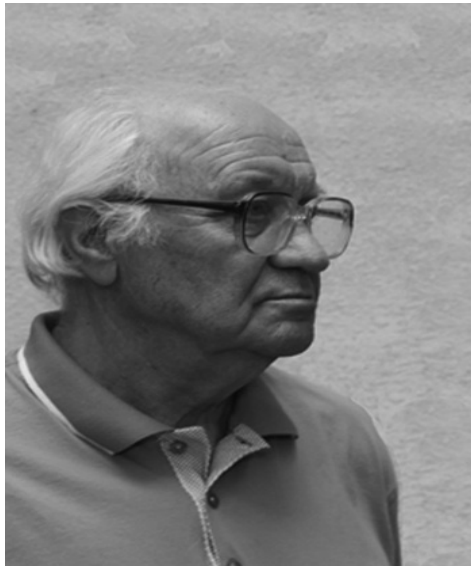
nostru ș. a.) și „Orașul Iași în evocări literare: de la Costache Negruzzi la Geo Bogza”, apărută la Editura Muzeelor Literare.

În afara acestor antologii, între 2014-2017 am publicat mai multe studii dedicate Iașului (Iașul ca spațiu al reprezentărilor în proza pașoptiștilor; Proiecții ale Iașului în „Anii de ucenicie” de Mihail Sadoveanu; Iașul și ieșenii: tradiție și modernitate; Iașul și ieșenii: (auto)imagologie literară; Iașul în conferințe academice; Iașul în lumina vremurilor de altădată etc.). La momentul actual am în lucru o antologie de poeme dedicate Iașului, un proiect al Editurii Junimea pentru anul 2018, care prinde deja un contur onorabil. Aceste proiecte literare constituie modestele mele revanșe melancolice față de orașul căruia îi datorez foarte multe în plan spiritual și formativ.

— *Și acum să ne oprim într-o „tăcere ruptă din veșnicie” (Nichifor Crainic). Poate un ultim gând în incheierea dialogului nostru?*

— Într-un context cvasigeneral al galopului, al competițiilor febrile, al polemicilor de dragul polemicii, al spectacolelor gratuite, al socializării bovarice, esența autentică a ființei umane se estompează agresiv, acoperindu-se cu imaginea socială necesară. Spiritualitatea umană este în așa fel construită, încât neagă lumea autentică a naturii pentru a construi alta convențională, a culturii. Domeniul propriu de ființare al omului ca om nu este natura, ci cultura care reprezintă ceea ce nu este autentic, deoarece este construită nu după imaginea realității obiective, ci după modelul subiectiv al sensibilității umane. În acest context, îndemnul trăirilor interbelice este mai actual ca niciodată: „Caută-te pe tine însuți – cu sinceritate, cu îndrăzneală – și vei vedea că tu ești în altă parte decât tine; te vei găsi sub umbra lui Dumnezeu, sau adânc îngropat alături de morții tăi” (Mircea Eliade). Să ne regăsim, să ne cunoaștem, să oferim mai multă libertate spiritului nostru și mai multe șanse inspirației, să încercăm să fim, măcar o oră pe zi, „singuri și inactuali”, cum spunea cândva George Călinescu.

După cum se observă, întrebările mele obișnuite au provocat răspunsuri substanțiale, demne de un tratat academic. Pentru cei care o cunosc bine pe universitara Diana Vrabie cunoașterea problemelor de critică și istorie literară nu mai constituie semne de mirare. Finețea și profunzimea interpretărilor, temeinicia și logica expunerii sunt atuurile care fac din fragmentele dialogului virtuozități în sine, iar construcția estetică demonstrează, fără tăgadă, pasiunea erudiției comunicative și a energiei cu care se ajunge la sinteza esențială. În condițiile în care viața înseamnă și un sumum de erori, cu goluri vizibile în cultură, omul este totuși capabil de a accede la o terapie a destinului sub emblematica cunoaștere atât de necesară ființei noastre.

Mihai Dinu GHEORGHIU

Sociograme(1)

Frontierele lingvistice ale globalizării

Grație generoasei invitații făcute de Constantin Pricop și Nicolae Panaite, redeschid o rubrică al cărei titlu are ceva vechime în presa ieșeană: a apărut mai întâi în *Convorbiri literare*, în anii 1980, sub semnătura mea, apoi, în anii 1990, în *Monitorul*, sub semnătura lui Liviu Antonesei, cel care-mi sugerase de altfel un asemenea supratitlu. Ce au însă „sociogramele” ca să-și merite perenitatea, fie ea și una discontinuă? Socialul e omniprezent în faptele noastre culturale, chiar și atunci când pare modest la gramaj. E de reamintit acest lucru mereu, mai ales atunci când există tentative sistematice de a-l ascunde sau oculta. Socialul ca obiect este în perpetuă mișcare și transformare, dar și socialul ca perspectivă asupra lumii, văzute cu „ochi de sociolog”. Privirea sociologică, ascuțită prin teorii și metode, face din observație un instrument și, în același timp, un subiect de reflecție. A privi altfel spre locurile comune, a le desluși semnificația, a te confrunta cu simțul comun fără a căuta să fii „contra” cu orice preț sunt nu doar exerciții ale „spiritului critic”, invocat de multe ori abuziv, ci și practici ale dialogului intelectual.

Lupta cu locul comun pare însă o întreprindere cu slabe șanse de reușită. Științele socio-umane, atunci când își propun să construiască noi concepte, sunt nevoite să facă apel la cuvinte comune, ceea ce le îngreuiază comunicarea, întâmpinând rezistență din partea „vulgului”. Practica utilizării termenilor de origine greacă și latină a fost lăsată în seama științelor naturii, în vreme ce împrumuturile din limbile zise de circulație internațională produc uneori contrasensuri. Înmulțirea anglicismelor în media și în mod deosebit în rețelele sociale (de socializare?) semnalează o problemă serioasă de comunicare și, la modul general, una socială și culturală. Numărul mare de barbarisme nu afectează doar limbajul științific, ci și spațiile de comunicare curente, marcând o frontieră între anglofoni și autohtoni. Un proces care poate fi subscris celui mai larg numit globalizare, dar căruia i se poate atribui și numele de barbarizare, pentru că dă naștere unei limbi artificiale și care limitează arbitrar sferele / spațiile de comunicare.

Voi da un exemplu istoric și un altul recent. Se știe că limba română modernă s-a constituit în secolul al XIX-lea prin afirmarea latinității ei, uneori prin proiecte de reformă extreme, care prevedeau fie relatinizarea (italienizarea), fie autohtonizarea (respingerea neologismelor), în vreme ce elitele vremii, formate în universitățile occidentale, foloseau în conversație, corespondență sau în jurnalele lor intime limba socializării lor culturale – franceza de cele mai multe ori, dar și germana, italiana... Limba română modernă a fost rezultatul unui compromis istoric realizat la 1880 de către Academia română, sub influența junimiștilor și a lui Maiorescu cu precădere, într-o perioadă în care se puneau bazele statului român modern (1881, proclamarea regatului). Acest compromis privea limba scrisă, printr-un echilibru sui generis între etimologism și fonetism, în vreme ce alfabetul trecea definitiv de la cel chirilic la cel latin. Ulterior, în condițiile reconfigurării politice a Estului Europei de la sfârșitul celui de-al doilea război mondial, fondul slav al limbii avea să fie repus în valoare, unul din instrumentele „sovietizării” de la sfârșitul anilor 1940 și începutul anilor 1950. Nu trebuie uitat însă că acest proces venea după unul de „românizare”, prin care dictaturile fasciste succesive, a lui Carol al II-lea, a legionarilor și a lui Antonescu, își justificau misiunea istorică. Un proces de „relatinizare” simbolică avea loc în anii 1960, numele unor instituții publice sau ale unor ritualuri culturale regăsindu-și „rădăcinile” pierdute: „sfaturile populare” deveneau „consilii”, „examenul de maturitate” se numea din nou „bacalaureat”, după cum sistemul de notare, durata studiilor ori organizarea administrativă relua mai mult sau mai puțin titlaturile antebelice. Procesul de anglofonizare început după 1990 și accelerat în anii 2000 se aseamănă doar parțial cu cel de „rusificare” de acum mai bine de jumătate de secol: România nu mai este un univers cultural închis, migrația care a afectat mai multe categorii sociale a introdus și alte idiomuri pe piața lingvistică locală (italiana îndeosebi), alte limbi internaționale, vechi, precum franceza și germana, sau noi, precum chineza, încearcă să facă față concurenței defavorabile a englezei, în vreme ce limbi „istorice” în acest spațiu cultural, precum greaca, turca sau rusa, sunt mai degrabă izolate, din motive discutabile. Iar limba romani se poate învăța la școală!

Engleza este pe o poziție de cvasi-monopol în domenii precum economiă, relațiile internaționale, comunicarea, transporturile... În spațiul academic, publicarea unui articol în limba engleză este mai bine cotată decât oricare alta, deoarece și sistemul de clasificare a publicațiilor științifice privilegiază suporturile anglofone. Acest sistem defavorizează nu doar celelalte limbi internaționale, ci și limbile autohtone, al căror potențial intelectual este sărăcit. Voi da un exemplu foarte recent: Societatea de Studii Românești (Society for Romanian Studies, <http://www.society4romanianstudies.org>), o

organizație americană care există din 1973, compusă inițial preponderent din istorici, organizează în această vară (26-30 iunie), la București, la Academia de Studii Economice, un congres care poartă un titlu cam ambiguu (*România 100: Privind înainte prin [fentila] trecutului* → *#Romania100: Looking Forward through the Past*) și care va reuni cel mai mare număr de participanți de până acum, în raport cu congresele anterioare (435, din 27 de țări), cei mai mulți provenind din România (280), doar patru din Moldova, 56 venind din SUA, 21 din UK și 9 din Canada (etc.). În sfârșit, provin aproape toți din spațiul academic, 331 fiind profesori universitari & cercetători, iar 89 studenți. Limba de comunicare a acestui congres este engleza. Fusesse prevăzută și posibilitatea de a organiza paneluri și workshopuri (atelieri) în limbile franceză și germană, în mod excepțional, dacă se reunea numărul de participanți necesar. Nu însă și în limba română! Româniștii nu vor vorbi între ei românește. Limba română ar trebui să fie totuși, a priori, familiară unor specialiști în „studii românești”, și nu doar atunci când se întâlnesc la București. Nu spun că limba română ar trebui să aibă exclusivitate la un asemenea congres, iar preeminența limbii engleze e, oricât, firească într-o organizație americană. Însă cunoașterea surselor românești, a publicațiilor științifice în limba română pe teme de cercetare care privesc România nu poate fi cu totul disociată de competențe lingvistice minimale, care se dezvoltă prin comunicare. Mi-e greu să-mi imaginez un congres de studii franceze la Paris a cărui limbă de comunicare să fie doar engleza sau unul al germaniștilor, la Berlin sau la Viena, în care limba germană să fie exclusă.

Le-am spus organizatorilor că e vorba de un act de imperialism cultural și mi s-a răspuns că participanții români au fost cei care au solicitat acest lucru (prezentarea comunicărilor doar în limba engleză), o altă rațiune a acestui exclusivism lingvistic fiind menajarea participanților străini care nu știu (încă) românește și care au calitatea de a fi principalii plătitori de taxe de participare la congres. Înclin să le dau dreptate: Imperialismul este un cuvânt demodat, chiar dacă se încăpățânează să rămână o realitate politică. Pare a fi vorba mai degrabă de autocolonizare, concept intrat de relativ puțină vreme în vocabularul gândirii și exprimării critice. Autocolonizarea are precedente istorice cunoscute, chiar dacă cu semne politice opuse („bonjurismul”, „comunismul național”). Nu discut aici simplismul unor asemenea formule, am în vedere doar efectele imediate și emoționale ale etichetării. Rațiunile economice sunt și ele de înțeles: românismul nu poate dispune decât de mijloace modeste. Dacă s-ar fi organizat un astfel de congres în SUA, câți dintre cei 280 de români și patru moldoveni ar fi putut lua parte? Cine le-ar fi plătit biletele de avion și diurna? Bine că așa măcar vine America la noi.

Promovarea mijloacelor de comunicare proprii este o condiție fundamentală pentru accesul la universalitate a oricărui domeniu de cunoaștere, evitând închiderea frontierelor lingvistice și uniformizarea culturală.

Gabriela CHIRAN

candele

am vrut să înțeleg

și
am aprins
prea multe candelă înăuntrul
meu

am bătut prea tare
în geam

am crezut
că
luminându-l voi vedea
prin el

și dincolo

proba tăcerii

ca sângele prin straturile
repetate de var
scriind
un palid sens
dându-se
ca probă

așa muștește
prin albul multiplicat
al hârtiei

la suprafață iese
oricât ai vorbi

tăcerea gurii tale

pelerina

o pelerină cu glugă
închisă
bine bine
până sus

și mai sus

pentru a nu mi se face
simțită
absența

– așa mi-a fost dintotdeauna
de fapt
melancolia

gândul ascuns

împede aici tulbură înăuntrul
încă tulbură această
sabie
ne
destăinuie...

învăzie
din albul șmerit
de negrului în care toate
se
întorc

să prețuiești pe dușmanul
onest
zice-se

– dar tu Doamne
ce gând mai ai cu mine

care e gândul tău atât de
bine-ascuns
că nu văd
nicio cale

în afară de-aceea de-a
mă ști vinovat
și
niciodată pedepsit

îndeajuns

singurătatea cuvântului

de nicio parte – întuneric
lumină
o singurătate ca asta
nu mișcă perdeaua
nu ridică obloanele

nu cunoaște agonia înecului
nici de fluierat
nu fluieră
a pagubă

nu apasă pe niciun buton
de alarmă ci numai
pe miezul
cordului deschis așteptând
propria vibrație

– imagine
în oglindă

ochii tăcerii

stau lângă copacul cu gâtul
retezat de un
fulger(de cruzime de
nepăsare de ignoranță?...)

numai ochi împrejur!

ochi adânci
în care
mă tot uit
să citesc ce anume îi spun
frunzele absente
ei
femeii cu
limba tăiată de un fulger de
cuvânt

casandra

așa mă dezbrac
de propria mea amintire:
ca de-o haină udă care
îngheață
instantaneu
din pojghița râului roșu când
m-ar fi smuls
invizibila mână

fiindcă
ce-ai mai putea ocroti

cum să mai poți
din gheața acestei amintiri
să încălzești ceva tu fată
fecioară femeie

când
sângele tău
a primit lovitura de grație

când singură moartea
scenariul
l-a scris
cu toate retușurile
cu amănările lui
cu numere bine pitite

prima ta moarte
prima
știută

voluptate

îmi forțez simțurile
să pătrundă adâncul acestei
piersici
care mi se dă și nu mi se dă

al acestui verde arzând
ce nu simte vreo lipsă

al acestei miresme de fum
care nici ea
nu strâpunge nicio absență

al melodiei
care le împletește le
răsucește pe toate
le spulberă
ca
să le unească mai strâns în
trupul meu istovit

inima o silesc
să pătrundă adâncul
cuvântului
ce le dă nume – Unu

poate pe tine Doamne
o să te aflu acolo

nu pe cel rău

Master X-Files

Country(check)Point

Contra-memorii de călătorie

Există, din vremuri îndepărtate, memoriile – întotdeauna la plural – pentru a desemna un anume tip de text, anamnezic, bazat pe transmiterea (în general selectivă) relatarea unor fapte, a unor întâmplări care, crede Autorul din noi, ar putea servi Cititorului, fiind virtuală având ca virtute capacitatea de a ne înțelege, dacă nu și pe cea de a ne îndrăgi. Malraux a creat „antimemoriile”, așa încât nu văd de ce n-aș inventa și eu sub-specia **contra-memoriilor**. În ea veți găsi ceva din contradans (o practică deloc potrivnică dansului, fiind la origine, country dance) sau contrainformații (că și acestea tot de culegerea de informații aparțin. Deci, „hypocrites lecteurs, mes semblables...etc” (restul îl găsiți la Baudelaire, în deschiderea volumului „Les Fleurs du mal”), alegeți cheia de lectură, provincial-dansantă sau suspicios-căutătoare, pentru a citi episoadele pe care vi le propun.

Seria I

Singur printre muslimi

1.Triangulații

Pentru cei trecuți de prefixul 6 (în cronologia stării civile), titlul are un anume ecou: era cel al versiunii românești al unui roman de spionaj sovietic (destul de bine scris de altfel) care, în rusă nu se numea deloc astfel (traducerea literală era „șaptesprezece clipe ale unei primăveri”). Sorescu l-a exploatat pentru volumul de parodii cu care s-a lansat (Singer printre poeți), creând un model de situație în lumea scrisului în care – dincolo rarele creații în doi – fiecare autor trebuie să-și asume condiția de a fi singer printre... (aici fiecare cititor adaugă ce-i dorește sufletul sau ce-i trece prin minte).

Pe musulmi (adică „musulmani”) i-am întâlnit prima dată într-o excursie organizată, strict încadrată după modelul comunist românesc: nu vi s-au eliberat pașapoarte, aveam asupra voastră doar buletinul, astfel încât singura piesă de identitate validă pe un teritoriu străin era lista conducătorului de grup, ceea ce înseamnă că erăți legați ombilical (pentru a cita o expresie vangheliană) de „ghidul autorizat” al Oficiului Județean de Turism.

Se întâmpla în vara lui 1989, excursia în care erau incluse (în mijlocul traseului) două localități din Republica Socialistă Sovietică Azerbaidjan (Baku, capitala și o localitate de pe „drumul mătăsii”, Șeki) se desfășura pe fundalul seismului care avea să ducă la prăbușirea imperiului ideologic. Avuseseră loc „evenimente” în cursul primăverii la Armeni și în Georgia (numită încă RSS Gruzină), astfel încât nu prea știam la ce să ne așteptăm. „Inturistul” – compania mamut a URSS – prevăzuse însă totul: dacă s-ar fi întâmplat ceva în capitală, autocarul ne-ar fi dus direct în micuțul orașel de provincie, unde cantitatea de caviar și icre de Manciriura, eventual plimbări cu autocarul în zone apropiate sigure, urmau să compenseze cele trei zile prevăzute în orașul de pe malul Caspicii.

Extras dintr-un jurnal

Sosirea avea loc undeva, spre mijlocul unei zile de iulie, cu o „cursă internă” a Aeroportului, în care ne îmbarcasem la Kiev (oraș vizitat în grabă, în cursul dimineții).

După câteva ușoare scuturături (a căror intensitate ni s-a părut accentuată întrucât ne se mai azeaua motoarele) am avut parte de o vedere asupra Mării Caspice (unii spun lac, suprafața de apă stătătoare neavând deschidere spre vreun ocean), din ce în ce mai apropiată. Câteva secunde înainte de începerea manevrelor de aterizare, am fost șocat de o pădure de țepușe care nu păreau a-și avea locul în imensitatea de un albastru intens: erau sondele, petrolul atrăsese acolo companii europene înainte de Revoluție și contribuise la concentrarea punctelor de control al teritoriului odată cu „consolidarea puterii sovietice”.

Un lucru era cert: cunoașterea particularităților locale trecea prin filtrul managementului informațional sovietic, adaptat cerințelor „partenerului extern”: turiștii venind din țara care se mai închina la Marele Conducător nu aveau același regim (și nu se intersectau niciodată) cu cei veniți din Occident, având un minimum de informații despre lumea islamică și despre locul azerilor în acel univers. Mai multe informații (și mai bine structurate) aveau și turiștii din celelalte zone ale imperiului sovietic: schimbările politice aduseseră la suprafață interesul unei mari părți a populației pentru problemele confesionale, pentru ceea ce se întâmpla în relațiile interetnice, televiziunea imperială (cu sediul la Moscova, putând fi receptată și la noi cu antene adaptate, dacă locuiai în apropiere de granița de est sau de nord) mai spunea câte ceva.

Dar intrarea în acel spațiu se făcea pe fondul unui stres care, inevitabil, avea să se răsfășgă asupra captării informației turistice. L-ai condamnat pas cu pas într-un carnelă, din care l-ai transcris (pe la începutul anului 1990) în vederea unui proiect intitulat „Registrul turistic”⁷(49 de pagini scrise de mână, cu o medie de 1600 semne), mereu amănăt.

6 martie
Încerc să-mi vând creierul pentru a obține înscrierea într-o excursie externă.¹

7 martie
Expediez patru cărți. Am dat atâtea pentru examenele altora, încât nu mai contează dacă va fi fără folos.

8 martie
În seara precedentă am primit un semnal cu eventuale
speranțe.

9 martie Demersul ar putea avea succes.
15 martie (după câteva nopți de coșmar)
 Ieri a fost prima fază a contractării excursiei. A decurs

excellent. Să vedem ce urmează.
20 martie
O săptămână în care am reușit să „contractez” o excursie în URSS (având la pachet obligatoriu 6 zile la Neptun).

21 martie
Deși am obținut toate hârtiile, mai am angoase – nu se știe ce poate interveni.

Pentru următoarele săptămâni ai reținut „scurgerile de informații” despre anchete la școala unde predă soția. La un moment este consemnat și telefonul cumnatului (medic militar): povestea că ar fi fost chestionat în legătură cu proiectele voastre turistice, dar că, în ceea ce-l privește, și-ar fi dat consimțământul. Iți venea să urli și să-l trimiți la origini, dar știai că telefonul putea fi ascultat. La patru luni de la primele consemnări, notița de mai

jos.
16.07
Orice călătorie peste granițele între care te-ai născut presupune un conflict între vise și vize (pentru a scrie ca Roland Barthes)2. Mai avem doar 14 zile și nu știm dacă s-a produs convertirea lui S în Z.

19.07 *Avea să intervină iar coșmarul.*
Liniiștit în ceea ce privește banii de vacanță. Încercare de a mă liniști în ceea ce privește excursia dând un telefon. Regret că-mi lipsește timpul pentru a mă documenta pentru fiecare zonă pe care ar urma s-o vedem – sunt totuși patru națiuni diferite (ucraineni, gruzini, azeri, ruși). Și nici să-mi consolidez rusa, necesară totuși pentru a înțelege ceva din mediul în care ar urma să circulăm timp de două săptămâni.

20.07 *Achit excursia. Sper să fie bine până la îmbarcare. Se pare că vom avea și ceva avion în interiorul URSS.*

21.07 Mister total. Nici ghida însoțitoare³(pe care o abordez telefonic, în virtutea serviciilor gratuite de interpret făcute în 1985) nu pare a ști mare lucru privind ruta sau compunerea⁴

grupului (decini despre prezența noastră). Promite că-mi va telefona..5Să așteptăm deci. Vorba lui Valéry: «Patience, patience, patience dans l'azur». Sau a venerabilului Trahanache6 (...).

22.07
Nici o știre. Fiind ocupat, n-am timp să mă agit.

23.07 Idem.

24.07
La fel. Fumez cam mult și asta costă. Munca mă scoate din idei și anxioase nelalocul lor: Să fiu optimist, călătoria va avea loc așa cum ne-am dorit: în doi, fără dureri de cap, bucurându-ne de efortul făcut timp de un an de zile, neregretând renunțările la alte lucruri.

25.07
Aceeași lipsă de certitudine. Și de aici un coșmar care mă trezește din somnul de după-amiază, în ciuda oboselii adunate în ultimul timp.

Se făcea că trebuie s-o iei de la capăt pentru a aduce adevărurile de la Inspectoratul școlar (una din vizele preliminare, atestând că „patronul” nu are nevoie de tine în perioada desfășurării excursiei). Era un cui strecurat de o întrebare pusă neglijent de funcționarul de la OJT la lichidarea sumei (plata diferenței dintre avans și prețul total al excursiei). Ascuns în creier undeva, stărnind spaima. Ți-ai revenit cu greu după zece minute, adevărurile nu aveau cum să fie rătăcite, dar în vis ea apărea plângând spasmodic, nu i se mai întâmplase așa-ceva decât la două rateuri pe care le-ai avut de-a lungul celor 17 ani de viață împreună.

26.07
Tot nimic. De lucru pentru o zi, astfel că nu am timp de
incertitudini.

27.07 Tot nimic.
28.07 Azi, la ora 14, lucrurile se vor clarifica. Mai sunt patru ore de asteptare.

De fapt nici pe 28 nu s-a produs limpezirea așteptată: nu se știa dacă toți participanții au fost „vizați” (adică au primit viza). În grup, autorul notelor a găsit o adevărată paradă a dascălilor – multe cunoștințe, și mai mulți fiind cei care-l cunoșteau (riscul

micii glorie locale de „inspector metodist”). Noua ghidă (cea programată inițial ar fi avut atac de cord), veche cunoștință: se pregătiseră împreună pentru „gradul II” (ea trecându-l, el fiind carotat la proba de pedagogie, ceea ce tulburase apele didactice din județ), fuseseră împreună într-o vacanță de iarnă (el cu soția, ea împreună cu cu fiica), se „vizitaseră” din când în când în familie, la aniversări, cu trei ani mai devreme trecuseră prin focurile „gradului I”. Și-a dat seama că va trebui, încă o dată, s-o „ajute” (de fapt, să-i facă treaba în punctele esențiale, până la apariția ghidului-pilot din fiecare localitate), în condițiile în care – date fiind condițiile de stres – nu avusese timp să consolideze deprinderile de conversație în limba rusă, singurul exercițiu sistematic fiind urmărirea programelor culturale de la Ostankino⁸.

*Nu știm nimic, iar mâine la ora 5.50 ar trebuie să ne
îmbarcăm. Am reparat totuși mânerul geamantanului (frânt la
Neptun), m-am rănit la mână. Peste trei ore ar trebui să știm ce
facem cu bagajul.
Ceva mai târziu (ora nu apare în text).*

Bagajele sunt pregătite. Urmează toaletarea apartamentului, ca înaintea de orice plecare mai lungă. Și un telefon, ca să știm totuși dacă plecăm. Itinerarul exact va fi cunoscut abia diseară. O amânare de încă două ore (telefonați după ora 12). Revistele pe care aș fi vrut să le consult zac prin cameră.
Ora 10.50

Pun mină nouă în vechea rablă (pix „Flaro”), care m-a servit atâta timp, deși nu i se potrivesc rezervele chești (pixurile luate de la Praga cu șase ani înainte s-au rătăcit, unul fiind nefolosit).

La ora 14.30 a aflat că „a fost aprobat”. A luat un taxi, un buchet de flori pentru funcționara OJT care-i dăduse vestea (tot ea îi arătase în primăvară lista excursiilor), și-a oferit două halbe de bere la un local de pe fațada Dunării (în așteptarea știrii), a cumpărat un loz în plic (n-ar fi putut spune de ce, poate în virtutea unei superstiții practice în familie la intrarea într-un nou an). Astfel încăc costul total al excursiei este mărit cu 100 de lei, aproape echivalentul unei zile de salariu pentru un profesor gradul I, vechime 16 ani, fără copii.

* Fiind vorba de discurs, triumphiul (baza rețelei textului) va uni punctele EU-TU-EL, locul geometric, geodezic și geopoetic al **egotismului**⁹ scriptural.

1. În acel moment dețineam „expertiza” în „metodica limbilor” și de biblioteca personală puse la dispoziția soției unui lucrător de la OJT (Oficiul Județean de Turism), care se pregătea în vederea „gradului I” la engleză.

2. Pentru cine a uitat trimit la S/Z (Le Seuil, 1970). Dacă nu găsiți nici originalul și nici vreo traducere, puteți să-l lecturați în adaptări semnate cu nume românești (autorii unor cursuri de poetică de la diverse catedre francofone), mult mai abseconse chiar decât originalul.

3. De obicei, o colaboratoare a Oficiului Județean de Turism, a cărei plată era gratuitatea excursiei și „contribuția voluntară” a participanților la excursie. De cele mai multe ori provenea din rândul cadrelor didactice, având cunoștințe (mai întotdeauna aproximative) din idiomul teritoriului vizitat sau de limbă de circulație internațională (franceza, engleza), pentru contactul cu „ghidul-pilot” din fiecare localitate.

4. Ar fi trebuit să spună compoziția. Dar compunere era oarecum mai adaptat, termenul era utilizat în căile ferate pentru garniturile de trenuri.

5. O va face, anunțând că nu va mai fi „conducător de grup”, fiind înlocuită în ultima clipă de o colegă de franceză.

6. Suprimat la transcriere din rațiuni obscure.

7. De fapt, corect ar fi fost: împreună (era posibil, teoretic, să fie aprobat doar unul pe lista grupului, în funcție de ce se hotăra la serviciul specializat).

8. Cunoșcătorii știu că mă refer de programul central al televiziunii sovietice, vehicul media al gorbaciovismului (perestroika, glasnost⁷), care difuza reportaje și analize extrem de îndrăznețe. De obicei, telespectatorii de pe latura de est a României priveau programele de la Chișinău.

9. Aveți de ales între Stendhal (*Souvenirs d'égotisme*) sau masivul tratat *Literatura ca discurs medical*, scris de cercetătoarea în ergologie Rinama San-Raimu (Apollodoria University Press, Bach-Louis City Break).

În episodul următor:
O întâlnire cu Sudul sălbatic

Florin Faifer - 75

Secretul lui Florin

Îl știu pe Florin Faifer, cum se zice, de o viață de om sau aproape: din vremea studenției amânduro-ra, așadar de mai bine de cinci decenii, că o jumătate de veac prea ar suna..., „matusalemic”. Înainte de toate îl citesc, cu plăcere și folos, în cărți, în dicționare literare, în pagini de revistă, de pildă chiar ale „Expres cultural”-ului, ca și ale „cronicii vechi”. Dar nu e, totuși, o cunoaștere doar pe citite, întâlnirile și dialogurile noastre de vive voix, mai rare de la un timp, m-au făcut să simt altfel, mai de aproape și notă aparte a omului care îi întrunește în el pe colegul de breaslă, cercetătorul de la „Philippide”, împătimitul de teatru și profesorul de la Universitatea ieșeană de Arte. Nu este un limbut, cum nu e nici grafoman, are o măsură a sa interioară a valorii cuvântului, mai adâncă punte dintre o rostire nu chiar zgârcită, dar nici diluată și atenta cântărire, necrispată, a paginii scrise neglacial, cu o viață stilistică a ei, de autentică mobilitate expresivă, chiar ludice „răsfațuri”, dar fără urmă de ostentative trouvaille-uri, de un firesc al său, ca acela al respirației, fără de care n-ar mai fi el însuși, aș zice.

Deși s-ar părea, până aici, că toate bat tot către ce și cum scrie el, o imagine a sa, familiară mie ca și atâtor altora din aceeași lume a cărților, a conferințelor, dezbaterilor, doctoratelor, „lansărilor”, îmi apare ca o bună cheie a pătrunderii în relația reciproc modelatoare dintre „temperamentul” insului și „amprenta” autorului. Poți paria că-l vei descoperi, în spațiul acela de puls cultural la zi, librărie, aulă, amfiteatru, în vreun colț cât mai retras, mai la distanță de prim-planul retoric al altora. Nu e neapărat (și mai ales, nu totdeauna) semnul unei delimitări de risipa verbală a acelora, nici sfială sau timiditate (nu ar avea de ce), cum nu-i vorba nici de cine știe ce ursuzenie de incorigibil „motănos” sau retractil huhurez. Ci, dincolo de atare neîntemeiate bănuieli, o cât se poate de reală nevoie de refugiu într-o „zonă” și un climat ale receptării neconstrânse de nimic, dar deloc de ordinul unei incolore neutralități, dimpotrivă, prielnică reacțiilor libere de orice presiune ori conveniente, de context imediat, chit că unda impresiei nemijlocite n-ar risca oricum, niciodată să devină zgomotoasă, indiscretă. Retragere, efasare tăcută, însă deloc absentă, rostul benefic al acestei așezări în penumbră nefiind altul decât cel al unei „cântăriri” nepripite, anterioară oricărui dialog, ca și scrisului. Când, rarism, se pronunță „la cald”, tonul e încă ezitant, cel de ipoteză de lucru, nu tăios-narcisist. Tăceri și surdinizări lipsite de orice urmă de regie pro domo a imagini personale, fără dedesubturi de orgolioase cochetării ale unui joc de scenă în ochii celorlalți: „tipar” interior, adânc necesar tălcului ultim: o vitalizantă libertate a spiritului ce modelează „litera” scrisului lui Florin Faifer, de echilibru viu, asumat „instabil”, între intelect și sensibilitate, într-o „ecuație” din care nu lipsește un dram de umor, ludic antidot al oricărei scorțoșenii, de postură și ton, de „metodă”, argumente-muniție, pe danterie bibliografică, clișee frazeologice, cu anchiloză lor. Nu-l poți citi fără să-i remarci un anume tonic, neastâmpăr verbal; lexic și sintaxă „năvălăse” din silă de corset și zăbale; în gândire și atitudine, ca și în dicțiune.

Nu mi-l pot, de aceea, imagina scriind vreodată „funcționărește”, acrit și clișeizat, din obligație „de serviciu”. Nici norma de cercetător, nici programa de curs universitar nu i-au indus simptome de plictis profesional, de flască resemnare apatică. Va fi scris uneori și din astfel de datorii, dar cu deplina libertate a evaluării onest argumentate, rezerva nu devine „execuție”, nuanța și sugestia, fără a-i dilua fermitatea, la el nu sunt mai puțin eficace decât ar fi „verdictul” tăios. Neîncrâncenare, dar nu indulgență. Calității care trimit la un stil de viață intelectuală organic imună la riscul lipirii definitive, de față a vreunei măști „de rol”: profesorul, criticul, editorul. Și nu tot, vorba lui Topîrceanu, „de teamă” să nu se fixeze, a cultivat alternarea acestor posturi, complementare, nu superpozabile? Nu va fi fost aceeași nevoie de „mișcare” și în alegerea temei doctorale („Semnele lui Hermes”), cu implicita sugestie meta a analogiei „călătoriei” doctorandului prin spațiile textelor studiate, el însuși la alt palier, un homo viator? Sau de asemenea, apertura preocupărilor, de la Antim Ivireanul sau Dinicu Golescu la Ars-

avir Acterian, la atâția autori, de toate mărimile, din cele două dicționare academice printre cei căror coautori este. Și această varietate de obiect al scrisului său e parte a „secretului” lui Florin, scris fără încruntare, în stare să împace rodnic supunerea la obiect, analiză și evaluarea de finețe, cu accentul firesc de bucurie a lecturii-studiu, implicit, neretorizat, transmisibil cititorului.

Ei bine, tocmai de aceea, cifra anilor lui nu mi sună verosimil. Și de ce oare să-i numărăm cu atâta inumană, necruțătoare exactitate?! La mulți ani, Florine, luminoși și mereu încărcăți de roade!

Nicolae CREȚU

- Fă bine și te scoală, copile!

În imobilul cu pricina, se auzi ca un tunet Vocea. Trebuie spus că Vocea avea niște reverberații care o făceau cu totul impresionantă. Nu aveai ocazia să auzi în toate momentele lăsate de bunul Dumnezeu un asemenea glas. Cu toate acestea, nu se întâmplă nimic notabil. Ba, spre a fi cât se poate de sinceri în narațiunea noastră, am sputea spune că se auzea un fel de fluierat subțire, aducând cu siflanta unui samovar cuviincios așezat pe cea mai temeinică plită cu putință, unde își făcea datoria. Iar fluieratul era în așa manieră modulată, încât s-ar putea spune că nici mai mult nici mai puțin, nu făcea altceva decât să ia peste picior Vocea care rostea cu rezonanță atotputernică vorbele:

- Copile! Fă bine și te scoală! E timpul! Ele te așteaptă!

Din nou, nimic. Aerul era aproape presărat cu pulbere stelară foarte fină, rămasă din frânturile cerești care căzuseră în noaptea anterioară. Puțin mai era și nu mai puteai trece de licăririle diamantine care căpătau o stranie corporalitate. Se auzea, într-o depărtare percepută doar de el, pe care îl putem abia bănuși în imobilul cu adresă neprecizată, cum cântă cocoșii cei mari de la Banu de Dumești, după cântarea lor intempestivă, mai trecură ultimele pulberi de stele, stârnind somnul peștilor din ape neștiute. Iar el trase cu îndârjire de acoperământul patului înalt, stricând liniștea unui teanc de cărți în așteptare. Iar pe un raft privilegiat, alte cărți priveau înțelept spectacolul lumii: Dramaturgia între clipă și durată, Semnele lui Hermes, Cordonul de argint, Faldurile Mnemosynei, Efectul de prismă, Pluta de naufragiu, Incursiuni în istoria teatrului universal... Și altele. Lângă ele ediții și articole, teancuri-teancuri și multe file goale așteptând să fie acoperite cu litere ascuțite spre vârf, nervos, arcuite ușor către baza lor și îndesate pentru totdeauna într-o memorie culturală.

Vocea nu îl mai îndemna să se scoale deoarece singur pricepuse că e timpul să se apuce din nou de ceea ce făcea de mulți ani, într-o liniște a trăirii neobișnuită pentru un veac grăbit și, de multe ori, incoerent. Zâmbi unui gând răzleț și puse mâna pe un plic mare, ușor boțit. În el strecură o copie după o filă de ziar, neui-

tând să caligrafieze pe spațiul liber de sus câteva cuvinte șugubețe. Apoi închise plicul, scriind numele și adresa destinatarului; la expeditor, articulă, pus pe șotii de dimineață, un nume al cuiva, dacă va fi fost să fie, trăitor printr-un cartier din Iași, mai aproape sau mai departe sau nicăieri.

Iar el, amintindu-și de Vocea care avea grijă să îl trezească zi de zi, trase în față o nouă filă și în mintea sa se înfiripă o bibliotecă unică în lume, în care se afla un singur cititor, însărcinat și cu atribuții de bibliotecar, pe perioadă nedeterminată.

Și toate acestea poartă un nume: Florin Faifer.

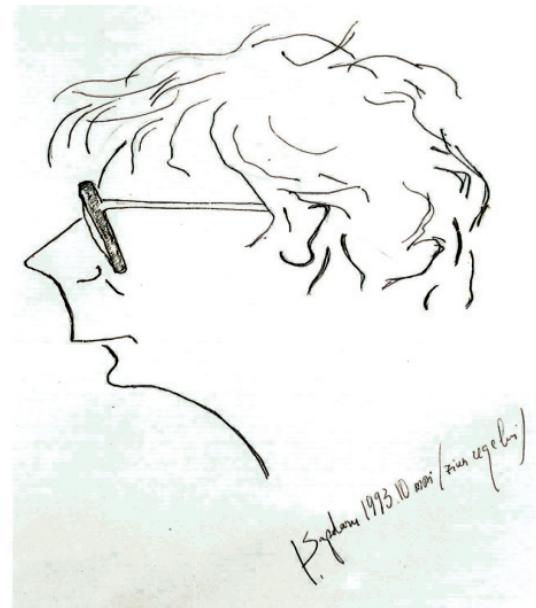
Afară se înstăpânise binișor April. Florile din martie își făceau acum loc pe lume susurând în iarba abia ivită: La mulți ani!

Constantin DRAM

(...) Ironia lui Florin Faifer, malițioasă sau misogină cât să dea bine, nu e însă niciodată gratuită. Are el ce are (și bine face!) cu acele damicele care, „păcătuiind asiduă, ar dori să treacă drept «idealiste»”.

Dar gama pe care Florin Faifer se manifestă este mult mai largă. Alături de vechea echipă de la Institutul „Philippide”, el este unul dintre salahorii altruiști cărora le datorăm acel nedepășit *Dicționar al literaturii române de la origini la 1900*, dar și mai recente volume din DGLR. Numai un erudit poate gusta literatura unor autori care își cam merită (semi)anonimatul; în astă privință, Pluta de naufragiu m-a alfabetizat. Criticul este un melancolic și un sentimental și scrie opunându-se după puteri unui sentiment al zădărniceii; e un gest de dreptate cumva, recuperator oricum. Florin Faifer este un prozator, căci scriitorii și scriitorășii care îi intră în atenție devin obligatoriu personaje delectabile sau enervante.

În fine, de când l-am cunoscut, întâlnirile noastre au fost cumva ratate. Am avut impresia că a rămas mereu ceva de spus sau ceva nespus, dar asta e foarte bine. E un timid, eu așijderea. El e, în plus, și un discret. Unul care parcă încearcă să se ascundă după ramele groase ale ochelarilor, dar care nu își refuză un zîmbet pișicher. De câte ori îl văd, am impresia că sigur coace

el ceva. Și așa și este. Pentru că de citit îl citesc regulat, pe unde apuc: ba în *Convorbiri literare*, ba în *Revista română*, ba te mai miri pe unde. Pentru că, am impresia, îi place să-și ferească textele de revistele cu mare tiraj și audiență. Dacă ar ține o rubrică săptămînală în vreun cotidian, aș sta la coadă ca să-l cumpăr.

Pentru mine, Florin Faifer este un profesionist care îmbină erudiția cu performanța stilistică. Rara avis! și, în plus, e un om aparte, mereu misterios, cu tristețile sale prețioase, dar și cu un imbatabil simț al umorului. Semn obligatoriu de aleasă inteligență, la urma urmelor.

Bogdan CREȚU

Expres cultural

numărul 4 / aprilie 2018

Iulian Marcel CIUBOTARU

O scrisoare a lui Mihail Kogălniceanu

Publicăm, în rândurile care urmează, o scrisoare a lui Mihail Kogălniceanu adresată lui Alexandru Ioan Cuza, în aprilie 1864. Documentul face parte dintr-un dosar de telegrame, în număr de 43, primite de principele Unirii între 1859-1865, de la nume importante ale politicii și culturii românești din veacul al XIX-lea (D. Bolintineanu, I. Ghica, M. Kogălniceanu, Șt. Golescu, A. Arsachi etc.). Acest dosar se păstrează la Biblioteca Județeană „Gh. Asachi” din Iași (fond „Manuscrise”) și, din câte știm, asupra lui s-au făcut doar câteva trimiteri (vezi I. Kara, Fondul de manuscrise și cărți vechi al Bibliotecii Regionale Iași, în „Călăuza bibliotecarului”, anul XVII, nr. 9, septembrie 1964, pp. 519-520; Al. Zub, Mihail Kogălniceanu (1817-1891). Biobibliografie, București, Editura Enciclopedică/ Editura Militară, 1971, pp. 280, 578).

Nefiind editate, ne propunem, într-un viitor apropiat, să tipărim integral actele în cauză în cadrul unui studiu documentar. Până atunci, însă, facem cunoscută aici una din cele 43 de scrisori, care conține filele 31fv-32fv-33fv-34f. Mai notăm că în același dosar se mai păstrează și alte misive ale lui Kogălniceanu, adresate lui Cuza la 19 decembrie 1860 – două epistole trimise în aceeași zi (f. 5fv-6), ianuarie 1861 (f. 35-39), 7 februarie 1861 (f. 9fv); în același loc se găsește și o epistolă a lui Kogălniceanu trimisă la 21 decembrie 1860 (f. 7fv) către ministrul de Război, generalul Florescu. Aceste telegrame nu au fost incluse în Catalogul corespondenței lui Mihail Kogălniceanu, întocmit de Augustin Z.N. Pop (București, Editura Academiei, 1959).

Scrisoarea de care ne ocupăm nu este datată; ea este cifrată, însă păstrează (din fericire!) în cuprinsul ei și deciptarea. În privința datării, analizând conținutul, Al. Zub a ajuns la concluzia că poate fi plasată în aprilie 1864 (vezi op. cit., p. 280), din mai multe motive: 1. Kogălniceanu face trimiteri, în cuprinsul misivei, la cele „sept mois de mon ministère” (șapte luni de guvernare); însă știm că la 11 octombrie 1863 s-a format un nou guvern, care, în aprilie 1864 împlinea șapte luni de la investire; 2. Kogălniceanu amintește de o posibilă dizolvare a Camerei, ceea ce anticipează lovitura de stat de la 2 mai 1864; 3. Este evocată situația politică tensionată și „criza” iminentă.

Iată cuprinsul ei:

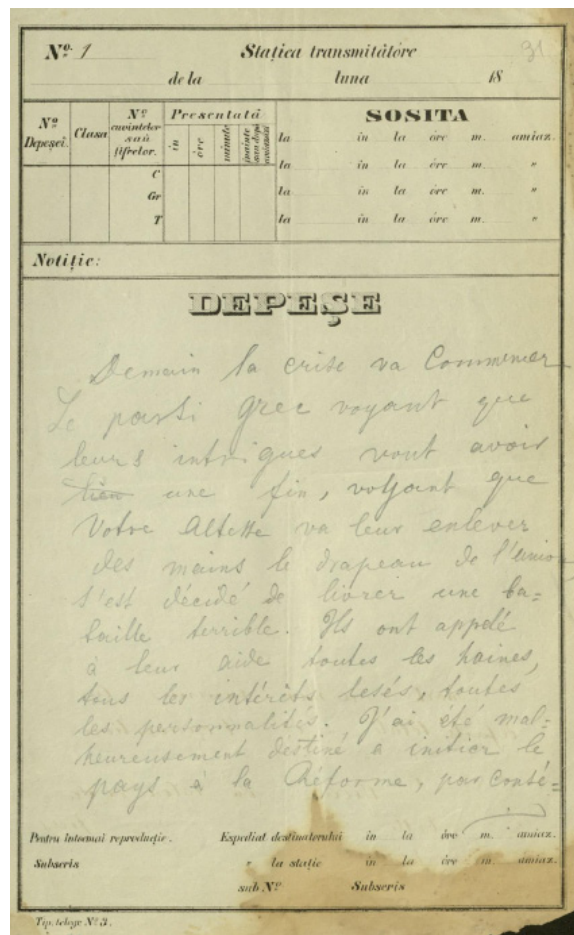
Demain la crise va commencer. Le parti grec voyant que leurs intrigues vont avoir une fin, voyant que Votre Altesse va leur enlever des mains, le drapeau de l'union s'est décidé de livrer une bataille terrible. Ils ont appelé à leur aide toutes les haines, tous les intérêts lésés, toutes les personnalités. J'ai été malheureusement destiné à intier le pays à la Réforme, pour conséquent je suis l'objet des haines de tous ceux, dont la Réforme a lésé les intérêts et entravé les projets ambitieux. On voit aussi dans moi l'homme qui est parvenu à ranimer la foi des paysans dans la personne du Prince. C'est cela surtout que la réaction ne veut pas me pardonner; par conséquent tous les coup de l'opposition vont être dirigés sur moi et rien que sur moi. Je serai attaqué dans ma vie publique et dans ma vie privée, nom, passé, famille, enfants, tout ce qui m'appartient va être insulté et baffoué.

Néanmoins je ne crains pas la lutte et au risque d'être broyé je l'accepterai, parceque le résultat sera la mort de mes ennemis, la défaite totale de l'opposition, à tel point que son Altesse pourra l'écraser du talon de sa botte et que les plus fiers diront „merci”. Mais pour cela il faut que je sache catégoriquement si Votre Altesse est décidé à me doner sincèrement sa confiance et son appui, les possédant je ne crains rien, mais il me faut pleinement et entièrement et cela pendant trois

mois, c'est à dire pendant la session ordinaire.

J'ai voué à Votre Altesse toute mon existence, j'ai fait bon marché de mes convictions passées pour la seule grande conviction que j'ai plus fortement que jamais, celle que le salut du pays veut que le nom de Couza soit la seule, l'unique force du pays. Or il ne serait pas juste qu'ayant fait ceci je sais sacrifié au milieu de la lutte. Avant d'entreprendre la bataille je veux montrer à Votre Altesse les deux voies qu'il y a à suivre comme ligne de conduite.

Si Votre Altesse a pleinement confiance en moi et qu'elle veut m'appuyer, je veux recevoir l'assurance

que la Chambre sera dissoute, aussitot que je le croirai nécessaire, bien-entendu après avoir reçu les ordres de Votre Altesse, mais qu'en tout cas entre la Chambre et le Ministère, le trône se prononcera pour le Ministère.

Si Votre Altesse croit que cette mesure serait par trop radicale et que l'intérêt du trône n'est pas à ce qu'une chambre soit sacrifié à une seul homme. Quoique cet homme personnifié toute une situation, quoique je sais convaincu que ma chute serait une défaite aussi pour la puissance du trône, dans ce cas je prierai Votre Altesse de consentir à ce qui je me retire. Aujourd'hui, l'opposition est prête à accepter les propositions les plus humiliantes à la seule condition qu'on sacrifié l'homme qui l'a reduite à cette extrémité.

Je ne voudrais nullement à Votre Altesse si elle croit que ses intérêts exigent à ce que je me retire du service, pourvu seulement que cela soit maintenant.

Si au contraire, je suis sacrifié au milieu de la lutte, je serai en droit de dire que cela ne devrait pas être la recompense de mes services, du zèle et de la fidélité que j'ai déployés pendant ces sept mois de mon ministère, qui en réalité ont été sept années de galères.

Malheur à moi si je tombe dans les mains de l'opposition, elle ne me pardonnera jamais de m'être placé au mois d'avril entre le trône et elle.

Appuyé pour la confiance du prince, je dominerais la situation si au contraire je ne réçois par la conviction que je la possède pleine et entière, je dis franchement que je n'aurai pas même le courage

d'aborder la lutte.

Cogălniceanu

În rândurile următoare oferim traducerea acestui document:

Măine va începe criza. Partida greacă a văzut că propriile intrigi vor avea sfârșit și că Alteța Voastră își va lua mâinile de pe ea, prin urmare, reprezentanții Unirii au decis să lupte împotriva unei bătălii teribile. Și-au luat ca sprijin ura, interesele lezate, toate personalitățile. Din păcate, am misiunea de a iniția în țară Reforma și acesta este motivul pentru care sunt obiectul tuturor răutăților, căci Reforma a lezat interese și a pus piedică multor proiecte ambițioase. Sunt văzut ca cel care a reușit să reînvie credința oamenilor în persoana domnitorului. Mai ales opoziția nu vrea să mă ierte, motiv pentru care și-a îndreptat tot discursul doar împotriva mea. Voi fi atacat în viața mea publică și privată, îmi va fi atacat numele, trecutul, familia, tot ce ține de mine va fi insultat și înjosit.

Cu toate acestea, nu mă tem de luptă și, cu riscul de a fi zdrobit, o accept, pentru că rezultatul va fi moartea dușmanilor mei, înfrângerea totală a opoziției, în așa fel încât Alteța Voastră să o poată zdrobi cu călcâiul cizmei și, atunci, chiar și cei mai mândri vor spune „mulțumesc”. Dar pentru asta trebuie să știu categoric dacă Alteța Voastră este dispusă să-mi acorde încrederea și sprijinul în mod sincer; avându-le pe acestea nu mă tem de nimic, dar îmi trebuie complet și pe deplin și aceasta timp de trei luni, adică în timpul sesiunii ordinare.

Am promis Alteței Voastre întreaga mea existență, am lăsat deoparte principiile mele din trecut pentru singura convingere mare, în care cred mai mult ca oricând: salvarea țării vrea ca numele lui Cuza să fie singura, unica forță a României. Dar nu ar fi corect ca, făcând aceasta, să fiu sacrificat în mijlocul luptei. Înainte de a începe bătălia vreau să arăt Alteței Voastre cele două căi care trebuie urmate ca linie de conduită.

Dacă Alteța Voastră are încredere deplină în mine și dorește să mă susțină, doresc să fiu sigur că va fi dizolvată Camera de îndată ce cred că este necesar; bineînțeles, după ce voi primi ordinele Alteței Voastre, dar, în tot cazul, între Cameră și Minister principele se va pronunța în favoarea Ministerului.

Dacă Alteța Voastră crede că această măsură va fi prea radicală și că interesul său nu este să vadă o Cameră sacrificată pentru un singur om, chiar dacă acest om personifică o situație întreagă, deși sunt convinși să dacă eu voi cădea va fi afectat și reprezentantul tronului, voi cere Alteței Voastre, în acest caz, să aprobe retragerea mea. Astăzi, opoziția este pregătită să accepte cele mai umilitoare propuneri, cu singura condiție ca omul care i s-a opus să fie sacrificat.

Nu vreau nimic de la Alteța Voastră dacă credeți că interesele Voastre exigente necesită demisia mea, numai ca aceasta să se petreacă acum.

Dacă, din contra, sunt sacrificat în mijlocul luptei, am dreptul să spun că aceasta nu trebuie să fie răsplata serviciilor mele, a zelului și a fidelității pe care le-am arătat în cele șapte luni de guvernare, pe care le-am resimțit ca șapte ani de chin.

Vai de mine dacă voi cădea în mâna opoziției, nu mă va ierta niciodată că m-am așezat în luna aprilie între ea și tron.

Aș domina situația susținut de încrederea Voastră, dar dacă, dimpotrivă, nu primesc convingerea că o voi avea completă și totală, vă spun direct că nu voi avea același curaj să încep lupta.

Cogălniceanu

Nicolae CREȚU

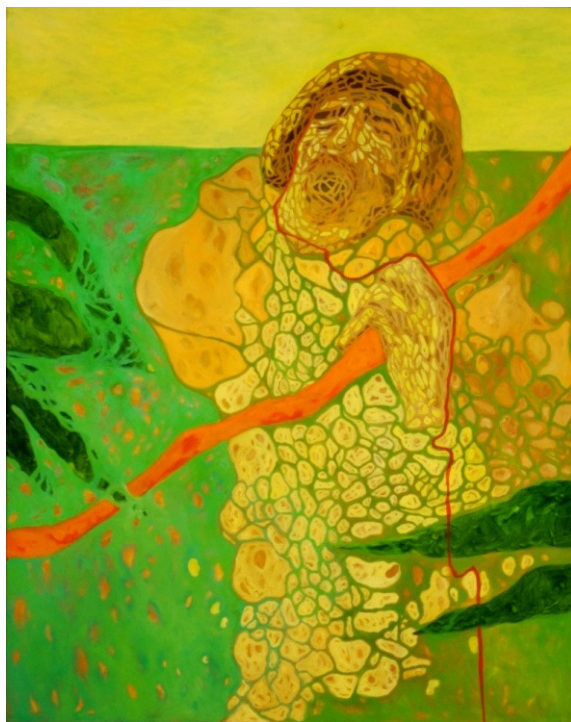
azimut

Requiem Dada pour Vasile Robciuc

De ce un titlu aparent „frântuzit” pentru un text scris, cum se vede, în limba română? Cu siguranță, nu doar pentru că moineșteanul Vasile Robciuc era profesor de franceză, numai atât n-ar fi de ajuns ca explicație. Trăitor în orașul petroliștilor, al cărui nume evocă bacoviana *Moină* („Și plouă și ninge/ Și ninge și plouă”), legat și de Iașii studenției sale, el și-a descoperit acolo, în spațiul original al lui Tristan Tzara (venitul pe lume ca Samuel Rosenstock), o reală vocație de „păstrător-adeveritor” al unei zestre culturale Dada, de mare preț, nu numai în ochii săi. I-a fost acesteia, devotat cu orgoliu și rodnicie, tenace slujitor până la capăt. Știrea Despărțirii de cel care a „conceput și realizat”, cum stă scris pe fiecare din ele, masivele tomuri ale *Caietelor Tristan Tzara*, cu miile lor de pagini dense, trecut acum la odihna cea veșnică, a pus jos condeul lui, românesc și francofon. Meritelor lui de trudit (animator, traducător, editor) le răspunde titlul - prag al însemnărilor de față, îndoliate cum sunt: încercare de a sugera rolul său de activ și fecund intermediar între culturi, fără crispări și complexe de *basse province*, dimpotrivă, din Moineștii lui Rosenstock/ Tzara, larg deschis, cultural, spre lume.

Ca și numeroși alți colegi de la Universitatea ieșeană (fără vreo limitare la Catedra de Franceză), am fost de-a lungul anilor, în repetate rânduri, printre colaboratorii din afara Moineștilor la ceea ce se punea la cale, se înfăptuia și se scotea în lume, toate pornite din mica urbe, de el, de Vasile Robciuc, cel care știuse cum și cu ce argumente să-i convingă și pe alții, în frunte cu primarul Viorel Ilie, de șansa Tzara - Dada a „târgului” de odinioară și a orașului din acel „acum” al începuturilor unei îndrăznețe (și realiste) Idei. Gândite și articulate (ca secțiuni - „nervuri” ale unui întreg cuprinzător, fără să devină haotic), „Caietele” au, vizibil, în miezul lor studiul dadaismului (exegeză, traduceri, interogații și reflecție asupra *spiritului Dada*), dar nu-l izolează pe acesta, oarecum *in vitro*, ci îi disting cu atât mai reliefat singularitatea pe fondul avangardelor istorice ca ansamblu. Și nu lipsesc nici „compartimente” rezervate creațiilor literar-artistice de „azi”, situate în siajul (nu epigonica „tremă”) aceluia avangardism. Versanți, istoric vs „la zi”, pe care îi reflectă, cu claritate, autodefinirea: „Publicație internațională pentru studiul avangardelor contemporane”, o formulare ce refuză orice aer de „îngheț” muzeal, preferându-i o complementaritate mutual îmbogățitoare a exegezei

trecutului cu „ecourile” și fermentii lui de peste timp, către noi și prezentul nostru. E de găsit, de aceea, în „Caiete” nu puțin material documentar, de arhivă istorică făcută accesibilă, pe românește, reflecții asupra gamei de forme ale avangardelor, ca și a dinamicii și raporturilor lor, reacții critice și chiar franc polemice demne de adevărate „dosare”, încă deschise, ale receptării, până la subtile interpretări de texte, prilejuite de detaliu, în actul traducerii.

Un monument (scriptural) de ordinul unei *memorii vii* a avangardismului literar și artistic, iată ce sunt „Caietele Tristan Tzara”, cu imaginea Mișcării Dada în prim-plan și a spiritului ei de avangardă absolută, „meta-”: de a cărei intransigentă nu fuseseră crutate („Balayez, netoyez!”) nici acelea dintre avangarde suspectate de semne și simptome de academizare.

Deși NU-ul generalizat, global, dar nu formulat în abstract, ci dinamitând, subminând ironic și parodic toate valorile-reper tradiționale, oficiale, inerțiale

(morale, politice, religioase, culturale, estetice), a trezit și destule rezerve, cabrări și reacții polemice de plano, deși, de asemenea, e legitim să te întrebi ce altceva avea de pus în locul a tot ce nega, demola, din dadaism „a rămas gestul” (Al. Paleologu) peren emblematic, de radical spirit rebel: captat mai fidel decât oriunde în „literatura” *manifestelor Dada*. În convergența lor de ton, „gest”, atmosferă, dicțiune cu gustul pentru spectacolul - sinteză de arte, *happening* (cultural), da, *avant la lettre*. Nu i-am ascuns niciodată lui Vasile Robciuc convingerea mea că vastul corpus Tzara - Dada e mai curând un complex teren de studii și de reflecție teoretică, prospectivă, vizând limitele literarității și ale convenției estetice, dincolo de cercul studioșilor nefind decât cititori din curiozitate, puțini și nu de cursă lungă, ușor de mulțumit cu antologice „eșantioane”: vreun Manifest Dada, vreo *Chanson d'un dadaïste*. Dar visul său era de a face din Moinești, pentru Tzara și Dada, ceea ce e Stratford-on-Avon pentru Shakespeare: un „epicentru” cultural al interesului pentru dadaism și, mai larg, avangardism. Și a reușit, dovadă numele atâtor colaboratori de seamă din toată lumea, în frunte cu Henri Bihari ai „Caietelor”. Izbândă unui gând nobil, Idee, muncă și viață înmănunchate sub semnul și puterea unei generoase pasiuni. Vasile Robciuc avea conștiința valorii a ceea ce întreprindea și făptuia, normal ar fi să o avem și noi, ceilalți.

Studioșilor împătimiți ai „zestrei” culturale Tzara-Dada le-a lăsat o vastă „Bibliotecă” documentară, exegetică și de simptomatice pagini de neo-avangardă, în stufoasele tomuri ale „Caietelor”. Moineștenii, toți, au a-i mulțumi pentru monumentele Dada ale urbei și pentru punerea, prin ele și prin „Caiete”, a acesteia pe harta europeană a turismului cultural, alături de Weimar, Salzburg, Praga lui Kafka, Creta lui Zorba, Ipoteștii și Iașul lui Eminescu, Rășinariii lui Goga și Cioran, Lăncrăm-ul lui Blaga, Bucureștiul lui Mircea Eliade... I-am căutat numele în DGLR (poate la reeditare!), nu e nici în bibliografia la Tzara (autor Dumitru Micu), deși, cu siguranță, ar fi meritat o atare recunoaștere. La o margine de Moinești, de pe „TZARA” (scris pe sol) se înalță „DADA” (sculptură metalică, semnată de Ingo Glass), cu săgețile (celor doi „A”) și porțile (celor doi „D”) prin care va fi trecut acum, la Despărțire, sufletul marelui trudit și visător (realist) care a fost Vasile Robciuc. Requiescat in pace!, cuvinte la care, cu grațitudine, ar subscrie Tzara și „Dada”.

Radu PĂRPAUȚĂ

Timpul ca un ponei

Pe strada **Anastasiu Panu**, Seară de decembrie înecată în ceață. Uruiul străzii și mirosul de benzină. Sufletul se înecă și el în vuiet de mașini și în vagă amărăciune – strada Panu parcă și-a pierdut sufletul, n-o recunosc.

Hoinăresc fără țintă. Deodată, amintirea vechii străzi țîșnește din băltoacele formate de zloată. În răsfrîngerea pavajului ud clipește strada **Panu** cum era pe vremea copilăriei mele. Anii se amestecă în suflet și timpul devine transparent. Regăsesc strada **Panu** pe care-o pierdusem, strîng în inimă senzația caldă de inconștiență și simplitate, pe care o încercam cîndva. Contagiunea visării fostei străzi cu ceața de azi luminează tandru orașul de altădată.

Pentru mine viața era viață pe atunci, în toată simplitatea ei! Și-n toată sărăcia ei! Luam din realitate doar ce-mi plăcea. Mă întrezăresc în plasma visării sorbind vuietul nedomolit al străzii... Cu firea mea șovăielnică și închisă, purtînd pe chip confuzia vîrstei și vremii comuniste, umblu rătăcit pe **Anastasiu Panu**, în mijlocul lumii viermuitoare, printre oamenii febrili, cu vitalitate furioasă, de furnici negre zorind să care ouă în spinare.

Mă înspăimîntă uruiul tramvaielor pe strada îngustă. Pe firul trotuarelor zăpada se murdărește și se chiflicește. Pe stînga și pe dreapta dughene și imobile cenușii stropite de noroi pînă la ferestre. Uși de lemn scîrîitoare, acoperișuri de tablă prăvălite, pătate de rugină, hornuri înalte pline de funingine. Înăuntru nu pătrunde destulă lumină prin ferestrele mici, așa că becuri chioare luminează dughenele cu podele de lemn bocănițoare. Un evreu bătrîn cu buze răsfrînte și păr în urechi (foștii proprietari, acum simpli vînzători în prăvăliile lor) încearcă cu vorbă multă și cîntată să vîndă căciuli sau metri de „materie” la țărani cu figuri zăpăcite și neîncrezătoare. Dughene și dughene

cu pretenții de magazine: **Ferometal, Confecții, Mercerie, Pește**. Prăvălii de flori pentru nunți și de coroane pentru înmormîntare, zid în zid, una după alta. Coroanele mortuare afîrnate pe pereți ca niște harfe alb-liliachii. Și iarăși tramvaielor hurducînd cu scîrînet metalic. Ciucuri de oameni afîrnă pe scări. Un om plin de noroi pe salopetă fixează cu un cîrlig de metal un capac greu de canal. Zgomotul asurzitor al capacului trîntit. Și locul viran, unde își ridică cortul uriaș circul, cînd vine în oraș.

Am fost o dată cu tata și cu soră-mea Doina, care se strica de rîs, iar cînd au apărut poneii voia să pună mîna pe pîntecele lor lucioase. Tata nu rîdea însă, în oraș nu rîdea, doar cu oameni din piață, cînd mergeam cu marfă. Nici eu nu prea rîdeam- mi se părea că toate artistele pe jumătate goale, cînd ridicau mîinile în sus și oamenii aplaudau, se uită numai la mine; tare îmi era rușine!

Terenul viran este acum gol, doar băltoace, conducte cu manșoane flendurite prin care șuieră gazul și gunoaiile scormonite de ciori. Apoi ciorile îmi trec pe deasupra capului cu croncănit aspru, dau ocol bisericii **Sfîntul Nicolae Domnesc** și dispar în ceața densă de după **Palat**. O fetiță cu căciuliță roșie și cu mîna în mîneca paltonului mamei se uită înapoi după mine, mama o smucește de mînuță. Eu însă pășesc mîndru înainte, mușcînd cu poftă din gogoasa caldă și dulce. Trec în partea cealaltă a străzii. Se simte răsufletul rece al depozitelor subterane lăsate deschise ale halelor. Hala Mare și Hala Mică, cu coronamente metalice înalte, arborescent învălmășite. Și mirosurile din acele pivnițe prelungi, întinse pe aproape tot subsolul halelor: de castraveți murați, de brînzeturi și măslina putrede, izul de poșircă de vin. Prin ușile larg deschise se văd țărani înfolfoliți la tarabe pline cu movile de mere și pere, lipovencele

cu obraji roșii strigă clienții lîngă butoaiele cu murături și varză acră. Un bărbos cu ochi de țicnit răscolește cu un băț mormanele de gunoaiie. Cineva rostogolește un butoi cu zgomot funebru. Zdroncănitul se îndepărtează și se pierde încet-încet. Ajung la tata care bocăne din picioare de frig la tarabă. Terminasem gogoasa caldă, pudrată cu zahăr. „A fost bună?” „Buuună”. Mă uit la ceasul de la mîna tatei și văd că a trecut doar un sfert de oră pentru gogoasă.

Un sfert de oră din somnul dulce și luminos al copilăriei, din eternitate. Apoi poneiul timpului începe să tropotească ca cel pe care voia să-l atingă soră-mea și nu reușea, fiindcă nu reușim niciodată să-l atingem, să-l mîngîiem, să-l prindem, o ponei cu pîntecele lucios, cu hăul viscerelor umflîndu-se și surpîndu-se, îngurgitînd și regurgitînd bucați vii de trecut. Să fi avut atunci străfulgerarea unei premoniții a vieții ce va să vină? A trecerii ei? Aceasta în timp ce mă uitam țintă (și mă uitam pe mine) la băltoacele lucioase ca niște oglinzi lichide ale străzii, băltoace din care acum mi-a țîșnit artezian amintirea? Cine să știe?

Și, iată, mă plimb pe strada **Anastasiu Panu** și înțeleg dintr-o dată, în realitate, nu în visare, că anii au zburat pentru totdeauna în ceața densă de după **Palatul** copilăriei și că vor rămîne doar amintiri pe care le voi răsuci mereu doar înlăuntrul meu.

... Însă viața continuă și fără halele vechi, care s-au prăbușit într-o noapte și au fost demolate după aceea, și fără evreul bătrîn cu buze groase și păr în urechi și fără **Cirkus Praga**, care-și întindea cortul pe terenul viran. Va continua și fără mine. Ajung în **Elena Doamna**, la capătul străzii **Anastasiu Panu**. Cu grabă de furnică mă îndrept spre stația de autobuz. Am atîtea treburi...

Despre romanul politic

Îmbrățișat cu entuziasm, proiectul unei Istории politice a literaturii române postbelice a trezit, firese, controverse. Considerăm că o istorie literară nu poate fi concepută în absența unei percepții contextuale (culturală, istorică, politică). Trebuie să observăm, apoi, că noua orientare în istoria literară nu se limitează la o critică strict estetică. Totuși, nu poate fi vorba de o tendință anti-estetică, insinuată fără „program explicit”, cum explica alarmat cineva. Toate variațiile de interpretare, trena interogațiilor, controverselor și reconsiderărilor dezvoltă vârstele și exigențele receptării, pe fundament estetic, negreșit. Ca gest recuperator, fagocitând esteticul, o astfel de tentativă, inevitabil compilativă, încearcă o privire mai așezată, slujind „calmul valorilor” (provocatoare, desigur), tinzând spre „răceala” științifică. Oricum, dizolvând încrâncenarea și refuzând logica maniheistă, acceptând că, prin interpretări succesive, îmbogățind flora exegetică, sinuozitățile receptiei (meteorologia politică, standarde de lectură, gusturi în prefacere, „canibalism” literar) devin explicabile. Nu și justificate, întotdeauna. Fără a atenta, însă, la valoarea patrimonială a unei literaturi / culturi.

Într-o anume perioadă, animată de fervoarea proleculistă (impunând o perspectivă normativistă în evoluția literaturii, sfârșind prin a inhiba sentimentul național), literatura „urgentei” propunea o bogată producție pe teme date și „pe limba Partidului”, răspunzând efortului propagandistic. Era o epocă de descurajare a valorilor (care a dat, totuși, Moromeții, Groapa, Bietul Ioanide ș.a.), sigilând destinul unei generații care s-a format în condiții dramatice: generația Labiș, izbucnind creator tocmai prin sfidarea interdicțiilor. În heraldica unei generații, acest timp, fixat într-o formulă (rod al mentalităților și prejudecăților perioadei, al supradeterminării politice univoce, postulând – automat – superioritatea noilor valori, impunând canonul dogmatic), a generat replica. A scrie altfel a devenit un scop polemic, trezind interesul tuturor generațiilor momentului literar. Dinamizată doar de acest crez, literatura rămâne, însă, palid-demonstrativă. Așa s-a născut romanul unui anumit deceniu, ancorat în zona mimetismului, consecință a unor supralicitări tematice. Încât, în descendența literaturii rozacee, cu rețetă, a apărut cea polemică, o proză de „dezvăluiri”, iubind tot soluțiile maniheice. Reacția la anterioarele experiențe epice poartă marca acestui inevitabil polemism; s-a infiltrat, astfel, falsă idee că romanul politic românesc nu e altceva decât romanul unui anumit deceniu, restrâns la un anume interval temporal, bine reprezentat cantitativ. Dar nu vom zice, precum altădată Anton Cosma, că romanul politic – ca subspecie, căzută în manierism, prin uzura formulei – acoperă „o realitate precisă” (restrânsă la romanele „cu activiști”, de pildă). Această „anchilozare problematică”, înfierând o perioadă revolută, s-a vrut o atitudine antidogmatică. Zelul și vehemența celor care, aplecându-se asupra deceniului respectiv, au dat la iveală numeroase cărți, serializând epica noastră, au condus și la alte consecințe: prima, cea a devalorizării. Epidemia romanului obsedantist a transformat mulți scriitori în slujbași ai calapodului.

Se spune (probabil, cu temei) că o operă mare luxează o temă. Paradoxal, apariția unor cărți despre decenii în discuție, dând tonul prozei, a alimentat tocmai valul epigonic. Previzibilitatea acestor romane, atât în sensul ritmicității aparițiilor, cât și a tiparului maniheic, invita la discuții despre curajul literar, abundente în acea vreme. Dar serializarea de care

aminteam, întreținută, deopotrivă, de cercul vicios al textelor care „merg” și de năvala editorială a scribilor agresivi, a epuizat o formulă, nicidecum substanța ei romanescă. Ca să fim drepti, „motorul” acestui diluviu editorial a fost formidabilul succes de public. Strășnicia tabuurilor, scrutarea „necruțătoare” a trecutului, în fine, chiar surpriza publicării unor lucrări „interzise” (beneficiind, implicit, de complicitate și „reclamă”) au exacerbă interesul marelui public. Chiar dacă unele interdicții erau inventate, chiar dacă dramatismul factologic pe care s-a pedalat servea unor demascări epice, în care interesul socio-politic covârșea pe cel strict literar, romanul obsedantist (devenit inflaționist prin producție repetitivă) a avut și efecte pozitive. El a prezidat revirimentul romanului. El venea, ca roman politic, într-un moment de gol informațional, când literatura noastră istoriografică și sociologică era timidă. Încât, preluând alte sarcini, folosind uneltele reportajului, devenind gen eficient, romanul obsedantului deceniu nu a pregătit doar cererea; el a trecut în fruntea ofertei, absorbit rapid de piața literară, fiindcă răspundea orizontului de așteptare. E drept, prin abuz și clișeu, a încurajat o literatură facilă, întreținând un nou schematism, hrănit de un curaj confortabil. E adevărat, martorii epocii folosesc un „filtru existențial de lectură”, observa Alexandru Matei; alte serii de cititori, cei care vin, vor reproșa, probabil, stricta „datare” a ofertei românești, prea îndatorată unei istorii factuale, fără a fi, totuși, și un fidel document de epocă. În fond,

proza justițiară, și ea controlată, caucionată ideologic, vădea un curaj retrospectiv, pozitivând prezentul în numele unui trecut dezavuiabil (erori, excесе), livrând ficțiuni – scria Marian Popa – „între judiciar și justițiar”, risipind, sub flamura meliorismului, „fărâme de adevăr”. Până la urmă, parazitând inflaționar o temă și mixând, ca „hibrid culpabil”, (cf. Ruxandra Cesereanu) subversivitatea (acrobatică, esopică) și oportunismul productiv.

Să reamintim că era vorba de o literatură cu doi destinatari: Cenzura (generalizată, anonimă, „în trepte”, interdictivă, prescriptivă, fluctuantă, în funcție de „șurubul ideologic”) și Publicul (stratificat, complice, cu libertate de receptare, decodând mesajul „anvelopat”, trăitor într-o societate schizoidă, malformată). Cenzura, ca instituție-pivot era „parte a ideologiei totalitare”, scrie ferm Dan Culcer, continuând, prin monumentalul său opus, un proiect de cercetare, gândit la începutul anilor '80, explorând listele de „uvrajuri prohibarisite”. Esteticul se dovedește, s-a spus repetat, o funcție de context, ținând de strategia adaptării, „ecranând” potențialul

subversiv. Dar „eroismul” estetic nu putea funcționa ca operator ideologic. Deși sfida pedagogia dogmatică, ieșind din chingile realismului socialist, noul roman politic își dezvăluia, fatalmente, limitele, denunțate, printre alții, de Monica Lovinescu, e drept, în numele unei „simetrizări militante” (cf. Marian Popa).

Așadar, ce rămâne din proza noastră postbelică („sub comunism”)? Unii au recomandat un negaționism paușal, alții, dimpotrivă, preferă un transfer „criogenic”; dacă primii vorbesc despre o literatură integral contaminată, de servilism ideologic și osanalism hipertrofiat, ceilalți invocă autonomismul estetic, protejând valorile, chiar dacă însăși subversivitatea, câtă a fost, s-a „istoricizat” iar refugiul în estetism nu era / nu putea fi și opozițional. Subterfugiul estetic era, de fapt, o soluție politică; sau parapolitică, după Adrian Marino.

S-a observat că, sub pretextul combaterii dogmatismului unei epoci revolute, exista pericolul apariției unui nou dogmatism, cu tematică tardivă. Chestiunea ne obligă la un examen contextual, constatând, în primul rând, că literatura politică nu este o variantă tematică. A spune că literatura modernă nu poate fi decât politică, recunoscând că este „îmbibată” de social, înseamnă a relua un enunț cu valoare de postulat. Trăim într-un mediu politizat, în care impactul politicului nu se restrânge la niște decupaje existențiale, ci este chiar câmpul referențial, sinteza ordonatoare a socialului. Întrebarea de neocolit e cum se răsfrânge în literatură. Atitudinea ideologică

nu poate fi exterioară, dar predilecția, fie pentru eveniment, fie pentru semnificație, dă naștere prozei leneșe sau, în celălalt caz, provoacă exercițiul meditativ. Aici este de fapt nodul problemei: a distinge corect între atitudinea politică a autorului (devenind „obiectiv estetic”) și meditația sa (ficționalizată) asupra condiției politice a omului epocii noastre.

Trăind în captivitatea politicului, literatura și, îndeosebi, romanul, gen prin excelență ideologic, fac inevitabilă o istorie politică a literaturii. Cu atât mai mult, sub comunism, deși, evident, romanul politic nu este o invenție a regimului comunist. Cum nu există operă care să nu aibă „un sămbure politic”, cum romanul politic, de mare succes, nu poate fi restrâns la o meditație asupra puterii, cultivând „arta aluziei” într-un regim opresiv, o discuție onestă presupune / impune o înțelegere integrativă a fenomenului literar, cercetând și „viața externă”

a operelor. Fiindcă metabolismul literaturii nu poate fi examinat ca istorie „pură”, în afara contextului ideatic (ideologie, mentalități, tradiții), cu deosebire într-o realitate literară anormală, virusată ideologic. Și în care literatura, devenind o instituție, își arogă, surdinizat, „rosturi compensatoare”, scriitorul fiind un cumular de roluri. Nu doar legile misterioase ale creației, ci însăși comunismul ca epocă încă „misterioasă”, vehiculând ficțiuni ideologice până la a crea cea „suprarealitate”, în termenii lui Alain Besançon, obligă la investigații „arheologice”, reconstituind ambientul politic și descoperind cifrul epocii. E adevărat, presiunea politicului, prin bruiaj ideologic, tenace, eficace, cu mici pauze (relaxante), a impus replieri; dezvoltându-se reactiv, răspunzând la interdicții, organismul literaturii, productiv, defensiv și inventiv a găsit strategii de supraviețuire, chiar dacă, sesiza Mircea Martin, rolul Puterii (asupra textelor literare) a fost supralicitat. Oricum, „dușmanul comun” a consolidat solidaritatea scriitoricească, precară, altminteri.

Doru CIUCESCU

Bumerangul (Textul face parte din volumul în lucru „Tra-see de bumerang prin Australia”.)

Bumerangul a fost una dintre curiozitățile nesatisfăcute ale copilăriei mele, obiectul zburător de vânatoare, distracție ori sport, care revine la aruncător în cazul aruncărilor... corecte, pe care am avut ocazia de a-l încerca pentru prima oară chiar la el acasă, la o vârstă când, așa cum se spune, oamenii... dau în mintea copiilor.

Când am plecat în Australia cunoșteam, așa cum îi stă bine unui avid de cultură enciclopedică, câteva bancuri privitoare la bumerang.

Unul dintre ele sună cam așa: „Un ascultător întreabă: Cum se numește bumerangul, care aruncat corect, nu revine la aruncător? Radio Erevan răspunde: El se numește... băț!”

Un altul are forma: „Făt-Frumos stătea în mijlocul unei câmpii întinse cât vezi cu ochii, alături de calul lui năzdrăvan, având un bumerang în mână. Ileana Cosânzeana se apropie de el și îl întreabă:

- Ce faci aici, Făt-Frumos?

- Stau.

- Dar, ce ții în mână?

- Nu știu.

- Este un obiect ciudat. El seamănă cu o sabie scurtă, care are lama mult curbată.

- Așa am crezut și eu, când l-am întâlnit pe drum. Am descălecat și l-am luat în mână.

- Atunci, de ce îl mai ții? Aruncă-l!

- Tocmai aici este problema. M-am săturat de câte ori am încercat... să scap de el!”

Al treilea banc se referă la rachetele irakiene din timpul războiului dintre Irak și Iran, care a avut loc în perioada 22 septembrie 1980 - 20 august 1988: „La televiziunea națională irakiană, Saddam Hussein anunță cu emfază: Savanții noștri au pus la punct cele mai economice rachete din lume. Ele acționează ca un bumerang, se întorc... la baza de lansare, dacă, datorită bruiajului inamicului, nu mai găsesc ținta.”

Eram în Zona Tropicală Umedă din Queensland, în mica localitate Smithfield, de unde se poate lua telefericul pentru a vizita Parcul Național Cheile Barron, mai precis așteptam ca ghidul local să cumpere biletele pentru Parcul Cultural Aborigin Tjapukai. Pe un perete adiacent modernei și monumentalei intrări, am citit un slogan incitant, scris cu litere vizibile de la mare distanță: „Tjapukai, unde începe Australia”.

Un aborigin tjapukai, în vârstă de 30 - 40 de ani, nu mai înalt de 1,70 de metri, burtos, puțin crăcănat, cu pielea arămie, ochi negri, păr negru, creț, lăsat în plete lungi cât să-i acopere urechile, desculț, doar cu o bermudă pe el, ne-a întâmpinat în engleză și s-a prezentat ca ghid local și, totodată, instructor în arta aruncării bumerangului. În limba tjapukai, numele lui, Jurrujurru, înseamnă om între 18 și 60 de ani, adică un om activ, capabil să vâneze. Acest Adam modern, în variantă aborigină, căzut din raiul ceresc în raiul luxuriantei vegetații din nordul Australiei, în ciuda ținutei reduse la un singur articol de îmbrăcăminte, nu făcea impresia unui om lipsit de pudoare, poate și datorită faptului că aproape jumătate din suprafața pieii era vopsită, dominantele culorilor și motivelor ornamentale fiind albul, respectiv, dunga.

Pe toată durata excursiei, comunicarea a avut loc în limba lui William Shakespeare, limbă oficială în Australia și cunoscută satisfăcător de tot grupul de turiști români.

Printre ei era un pensionar, Teodor Cărturărescu, fost profesor universitar de istorie. El avea o deschidere largă a zonei oculare, indicând o înclinare spre adevăr și corectitudine, care poate aduce eventual stimă, dar nu și succes în ocuparea unor funcții de conducere în România, atât din perioada comunistă, cât și de după 22 decembrie 1989. Fruntea înaltă arăta pasiune pentru studiu. Buzele cărnoase trădau un senzualism pronunțat, dar și un altruism de multe ori păgubos. Părul tuns scurt ascundea un început de chelie. Îmbrăcăminte la îngrijită până la detaliu, indica respect de sine și considerație față de ceilalți. Ca o extravagantă, el purta pantaloni cu manșete. Eu mă atașasem de el, deoarece avea cunoștințe în mai toate domeniile, care m-au ajutat pe tot parcursul excursiei să îmi clarific multe lucruri. În același timp, avea o dorință permanentă de a căpăta noi cunoștințe, pune multe întrebări ghizilor locali. Intervențiile lui din timpul vizitei în Parcul Cultural Aborigin Tjapukai sunt un exemplu în

acest sens.

Am ajuns la spațiul destinat aruncării bumerangului, format dintr-un umbrar din lemn și un teren gazonat, de circa un hectar, ca un luminș într-o pădure. Ghidul tjapukai a început o prelegere despre bumerang:

- În 1973, la Wyrie Swamp, o mlaștină de turbă din sudul localității Millicent, din statul Australia de Sud, arheologul Roger Luebbers a găsit trei bumeranguri cu o vechime de 10.000 de ani, cele mai vechi din lume. Ele sunt realizate din lemn, mai precis, din stejarul specific Australiei, cu denumirea latină „causarina stricta”, și au o lungime aproximativă de 45 de centimetri, și o greutate în jur de 0,15 kilograme.

Spre surpriza ghidului, domnul Teodor Cărturărescu l-a contrazis puțin:

- Bumerangurile respective sunt cele mai vechi din lume, doar dacă luăm în considerare numai pe cele din lemn. Cel mai vechi bumerang din lume a fost descoperit... hm... hm.... în Europa! În 1987, în Peștera Obłazowa, din rezervația naturală Przelom Białki, din munții Tatra, profesorul Paweł Valde-Nowak, de la Universitatea Jagiellonă, din Cracovia, a descoperit un bumerang cu o vechime de 30.000 de ani, cel mai vechi din lume, realizat din colțul unui mamut. Bumerangul respectiv are o lungime de 71 de centimetri și o greutate de 0,800 kilograme. O copie a acestui bumerang, realizat dintr-un material cu aceeași densitate cu a fildeşului, a ajuns la o distanță de 66 de metri și s-a întors la locul de unde a fost lansat.

- Ooo... desigur... ați găsit astfel de informații pe internet.

- Internetul a devenit cea mai mare sursă de informații pentru omul de rând. El oferă posibilitatea să răfoiești, cu ghilimelele de rigoare, toate revistele de specialitate, din toate domeniile, în aproape toate limbile din lume. Doar trebuie să știi să le cauți. Chiar și recordurile mondiale la aruncarea bumerangului nu aparțin unor australieni.

- Daa... acum bumerangurile sunt realizate din tot felul de alte materiale decât lemnul, chiar și din fibră de carbon, dar noi păstrăm obiceiurile transmise prin viu grai, din generație în generație, de la strămoșii noștri. Prima mențiune despre bumerang a apărut în numărul din 23 decembrie 1804 al hebdomadarului „Sydney Gazette and New South Wales Advertiser”, în care, printre altele, s-a relatat că în cătunul Wogganmagully, denumit de englezi Farm Cove, de lângă Sidney, într-o confruntare violentă dintre grupări rivale de aborigeni, Bungaree, un șef de trib, a fost văzut aruncând bumeranguri.

- Spuneți-ne câteva recorduri mondiale la aruncarea bumerangului, s-a auzit o voce din grup.

- Daa... așa cum ași auzit, ele nu aparțin australienilor. Probele sportive sunt numeroase, dar eu voi aminti doar una. Ea se desfășoară sub denumirea de prinderi

consecutive. Într-un timp nelimitat se numără încercările reușite consecutive, adică bumerangul aruncat revine și este prins de aruncător. Recordul mondial este de 2.251 încercări reușite consecutive și a fost realizat în 2009, de japonezul Haruki Taketomi. Putem trece la demonstrații?

Spre nemulțumirea multor turiști, care ardeau de nerăbdare să arunce, în fine, bumerangul, profesorul Teodor Cărturărescu și-a exprimat o curiozitate:

- Domnule Jurrujurru, aș dori să aflu dacă există o semnificație a culorilor utilizate la vopsirea pieii dumneavoastră.

- Ăăă... desigur... voi fi foarte concis. Galbenul reprezintă soarele, maroul - solul, roșul - nisipul deșertului, albul - norii și cerul.

- Mulțumesc, domnule Jurrujurru.

A urmat o scurtă teorie a zborului, cu unghiuri și viteze de rotație, din care am reținut doar că bumerangurile pot fi considerate în același timp avioane, elicoptere și giroscopae. În timpul demonstrației, ghidul a subliniat mai multe aspecte principale. Astfel, bumerangurile sunt construite în oglindă, unele pentru dreptaci, altele pentru stângaci. Ele au un semn distinct, un dreptunghi negru, pe o parte a unui capăt. Acel semn are două roluri. În primul rând, semnul aparține capătului, de care trebuie apucat bumerangul. În al doilea rând, în momentul aruncării, semnul trebuie să fie spre aruncător, ceea ce ajută dreptacii și stângacii să aleagă bumerangul corespunzător. De asemenea, bumerangul trebuie să fie aruncat într-un plan puțin înclinat spre exterior față de verticală, la un unghi în funcție de viteză și direcția vântului.

Dar, cum se spune, teoria ca teoria, dar... practica ne omoară! Ghidul Jurrujurru a reușit doar... o aruncare corectă după... o duzină de încercări. Turiștii din grup, nerăbdători să arate ce au învățat, au înregistrat... zero aruncări corecte din... două încercări permise. Eu m-am înscris în același nivel calitativ, primul bumerang a lovit violent gazonul după un zbor de doar... 8 - 10 metri și al doilea a aterizat undeva la 30 - 40 de metri, nu departe de marginea pădurii

După ce a terminat seria lui de aruncări, profesorul Teodor Cărturărescu s-a apropiat de mine și mi-a spus:

- Cum am aruncat, așa am primit. Am aruncat prost, am primit prost. Binele și răul se întorc întotdeauna!

- În capitolul 6, versetul 7, din „Epistola către galateni a Sfântului Apostol Pavel”, este scris: „Ce va semăna omul, aceea va și secera”.

- Și excursia în Australia este sub semnul bumerangului. Plecăm de la hotel, facem turul orașului și ne întoarcem. Plecăm din oraș, vizităm împrejurimile și ne întoarcem.

Ioan ȚICALO

A murit Dumnezeu?...

Trăiesc în România, o țară cu o istorie cât roata Carului Sfântului Ilie, iar spițele aceste roți sunt toți martirii neamului românesc, știuți și neștiuți. Îmi duc zilele într-o patrie sfințită de Sfântul apostol Andrei care a lăsat aici un popor creștin și cutezător ce a știut să lupte pe două fronturi complementare și anume: pentru spațiul și timpul de viațuire, ambele încoronate cu nenumărate jertfe și pentru patria cerească, sacrificiile de care deja am pomenit constituindu-se în temelie a ființării noastre întru eternitate. Fac parte dintr-o cultură spre care unii privesc doar cu un ochi și cam de sus, cel puțin așa li se pare, cocoțați fiind pe scheletul șubred al unei păguboase autosuficiențe. A, dar România, potrivit acestora, are o cultură minoră, de nebăgat în seamă, cu un neam care a dormitat peste veacuri și, ca atare, soluția ar fi să se șteargă pur și simplu de pe hartă, mai ales că, în sfârșit, am fost acceptați în Europa.

Nu, stimabililor, noi, ca popor latin și creștin, am făcut parte din Europa dintru început. Mai mult decât atât, eroii din zona Dunării și a Carpaților au zăgăzuit, cu uriașe pierderi și ceva felicitări, înaintarea osmanlăilor spre centrul continentului. Dar caraghioslăcul e unul mai subtil. Ni se arată tot mai des în ultima vreme (printr-o politică a înșenunghierii interesului național, suntem datori vânduți băncilor occidentale) ca unei șarle costelive ciolanul valorilor occidentale, un teritoriu invadat astăzi, pe altă cale (al *corectitudinii politice*?) de o populație care nu are nimic în comun cu respectivele „valori”. Cu alte cuvinte, suntem chemați la „festinul” distrugerii valorilor pe care s-a construit Europa, cultura greco-romană și religia creștină, concentrată în celebra formulă *Nihil sine Deo*. Cultivarea spre verticalitate a omului, finalitatea constând în ceea ce s-a numit *microtheos* e retezată, la ora actuală de avântul orizontalității, fără nici o perspectivă spirituală, caracterizat printr-un pernicios *antropocentrism*. Persoana umană e adusă la starea amorfă de individ, o masă de carne, de unde se elimină rațiunea, sub tăvălugul uniformizării. Este suprimată relația cu Dumnezeu, dispare națiunea, dragostea și coeziunea interumană, e călcat în picioare sufletul, esența eternității. Ce mai rămâne? Subordonarea individului față de consum (transformarea lui într-un superegoist consumator de alimente din ce în ce mai plasticate)

și față de sex, din cea mai fragedă vârstă, cu toleranță pentru orice deraiere morală. Un libertinism fără frontiere și o turmă de mormoloci fără conștiință, masă ideală de manevră.

Eu trăiesc într-o țară înrădăcinată în Carpați și într-o rânduială milenară. Îmi place să-i spun Grădina Maicii Domnului, unde răsună ori sunt doar șoptite rugăciunile preoților, ale monahilor și ale monahiilor. Îmi vine acum în minte un singur exemplu și nu dintr-un teolog, ci din Mihail Eminescu, cel hulit de închinătorii la *corectitudinea politică*, o perversă struțo-cămilă, poleită cu așazisele valori democratice: „Cine neagă pe D-zeu neagă ordinea morală a universului. Dar e dovedit că oricine neagă ordinea morală este pierdut fie ca individ, fie ca neam pe acest pământ, căci degenerază fizic și degenerază moralicește.” (mss. 2292) Mai clar nici că se poate. Dumnezeu

ne-a înzestrat cu libertate, punându-ne în față responsabilitatea față de propria mântuire și a poporului din care facem parte. Europa creștină și-a golit uriașele-i catedrale, intrând în vârtejul iresponsabil al unui ateism acaparator, călare pe o democrație unde orice e posibil.

A murit Dumnezeu? Nu! A murit în inimile oamenilor, Creatorul chemându-i, cu vreme și fără de vreme, ca aceștia să se întoarcă la adevăr, pentru că, ne atrage atenția tot Eminescu, „Dumnezeu și adevărul sunt identici.” (mss. 2267) Așadar, refuz să trăiesc într-o țară în care să-și facă de cap debandada *corectitudinii politice*. Îmi ajunge fluturarea stindardului cu cele mai frumoase culori din lume, alături de turlile zvelte ale bisericilor încununate cu semnul vieții veșnice, în lumina lui Hristos Domnul, singura valoare și singurul adevăr de urmat.

oglinzi paralele

Rainer Maria Rilke

Gebete der Mädchen zur Maria

Gestern hab ich im Traum gesehen
einen Stern in der Stille stehn.
Und ich fühlte: Madonna sprach:
Diesem Stern in der Nacht blüh nach.

Und ich nahm alle Kraft zu Rat.
Grad und schlank aus des Hemdes Schnee
streckte ich mich. — Und das Blühen tat
mir auf einmal weh...

Rugile fetelor către Maria

Ieri în vis am văzut
o stea stînd în naltul tăcut.
Și-am simțit: Madonna vorbea:
În noapte să-nflori ca această stea.

Și-am luat orice putere ca sfat.
Din neaua cămășii, zveltă acu
m-am întins. — Și dintr-odat,
înflorirea durere-mi dădu...

Traducere de Nicolae Ionel

Ioan RĂDUCEA

distanța focală

Dictaturi onirice

Deschisă în perioada 1-10 aprilie 2018, la Galeriile „Theodor Pallady” din Iași, expoziția Flaviei Pintea intitulată *Cartografie (dez)umană* se impune mai întâi printr-o evidentă exemplaritate a modului de manifestare pentru un tînăr artist ieșean. Susținută de un critic de artă, tot tînăr și aflat „pe val”, Maria Bilașevschi, ea este rezultatul unui proiect clar (fără lucrări reciclate de prin alte expoziții!), și impune o unitate tematică, chiar și una tehnică, astfel că se ajunge la transformarea spațiului, nu foarte generos, al galeriilor, într-un continuum de (i)realități care circumscriu o personalitate creatoare, cu viziunea sa despre lume. Indiciu în plus al autenticității și al intensității acestor trăiri, expresia este deopotrivă picturală și literară, uleiurile pe pînză, de dimensiuni generoase (unele, cu inserții textile), fiind însoțite de texte de tip poem, originale și nu mai puțin plastice decît tablourile înseși.

În asemenea condiții, rezultatul este considerabil și, pornindu-se de la relevarea, în urma unei călătorii la Cernăuți, a traumelor dictaturii și îndeosebi a dramei românilor, ca minoritate etnică, într-o țară lovită de război, se ajunge, atît în text cît și pe pînză, la un vizionarism în mișcare onirică, cu arătări lugubre, așa cum știau să evoce doar corurile de tragedie antică.

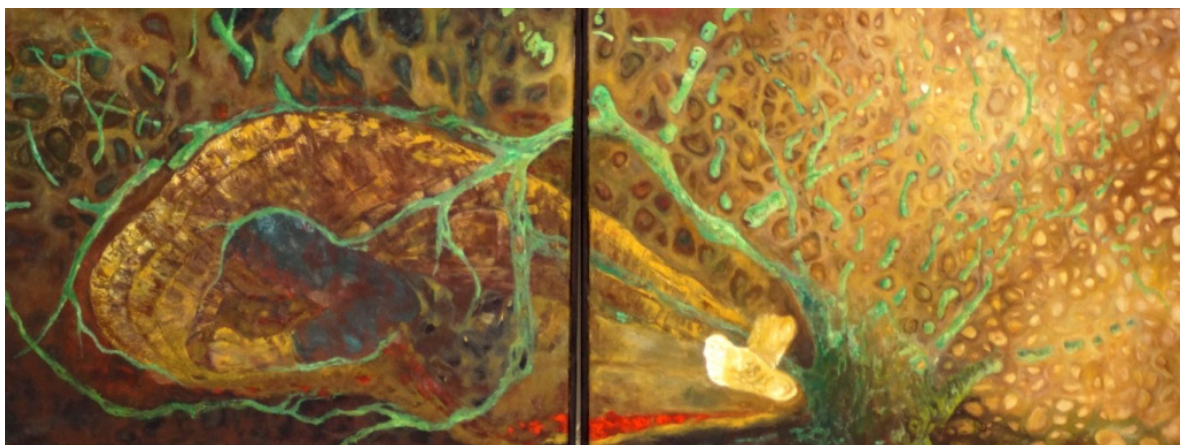
Versurile, chiar dacă ar fi selectate la întîmplare („își rup granițele și nu știu ce să ceară”, „inima pămîntului, umplută cu inima omului”, „părțile corpului, egal calculate /după fisura primului glonț”) cîntăresc suficient de greu ca să putem vorbi de o plachetă redimensionînd în universul lingvistic simeza. Aceeași greutate onirică, apăsătoare mai ales prin ștergerea chipurilor, ajunse pete, umbre, rețele de linii, caracterizează și lucrările plastice. Asistăm

la generalizarea unui sistem de reprezentare umană, cu veșminte vag simbolice, cu membre ori capete schițate, purtînd orbite goale ori fosforescente, ca în hipnoză ofidiană. Pe aceste coordonate, obținute prin aplatouri, complementarism, contururi celuliforme și radiculare, se realizează cartografierea unei umanități vulnerate, prefăcute, precum într-un tablou cu evidente trimeri la militarism, într-un popor de siluete galben bacoviene, acoperite de valurile unor epidermice mreje. Texturi aleatorii, care trimit la arta fractală, în tot indeterminismul ei visceral, se aplică personajelor, sugerînd letale compromiteri ale integrității psihice. În cîteva lucrări, aceeași acuză se face într-un mod mai calculat retoric, augmentînd vehemența mesajului, care se susține și printr-un colorit bine controlat, de sorginte expresionistă.

Transparent este sensul celor două profiluri umanoide, legate la ochi cu eșarfe roșii fluturînde;

un mîner de secere ese prins de gîtul uneia iar arcul ei îi cuprinde căpățîna, ca o gură de fiară, de la creștet la bărbie; ciocanul se poate spune că este acela cromatic, în tonuri obsedant roșiatice, pe hlamida unuia, pe tunica celuiilalt sau pe fundalul vrîstat în linii dure. Poemul atașat acestei compoziții, deopotrivă coșmaresc și militantist, vorbește, nu se poate mai potrivit, de „tălpile grele de frică”, de „subiecte (dez)umane” (de unde și titlul expoziției), de „alinirea cu spatele spre răsăritul vestic” — vers mare, inclusiv prin ambiguitatea sa politico-simbolică!

A cincea expoziție personală a Flaviei Pintea dovedește că reliefa, oricît de atentă, a lumii riscurilor existențiale nu înseamnă renunțarea la înțelegerea dramelor colectivității. Asumarea lor, inclusiv și, poate, mai ales în formă artistică, înseamnă și un profund act de patriotism.

Dana TABREA

caleidoscop teatral

Gunoierul: Un spectacol de văzut la Sala Studio a TNI

E dificil de acordat creditele când cineva își asumă în mod explicit regia, dar echipa de lucru contribuie foarte mult la produsul final, iar membrii distribuției vin cu idei sau când regia, chiar și scenografia (ca-n cazul de față) sunt colective, dar inițiativa proiectului și conceptul regizoral aparțin unui membru al echipei, sunt recunoscuți doi creatori principali și avem multe mulțumiri speciale. Prilej pentru a reconsidera actul regizoral. Regizorului îi aparține viziunea ce aduce la un numitor comun toate elementele spectacolului (de la reconstrucția atmosferei piesei prin reinterpretare sau recontextualizare, la scenografie, lumini, lucrul cu actorii în cadrul repetițiilor în termeni de înțelegere deopotrivă a textului și viziunii regizorale, posibilități de interpretare, mișcare și dinamică). Dacă de regie artistică vorbim efectiv abia târziu în secolul XIX, asta nu înseamnă că în trecut nu exista acel ochi regizoral care să orienteze bunul mers al lucrurilor pe scenă și jocul actoricesc (*didaskalos* în teatrul grec antic, instructorul-autor care îndruma actorii și modul în care era montat textul, directorul de scenă în teatrul evului mediu, rol ulterior preluat de un actor ca-n cazul lui Shakespeare sau Molière). Chiar și astăzi, se fac diferențe între regie artistică și regie tehnică, creatorii de spectacol recunoscându-și într-un sens sau altul meritul prin modul în care se semnează pe afiș (regizor artistic, director de scenă, ”înscenare de” – ca o traducere pentru scene-setter etc.).

În cazul montării de față, regia este afirmat colectivă deoarece nu există acea privire regizorală care să regleze jocul actorilor, ci mai curând fiecare actor din distribuție și-a lucrat propriul rol, acomodându-se pe parcurs unul cu celălalt. Se vede că nu există unitate în construcția personajelor (voi da un singur exemplu de detaliu, privind gesticulația mâinilor: Teodor Corban nu numai că poartă mănuși fără degete, dar se abține să gesticuleze, în timp ce Constantin Pușcașu are o gesticulație abundentă și nu doar a mâinilor). Sigur că există particularități în modalitățile de joc actoricesc, iar actorii sunt de multe ori sursa mișcărilor la scală mică sau a celor ce țin de organizarea spațiului de joc (cum ar fi a lovii cu pumnul într-un element de recuzită), chiar sub aceeași viziune regizorală, însă se simte, acolo unde se pune problema, faptul că actorii ajung la un numitor comun în funcție de interpretarea regizorală. Și

e evident în cazul de față că nu avem de-a face cu o viziune regizorală unitară, ci mai degrabă se ajunge prin consens, prin buna colaborare scenică dintre Teodor Corban și Constantin Pușcașu la o minunată interpretare tragicomică a piesei prin spectacol, încărcată deopotrivă de dramă și de melancolie, la final.

În ceea ce privește scenografia, aspect al spectacolului calificat ca fiind tot colectiv, se ajunge la un numitor comun, iar contribuțiile individuale sunt sumare sau greu de contabilizat de vreme ce nu e asumată explicit. Apoi, mulțumirile vizează inclusiv asemenea aspecte de scenografie, micul element de proiecție video, mișcarea scenică din final (dansul parodic al celor doi) – contribuții minimale cu privire la care nu s-a considerat că pot figura independent ca realizare a unui element de spectacol în sine. Cu atât mai mult cu cât asemenea aspecte (exceptând mica proiecție video ce completează viziunea scenică printr-o imagine a cartierului cu o stradă și un bloc) sunt textuale, respectă în mare măsură indicațiile date de autorul piesei. Acest fapt e valabil pentru producția în discuție aici per ansamblu.

Chiar pentru cel care nu se află la prima punere în scenă a piesei „Gunoierul” de Mimi Brănescu (2007), experiența acestei vizionări nu este lipsită de satisfacții. Este reconfortantă. Iar jocul actorilor – viabil. Sunt găsite soluții pentru a stabili raporturi de apropiere-distanțare scenică ori de intimitate-detașare față de public prin mișcarea celor doi de jur împrejur ca printr-un platou, respectiv prin creșterea sau scăderea luminii (semnul fiind lovirea felinarului). Locul pe unde se aruncă gunoiul e o deschizătură ca un fel de fereastră în fâșia de gard de metal ruginit, iar sacii de gunoi și scaunul cu trei picioare (cel de-al patrulea se sprijină pe o cutie) domină primul plan. În planul secund, sunt prinse în cârlige diverse tipuri de haine, recuzita servind ulterior montării și fiind epuizată (Constantin Pușcașu folosește o rochie de damă pentru a da un plus de plasticitate replicilor sale, atrăgând atenția asupra ironiei și umorului cinic din piesă, Annemarie Chertic strânge rufe într-un lighean de plastic, lăsând la urmă lenjeria intimă, roșie, de damă pentru momentul cu Dumitru Năstrușnicu). Textuale sunt introducerea servietei cu prezervativele care nu sunt arătate publicului, tabachera cu chiștoace etc. În plus față

de text, se caută ca povestea să se întregească pentru public printr-o răsturnare de situație și se imprimă ordine tuturor acțiunilor scenice și motivație gesturilor actorilor. Revenind, deschizătura prin care se aruncă gunoiul exprimă scenic metafora potrivit căreia ”gunoiul este oglinda omului”. O reluare parodică a zicerii potrivit căreia ochii sunt oglinda sufletului și o întoarcere a acestuia. De această dată, nu ceea ce se vede ci tocmai ceea ce nu se vede și îndeobște se aruncă revelează cele mai intime lucruri ce se pot spune despre un om. Uităm, refulăm, neglijăm dorințe, temeri, aspecte esențiale pentru noi. Dar le ”aruncăm” în străfundurile uitării ori ale inconștientului tocmai pentru ca viața noastră cotidiană să decurgă în mod normal. Gunoierul este un personaj enigmatic care scormone psihanalitic prin subconștientul altora, de teamă că ar fi pus în situația să își analizeze propria situație. Iar victima sa (corporatistul care lucrează 10 ore pe zi, nemaivând viață privată) este un nevrotic care își aruncă cu regularitate de ceasornic gunoiul pentru a nu fi deranjat de dorințe ori revelații nepotrivite. Soția gunoierului e frustrată de propria viață și se aruncă în aventuri compensatorii, iar soțul ei caută să își transfere propriile nemulțumiri existențiale asupra altora. Ambii protagoniști (gunoierul și corporatistul) cad în capcană la final când ficțiunea și iluzia pe care se întemeiază viața, adevărurile și sensurile gunoierului se dovedesc a fi reale. Teodor Corban interpretează admirabil perplexitatea vinovatului fără vină, iar Constantin Pușcașu – negarea și evadarea în scenariul criminal, canibalic, eroic la incitarea gunoierului.

(*Gunoierul* de Mimi Brănescu, cu: Teodor Corban, Constantin Pușcașu, Annemarie Chertic, Dumitru Năstrușnicu, regia și scenografia colective, mulțumiri speciale: Alina-Dincă Pușcașu, Oana Sandu, Ioan Negru, Mariana Lazăr, Ilie Florea, Eusebiu Rusu, Adrian Păduraru, premiera: 10 martie 2018, Sala Studio ”Teofil Vâlcu”, Teatrul Național ”Vasile Alecsandri” din Iași)

Alexandru-Radu PETRESCU

Reverberații ale poeticii gestului dirijoral - Alexandru Darie

Există momente care răscolesc printre amintirile fiecăruia dintre noi, care ne (re)întregesc, ne (re)compun și ne (re)încarcă vremelniciile, redeșteptând experiențe adânc uitate în aburul efemer al ispitirilor. Există momente care înghimpă și stârnesc noiane de întrebări în căutarea arhetipului generator de imagini simbolice. Există momente care își revendică ex tempore dreptul de a fi dincolo de limita palpabilului, într-o limbă comună volutelor spiritului, „*loc de adăpost al ființei în care locuiește omul*” (Heidegger).

Probabil, nu întâmplător, concertul religios al coralei bărbățești CVARTSON, cel care mi-a declanșat recursul și rememorarea unor repere ale istoriei imediate din viața musicală ieșeană, a avut loc în Aula Bibliotecii Centrale „Mihai Eminescu”, cea mai veche bibliotecă universitară din România. Istoria locului, arhitectura edificiului, acustica spațiului, sala arhiplină, momentul ales (*Postul Paștelui*) și repertoriul propus au concurat la o zidire spirituală profund ortodoxă, definitorie ținutului moldav.

Artizanal și sufletul acestui concert memorabil a fost un tânăr a cărui modestie nu mai cadrează pulsului actual al vremii, o apariție discretă, rafinată, bonomă aș putea spune, caracteristici ale artistului în spatele căruia se ascund tainice sensibilități dirijate, în ani de studiu, asupra artei cântului coral și, cu precădere, înspre tehnica gestualității ce provoacă sintagme sonore.

Născut în satul Lipovăț din județul Vaslui, Alexandru Darie a urmat cursurile Seminarului Teologic „Sf. Ioan Iacob”, unde a descoperit muzica psaltică și cântarea corală, definitoriu pentru viitoarea carieră fiind *Premiul I* obținut la Olimpiada Națională Corală, dirijând un mic grup format din colegi de seminar. A urmat Facultatea de Interpretare, Compoziție și Studii Musicale-Teoretice (specializarea *Muzică religioasă*) din cadrul Universității de Arte „George Enescu” din Iași, fiind totodată și membru permanent al Corului Academic de muzică psaltică Byzantion, precum și al corurilor *Vox Art'Is*, *Cantores*, *Floralia*, *Apollonia*, *Armonia Lucis*, corul Operei Naționale Române din Iași și al corului *Gavriil Muzicescu* al Filarmonicii *Moldova* din Iași.

Pasiunea pentru cântul coral l-a determinat să înființeze în anul 2013 Corala CVARTSON (cor bărbătesc), concertând cu succes în Aula Bibliotecii Centrale Universitare. Inițial formată din 7

studenți, componența coralei a ajuns să numere 25 de membri, studenți din domenii diverse: teologie, muzică, drept, geografie și medicină, obținând cu *Premiul I* la Concursul organizat de către Patriarhia Română, „*Lăudați pre Domnul*”, de la București (2017). În paralel, Alexandru Darie înființează (2015) Corala Universității *Alexandru Ioan Cuza* (cor mixt) alături de care a susținut numeroase concerte în țară și străinătate.

Concertul coral religios din Postul Paștelui al Coralei CVARTSON s-a făcut remarcat, atât prin sobrietatea apariției, cât și a repertoriului, propunând lucrări de S. Cilinschi (*Axion*), P.G. Chesnokov (*Pe Tine Te lăudăm, Să se îndrepteze rugăciunea mea și Icosul I din Acatistul Bunei Vestiri*), P. Goncharov (*Crucii Tale*), Al. Sheremetev (*Acum Puterile cerești* – heruvic), D. Alexandrescu (*Fericirile*), Gh. Danga (*Lăudați pe Domnul*),

Gh. Cucu (*Sfânt, Sfânt, Sfânt Domnul Savaot*), A. Bena (*Ochiul inimii*), S. Drăgoi (*Doamne, buzele mele și Să se umple gurile noastre*), și G. Lvovsky (*Fericirile sunt cei pe care I-ai ales*).

Notam în debutul articolului că acest concert mi-a redeșteptat amintiri adânc uitate, gestul dirijoral al lui Alexandru Darie reamintindu-mi finețuri și detalii pe care le observasem în doar câteva rânduri pe parcursul a aproape 30 de ani de experiență musicală profesională.

Citiorul singur poate da frâu liber, în imaginar, subtilităților gestuale remarcate la maeștri ai artei dirijorale care, prin practica,

lucrul și dedesubturile din spatele scenei, au transformat *valoarea fonică* într-una de „iluminare, cu aer sacramental, dând iluzia unei funcții magice” (Alexandru Paleologu).

Una dintre infuziile familiare din gestică lui Alexandru Darie m-a trimis cu gândul la poetica dirijorale a lui George Pascu, profesorul și muzicologul de numele căruia se leagă constituirea corului Filarmonicii *Moldova* care, deși vederea nu îl mai ajuta absolut deloc, în 1993, la aniversarea celor 40 de ani de la înființarea corului *Gavriil Muzicescu*, a dirijat „pictând sunetele”, mâinile domniei sale căpătând parcă rafinamentul mâinilor pictorului Ștefan Luchian din celebrul autoportret.

Sugestii dirijorale care parcă se insinuau în plastica lui Alexandru Darie, le-am recunoscut din tehnica senzorială a maestrului Anton Bișoc. Student fiind, membru al corului Operei Române din Iași, lucram cu maestrul la *Requiemul* de Verdi. După ore întregi de... căutări, a oprit repetiția și, pentru acel moment cheie, ne-a vorbit aproape 10 minute despre răzvrătirea împotriva Creatorului și despre fracțiunea temporală când Omul realizează că singurul de la care poate primi vreun sprijin este tocmai Cel împotriva căruia s-a revoltat. Au urmat secunde dureroase care ne-au zguduit ființa și, în tăcerea lăsată, și-a arcuit dureros de încet brațele, le-a ridicat ca un cocor în zbor și „ne-a dat atacul”. Fusesem atât de marcați de zicerile maestrului încât mișcarea dirijorale sugerată a făcut ca sunetele vocilor noastre să se „instaleze” în aer, să se materializeze și să prindă conturul latent al unicului gând comun ce pusese stăpânire pe noi.

Privindu-l pe Alexandru Darie, cea mai puternică reverberație ce a rezonat printre amintirile reper strânse în decursul timpului, a fost cea a eleganței dirijorale a maestrului Corneliu Calistru, un exeget al tehnicii... dramaturgice. Trupul, mișcarea, mimica, întregul ansamblu fizic activa atât cuvântul cântat cât și unitatea imaginii sonore orchestrale, „povestea narativă” curgând între fosă și scenă într-un dublu sens continuu, exercitarea prealabilă a facultăților psihice, fizice, senzoriale și intelectuale incumbând actului de răspundere culturală.

Nudis verbis, tânărul dirijor Alexandru Darie, chiar dacă este doar la început de carieră, a demonstrat în concertul susținut pe scena Bibliotecii Centrale Universitare, precum și în celelalte apariții, că deține toate atributele de sensibilitate, tehnică, voință și puțință de a deveni un exponent de referință al generației sale.

Victor DURNEA

În căutarea „unei imagini cât mai exacte a spiritului public” din Basarabia anului 1918

Cartea de față, fie-mi îngăduit să încep cu o mărturisire, are la origine învățătura trasă cu mulți ani în urmă din meditarea asupra sorții pe care o au două specii gazetărești moderne, interviul și ancheta. Aparținând funciarmente unui domeniu care stă sub zodia efemerității, menite, în principiu, aidoma editorialului ori articolului obișnuit, cronicii sau foiletonului, reportajului ori „cursivului” etc., să cadă în desuetudine a doua zi după lectură, interviul și ancheta – s-ar zice, în chip paradoxal – se sustrag adesea acestei legi inexorabile. Este ceea ce au demonstrat de mult F. Aderca (prin Mărturia unei generații, 1929), I. Valerian (prin Cu scriitorii prin veac, 1967), I. Biberi (prin Lumea de mâine, 1945), Vasile Netea (prin Interviuri din literatura română. Mărturia mai multor generații, 1983), Dorin Tudoran (prin Biografia debuturilor, 1978), Adrian Păunescu (prin Sub semnul întrebării, 1979) și mulți alții, dar mai ales colectivul clujean

în frunte cu Aurel Sasu și Mariana Vartic, care a dat în anii '80 ai secolului trecut antologiile Romanul românesc în interviuri, cu cele trei volume masive, fiecare în câte două părți, și Dramaturgia românească în interviuri, în cinci volume. Și am demonstrat, sper, și eu prin cele două florilegii de anchete literare – De ce scrieți? Anchete literare din anii '30, din 1998, și Anchete literare în perioada 1890-

1914, din 2005, alcătuite împreună cu un coleg, Gh. Hrimiuc-Toporaș, decedat, din păcate, prea devreme.

Fără doar și poate, deci, cele două specii gazetărești pot să se concretizeze în texte ce suscită interes major mult după ce au văzut lumina zilei. Pentru anchetele literare, formulam o explicație a acestui fapt în introducerea la cea dintâi lucrare menționată, dar și în teza de doctorat susținută în 1999 la Universitatea „Al. I. Cuza” din Iași (Idei estetice și literare în anchetele din presa românească a perioadei 1900-1950, sub conducerea prof. univ. Liviu Leonte). În prefața la De ce scrieți?, după ce defineam pe scurt ancheta – „specia [...] care constă în însumarea mai multor răspunsuri, date îndeobște de personalități, la un același chestionar, axat pe una sau mai multe probleme arzătoare ale momentului” –, notam: tocmai „în măsura în care [...] atacă veritabilele probleme ale unei epoci, a posteriori, ale [anchetele] pot releva cu exactitate liniile de forță ale ideologiei literare” (sau politice, sociale etc.) și, ca atare „pot fi de mare utilitate pentru studierea lor de către specialistul interesat [...] de profilul ideatic al unei epoci, dar și de acela preocupat de o personalitate anume”. Însă această „valoare documentară” nu era singura posibilă. Cel puțin în cazul unor demersuri, semnalăm existența și a unei „valori de actualitate”, a cărei urgență se produce atunci când problemele cu care se confruntau personalitățile de altădată nu s-au perimat, subzistă ori revin astăzi în aceeași formă sau în una apropiată. Și mai notam acolo că grupajul de anchete, ca și cel de interviuri (care, precum am arătat antologiile clujene, când are drept numitor comun aceeași tematică, devine el însuși o amplă anchetă) „poate fi citit însă și ca un roman, cu numeroase personaje [...], un roman ce conține pagini de mare tensiune spirituală, dar și altele de adevărată «comedie umană»...”

Așa se face, deci, că de pe vremea când pregăteam lucrările menționate, niciodată nu am putut trece cu vederea în paginile ziarelor și ale revistelor nici anchetele, nici interviurile. Este ceea ce s-a întâmplat în ultima vreme, când am cercetat îndelung, cu multă atenție, presa anului 1918, în vederea elucidării contextului special al publicisticii lui C. Stere din paginile ziarului său „Lumina”. Numai astfel am putut realiza, la un

moment dat, că interviurile și răspunsurile la anchete „pe chestiuni basarabene”, date îndeobște de fruntașii vieții politice dintre Prut și Nistru, sunt în ziarele din 1918 neașteptat de numeroase și aduc neașteptat de multe informații despre oameni, lucruri, întâmplări, de negăsit adesea în alte surse, ori opinii, atitudini ale unor personalități, care, cumulate, contrapuse unele altora, dau șanse mai mari tentativelor de a o identifica pe aceea cu valoare de pro veritate habenda.

A semnală aceste documente specialiștilor, care, cu siguranță, cunosc o parte dintre ele, dar mai ales publicului larg, tuturor celor interesați de anul 1918, ce culminează în acea „oră astrală” a istoriei naționale, se impunea desigur cu necesitate. Dar mi s-a părut că nu este suficient. Într-adevăr, presa anului 1918 s-a păstrat doar în colecțiile câtorva dintre marile biblioteci din țară și s-a păstrat cu multe și întinse lacune. Greu accesibilă chiar și specialiștilor, așadar, ea este,

pe deasupra, supusă unui rapid proces de degradare, pentru că, în condițiile războiului, s-a tipărit pe o hârtie de calitate execrabilă. Dacă nu se întreprinde ceva, e de așteptat ca ea să devină curând cu totul inaccesibilă. Or, în aceste circumstanțe, una dintre soluții poate fi strângerea laolaltă într-o carte a acelor documente, a interviurilor și anchetelor „pe chestiuni basarabene”. Este tocmai ceea ce urmărește

demersul întreprins acum.

Sunt reunite, așadar, în volumul de față 30 de interviuri propriu-zise, la care se adaugă alte 19 ce sunt încadrate în patru anchete (acestea, în ultimă instanță, sunt niște suite de interviuri), un articol, precum și câteva așa-numite „scrisori deschise”, care, aflate la frontiera speciei date, îi pot fi asimilate, ca niște auto-interviuri. În total, aproape 60 de texte, circumscrise unei tematici comune, realitatea politică, socială și culturală a Moldovei de Est, la producerea mării lor majorități participând actanții ei principali.

Toate au fost recuperate din ceea ce am numit presa românească a anului 1918. Și se poate spune că, dacă nu au fost recuperate toate care vor fi fost găzduite acolo, în chip exhaustiv, proporția recuperării este foarte ridicată. În acest sens, o ochire mai îndeaproape asupra a terenului „exploatat” se impune cu necesitate.

Denumirea folosită mai sus pentru acest teren poate să pară puțin cam pretențioasă cuiva, când își dă seama că sunt vizate o revistă și un număr de ziare, ce nu depășește două duzini. Însă, într-adevăr, la atât se reduce presa românească după ce înregistrează începând propriu-zis din momentul în care, la 14/27 august 1916, țara intrase în război alături de Antanta și împotriva Puterilor Centrale, un regres catastrofal, nemai-cunoscut în Europa decât în alte două cazuri. Acest regres luase un curs atât de vertiginos, încât, la capătul a nici patru luni, răstimp în care inamicul ocupase mai bine de jumătate din teritoriul României, ce cuprindea și Capitala (la 23 noiembrie/6 decembrie 1916), peste 90% din ziare și aproape toate publicațiile hebdomada-re, lunare ori trimestriale își încetaseră apariția.

O idee asupra proporțiilor hecatombei o dă, fără doar și poate, chiar și simpla însușire a ziarelor bucoreștene dispărute: „Adevărul”, „Dimineața”, „Universul”, „Voința națională”, „Epoca”, „Viitorul”, „Steagul”, „Minerva”, „Seara”, „Moldova”, „Acțiunea”, „Naționalul”, „Ziua”, „La Roumanie”, „Țara”, „Rampa nouă ilustrată”, „Lupta”, „Argus”, „Dreptatea”, „Înainte”, „Progresul”, „Danubiul”, „L'Éclair des Balkans”, „Le Journal des Balkans” etc. Între ele, precum se vede lesne, unele cititorite cu trei-patru decenii mai înainte și cu tiraje impresionante.

Nu mai puțin sugestiv este numărul cotidienele ce stau sub ochii cititorilor în noua sau în „cea de-a doua capitală” a României, Iași, în cursul anului 1917. Ele sunt doar șapte: trei vechi localnice, două strămutate de la București și două ziare nou apărute. La acestea se adaugă cele ieșite în teritoriul ocupat – două cotidiene politice și unul cultural.

Regresul presei românești nu se concretizase însă doar în hecatomba menționată. Și ziarele ce supraviețuiesc, în primul rând din cauza penuriei de hârtie, ies toate în cursul anului 1917, nu în măcar patru pagini, precum cele mai modeste înainte de război, ci doar în două pagini. Iar acestea, tipărite pe o hârtie de calitate inferioară, cu cerneluri proaste și mașini uzate moral, de un personal tot mai puțin calificat, mai sunt grevate și de însăși starea de război, cu obligația de a insera comunicatele date de Statele Majore ale tuturor beligeranților, cu listele de pierderi, cu știrile propriu-zise („telegramele” diverselor agenții străine) etc. Și peste toate, vine cenzura, tot mai drastică, pe măsură ce situația militară se agravează, și care lasă numeroase „alburi” în paginile ziarelor. Drept urmare, evident, presa nu mai putea reprezenta o „putere morală”, iar ziaristica însăși, ca profesiune cu abilități ori competențe specifice, se întorsese la un stadiu mult anterior, primitiv.

Starea presei românești începe să se schimbe către sfârșitul intervalului ce se suprapune iernii 1917-1918, interval ce începe cu încheierea armistițiului pe frontul din Carpați și de pe Siretul inferior și se termină cu debutul tratativelor de pace. În fapt, atunci, la Iași iau ființă trei cotidiene noi, tot în format redus și cam în aceleași condiții grafice precare. „Decedează”, însă, unul dintre cele înființate în 1917.

Progresul acesta cantitativ al presei românești continuă în lunile următoare, într-un ritm ceva mai accelerat. În aprilie și mai apar (sau reapar) patru cotidiene: trei la Iași și unul la București, dar mai dispare unul; iar în intervalul iunie-noiembrie 1918, ies (pentru prima dată ori în noi serii) alte trei cotidiene (două politice și unul strict cultural) la București.

(Pe lângă ziarele enumerate, s-a mai încercat să se scoată în 1918 multe altele, precum și gazete săptămânale, atât la Iași, cât și în alte orașe din Moldova, însă marea majoritate a acestor tentative a eșuat. Chiar și puținele numere ieșite de sub tipar cel mai adesea nu s-au păstrat în biblioteci.)

Real, așadar, demn de luat în seamă, revirimentul presei românești în planul cantitativ este însoțit și de unul în plan calitativ, și aici nu doar cât privește forma, ci și, ba chiar mai ales, conținutul. Totul are drept fundal, odată cu desfășurarea tratativelor de pace cu Puterile Centrale și cu instalarea guvernului Marghiloman, reînceperea luptei dintre partidele politice, luptă ce fusese practic suspendată până atunci. În acest climat, evident, are loc și o reîntoarcere a gazetărilor la uneltele sale. O foietare chiar rapidă a ziarelor ce se oferă acum cititorilor arată fără putință de tăgadă că, în spațiul încă redus (la două pagini, în cele mai multe cazuri), își reocupă locul articolul de opinie (fie el editorial sau nu), „corespondențele” (din alte localități), reportajele (însemnările de călătorie), în sfârșit, interviurile și anchetele.

În cazul acestora, începutul îl constituie urmele pe care le lasă în ziarele românești o inițiativă străină. E vorba de ancheta întreprinsă, la sfârșitul lunii ianuarie 1918, de ziarul chișinăuean în limba rusă „Bessarabskaia Jizni”, anchetă ce propunea un chestionar solicitând, mai întâi, aprecierea stării Basarabiei și, apoi, precizarea căilor întrevăzute pentru ieșirea din impas. La anchetă participă fruntași ai vieții politice, iar răspunsurile unora sunt reproduse și comentate nu doar de ziarele românești de la Chișinău – „Cuvânt moldovenesc” și „România nouă” –, ci și de unele din Iași – „Acțiunea română” și „Timpul” – și chiar de la București – „Lumina”. Nu este exclus ca demersul să fi constituit un imbold pentru cele două ziare ieșene de a recurge din nou la speciile gazetărești mult cultivate înainte de război.

Fragment din studiul introductiv la volumul **Basarabia în presa anului 1918. Interviuri și anchete**, volum în curs de apariție la Editura Știința din Chișinău

Constantin PRICOP

Direcția critică

În episoadele de început ale prezentării direcției critice vorbeam despre critica holistică a lui Titu Maiorescu. În câteva articole din prima fază a activității sale întemeietorul Junimii fixa un moment esențial în gândirea critică românească. Acțiunea aceasta se va diminua pe parcurs, în măsura în care autorul însuși va fi recuperat și integrat în societatea pe care o contestase. Am explicat sensul în care folosesc termenul de critică holistică. Maiorescu are în vedere un fenomen (localizarea culturii de tip occidental) și îl urmărește în principalele sale ipostaze. Ceea ce criticul are în vedere în primul rând este modul în care au fost copiate instituțiile statului. Statul este acela care dă, pentru Maiorescu, măsura asimilării modelului la care aspira componenta progresistă din societatea superioară a vremii. Ce constată lucidul comentator? Faptul că totul era, în realitate, un fals. Fals provenind din incapacitatea de a înțelege rațiunile pentru care apăruseră în țările avute ca model principalele instituționalizări. La noi nu fuseseră imitate niște mecanisme strict necesare funcționării societății moderne, ci aspecte de suprafață ale dispozitivelor puse în mișcare, în societățile de origine, de rațiuni clare, specifice. Ca și cum, am spune folosind o imagine a zilelor noastre, ar fi fost adunată la un loc o colecție de carcase goale și s-ar pretinde că ne aflăm în fața unui adevărat parc de mașini. Critica lui Maiorescu avea în vedere un fenomen, nu una sau alta din materializările sub care acesta se prezenta. Mai târziu i se va spune criticii sale ”critică culturală”, cu un iz de dispreț în comparație cu... ”adevărata” critică – critica literară... Maiorescu face și critică literară, dar în faza direcției critice plasase literatura autohtonă, așa cum făcuse cu toate realitățile culturale importante de la noi, în paralel cu literaturile din culturile spre care năzuiam. Rezultatul comparației fusese dezastruos. Când scrie și comentarii literare propriu-zise precizează că literaturile românești ajunseseră la un nivel suficient de înalt pentru a nu mai fi necesară continuarea comparării a lor cu literatura europeană... Cu alte cuvinte, nu mai era necesară critica holistică, care ținea sub observație un proces global, având conexiuni interioare complexe între segmentele componente, printre care și literatura... Cu prilejul acestei mutații în critică Maiorescu trece de la un plan universal, decurgând dintr-o gândire iluministă, la nivelul culturii naționale.

Critica literară are o importanță care variază în funcție de context. Ea nu poate fi totuși desprinsă de ansamblul de care depinde. Faptul că primii mari critici ”literari” din cultura română au scris, fiecare, stabilindu-și astfel o platformă, o temelie pentru comentariile pur literare, studii în care era examinată starea societății românești, nu e deloc lipsit de importanță. Nici *Istoria civilizației române*, nici *Spiritul critic în cultura românească* nu sînt niște încercări în domenii în care autorii nu se specializaseră, ci erau puncte de plecare în activitatea de comentarii ai fenomenului literar. Studiile pomenite nu sînt ”anexe” sociologice ale unor prestigioase cariere de evaluatori ai fenomenului estetic – cu toate că literații, vorbind despre acești mari critici, nu le-au acordat niciodată importanța care li s-ar fi cuvenit. Iar sociologii, pe de altă parte, le-au lăsat deoparte ca fiind... curiozități ale unor... literați. Dar aceste sinteze sociologice îndeplinesc rolul de piatră de temelie și arată o conștiință superioară, înrudită cu concepția holistică a lui Maiorescu.

Să nu uităm că, întemeietor al criticii românești alături de Maiorescu, Constantin Dobrogeanu-Gherea era la rîndul său un autor care cuprindea în articolele și studiile sale și evoluția societății în multe din particularitățile ei sociale. Sursele sale erau diferite - marxiste, cum se știe. Întreaga noastră critică inițială n-a fost doar critică literară. Judecata pur estetică nu putea fi substituită prin judecăți conform altor criterii (patriotism, momentele eroice ale neamului, sentimente generoase șamd). Dar axioma privind valoarea estetică în artă nu anulează mentalitatea care ignoră calitatea de obiect artistic și nu determină eliminarea unei astfel de gândiri – care există și exercită o presiune asupra ansamblului vieții sociale.

Urmașii în critică ai acestor întemeietori n-au mai înțeles oportunitatea unei critici de largă cuprindere, incluzînd valorile culturii occidentale. Experiența lor s-a aplicat exclusiv culturii naționale. Sau, atunci cînd au avut o mai largă deschidere (cazul lui Tudor Vianu, de pildă) și-au întreprins cercetările naționale și universale în domenii distincte, n-au mai inclus o realitate în ansamblul celeilalte decît ocazional. Domeniul criticii s-a precizat și s-a restrîns. Acesta a fost și drumul urmat la modul general de cercetarea literară. Dar modul de a gândi al întemeietorilor nu poate fi eludat. Critica, în sensul aprecierii unei activități generale, nu mai poate fi un fenomen redus la zona esteticului. Cel puțin în spațiul cultural românesc, nici astăzi limpezit în toate elementele sale esențiale, o critică de profunzime, extinsă la întreaga cultură românească este unul de maximă necesitate.

Pentru acceptarea lui Maiorescu între autorii ”recuperați” în faza reconsiderării unor valori naționale s-a dat, în perioada comunistă, o adevărată bătălie. Mult timp criticul a făcut parte dintre autorii interziși. Motivul interzicerii a fost proclamarea independenței esteticului față de orice imixtiune extraliterară, oricît de ”nobilă” ar fi aceasta. Nimeni nu-și bătea capul atunci cu critica făcută momentului nașterii societății românești după model european. În perioada comunistă nu se accepta că arta ar putea să comunice altceva (sau să nu comunice nimic...) decît ceea ce credea partidul că trebuie transmis cititorilor. Cei care susțineau sub dictatură libertatea cuvîntului au exacerbat, inevitabil, această lecție a lui Maiorescu. În schimb, nu i se accepta acestuia critica... culturală, prin care el plasa, holistic, o întreagă realitate într-un complex de fenomene, între care și literatura. Maiorescu era considerat de neatacat atunci cînd era vorba de independența esteticului față de intruziunile din alte domenii și era combătut atunci cînd plasa, într-un context cuprinzător, una din ipostazele culturii românești. În perioada comunistă, din motive evidente, tot ceea ce ținea de plasarea literaturii într-un context, de un orizont mai larg în care se situa literatura era suspectat ca o concesie făcută dogmatismului. Pînă astăzi critica literară nu s-a schimbat, ea a rămas cu aceleași obsesii induse de practica cenzurii. Totuși acum putem privi mai relaxat aceste chestiuni și putem recunoaște actualitatea preocupărilor... extraliterare ale unor spirite de primă importanță ca Maiorescu, Lovinescu, Gherea, Ibrăileanu. Și, dacă e greu de acceptat acea perspectivă mecanicistă a unor teoreticieni marxiști rudimentari, care vedeau o implicare directă a forțelor de producție, a mijloacelor de producție, a plus valorii, a reificării individului șamd, care ar fi produs efecte i-mediate asupra literaturii, în schimb e mai aproape de realitate ideea hegemoniei culturale teoretizată de Antonio Gramsci. Doar că de această dată hegemonia venea nu de la societatea capitalistă... Creația culturală determină realitatea socială – și ne putem apropia aici de meditațiile asupra puterii dobîndite sau menținute prin hegemonia culturii...

În perioada interbelică, atunci cînd se fixează principalele linii de forță ale vieții noastre culturale, se instauraseră și la noi elemente ale societății spectacolului, critica literară devenind, în acest

context, un element important. Din paginile cotidianelor mai importante nu lipseau cronicile literare. În istorie apar însă și alte elemente conjuncturale care au făcut ca importanța criticii literare să crească nemăsurat. În perioada comunistă, cînd singura formă de exprimare cu aparență de discurs liber era literatura, importanța criticii literare devenise extraordinară. Ea completa unicul domeniu în care spiritul creator se mai putea exprima. Sigur, poate să pară neadevărat ca în epoca unei cenzuri aberante să se vorbească de libertate. Cu toate acestea, oricît de dramatice erau implicațiile cenzurii în diferitele ei forme, o metaforă, o subtilitate a expresiei, o aluzie străbăteau din literatură și puteau întreține iluzia unei ferestre deschise – dacă e să comparăm literatura cu alte domenii, în care dogma și limba de lemn erau profund instalate. În acele domenii doar studiile cu ”voie de la poliție” ieșeau cîteodată din rînd, urmărind, întotdeauna, interese ale celor care le aprobau. Într-un context în care literatura ținea locul atîtor discipline cu totul încătușate (politică, sociologie, filosofie, istorie, etică șamd), importanța criticii literare apărea ca una excepțională. La susținerea unui sentiment de libertate a forțelor de creație contribuiau, fără îndoială, și celelalte arte, la fel de strict supravegheate, dar literatura și tot ce ținea de literatură era text și căpăta, în acel moment, o valoare suplimentară. Astăzi, într-o societate normală din anumite puncte de vedere, pe cale de a se normaliza, din altele, proporțiile s-au ajustat și se revine la dimensiunile firești. Lumea nu se mai învîrte în jurul scriitorilor și al criticilor literari...

Și, ajungînd aici, ne întoarcem la Maiorescu și la constatarea sa potrivit căreia preluarea unor aspecte superficiale ale unor modele externe nu poate da decît o societate fără repere. Dacă instituțiile nu funcționează așa cum trebuie, iar unele dintre ele

funcționează doar cu numele, este greu de presupus că vor avea consistența necesară pentru a-și putea îndeplini menirea dincolo de comanda politică. Așa se face că la noi, de cîte ori se schimbă cei care dețin pentru moment puterea, instituțiile... se adaptează, își reconstituie, din mers, elementele fundamentale, cele care ar trebui să fie elementele constitutive ale sferei publice.

Într-un astfel de context apare mai clară semnificația criticii holistice a lui Maiorescu. În acest context apare și mai apăsătoare critica distrugătoare a lui Caragiale, care doar în aparență este rostită în ”spirit de glumă”. În acest context apare și mai stringentă manifestarea viguroasă a direcției

critice. De ce ar fi critica lui Caragiale, un.. ”umorist”, cum îl mai consideră unii, semnificativă pentru etapa în care societatea românească modernă se închea plecînd de la premise cu totul false, de la o înșelătorie fundamentală? Voi insista în episodul următor asupra acestor aspecte. Deocamdată subliniez un fapt esențial. Deși pare că se ocupă doar de lumea unor relații intime, amici, rude, cunoștințe neimportante șamd, Caragiale vizează întotdeauna aspectele majore ale societății românești, instituțiile și relațiile create de acestea. Pe de altă parte, atunci cînd vrea să dea o imagine a întregii societăți, Caragiale reduce totul la imaginea relațiilor de tip familie, clan etc. Vom urmări mai departe această constatare.

